

Ədəbiyyat QƏZƏTİ

Azərbaycan Yazıçılar Birliyi

Azərbaycan Milli
Kitabxanası

www.edebiyatqazeti.az

5 dekabr 2020-ci il.

Şənbə № 54 (5282)

1934-cü ildən çıxır

www.ayb.az

Qiyməti 40 qəpik

Kamal Abdulla - 70

Xüsusi buraxılış

Kamal Abdulla: yalnız faktlar

Kamal Abdulla (Kamal Mehdi oğlu Abdullayev) - Azərbaycan alimi və ictimai xadimi, Xalq yazıçısı. Filologiya elmləri doktoru, professor, Əməkdar elm xadimi, AMEA-nın həqiqi üzvü, Birinci dərəcəli dövlət müşaviri.

Bakı Slavyan Universitetinin ilk rektoru (2000-2014), Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Humanitar və İctimai Elmlər bölməsinin akademik-katibi (2011-2014), Azərbaycan Respublikasının millətlərarası, multikulturalizm və dini məsələlər üzrə Dövlət müşaviri (2014-2017), Azərbaycan Dillər Universitetinin rektoru, Azərbaycan Mədəniyyət Fondunun (Azərbaycan Yaradıcılıq Fondu) sədri, Türk Dil Qurumunun həqiqi fəxri üzvü, Ukrayna Beynəlxalq Kadr Akademiyasının həqiqi üzvü (akademiki), Moskva Şəhər Pedaqoji Universitetinin və Ural Federal Universitetinin fəxri doktoru, Poltava İqtisadiyyat və Ticarət Universitetinin fəxri professoru, Türk Dünyası Araşdırmaları Beynəlxalq Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü, Gürcüstan Təhsil Elmləri Akademiyasının həqiqi üzvü, Rus PEN-klubunun (Moskva) üzvüdür. Sofiya Universitetinin ali mükafatı - "Honorary Blue Ribbon Insignia" ("Mavi Lent Fəxri Nişanı") laureatı, AMEA-nın "Türkologiya" ("Sovetskaya Türkologiya") jurnalının baş redaktoru

1984-cü ildə Bakıda "Azərbaycan dili sintaksisinin nəzəri problemləri" adlı doktorluq dissertasiyası müdafiə edib.

1984-1987-ci illərdə Xarici Dillər İnstitutunun "Ümumi və Azərbaycan dilçiliyi" kafedrasının müdiri.

1988-1990-cı illərdə Azərbaycan Mədəniyyət Fondunun (Hazırda Azərbaycan Yaradıcılıq Fondu) sədrinin birinci müavini, 1990-cı ildən Fondun İdarə Heyətinin sədri.

2014-cü ilin fevral ayında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən Azərbaycan Respublikasının millətlərarası, multikulturalizm və dini məsələlər üzrə Dövlət müşaviri təyin edilib.

Ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyevin 19 noyabr 2014-cü il tarixli Sərəncamı ilə yeni yaradılmış Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin Himayəçilik Şurasının üzvü təyin edilmişdir. 28 noyabr 2014-cü il tarixində Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin Himayəçilik Şurasının ilk iclasında bu qurumun Himayəçilik Şurasının sədri seçilib.

17 fevral 2016-sı ildə AMEA-nın Rəyasət Heyətinin qərarı ilə AMEA-nın "Türkologiya" jurnalının baş redaktoru təyin edilib.

2017-ci ildən Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyevin Sərəncamı ilə Azərbaycan Dillər Universitetinə rektor vəzifəsinə təyin edilib.

Dilçiliyə dair "Проблемы синтаксиса простого предложения в азербайджанском языке" (Bakı, Elm, 1983), "Azərbaycan dili sintaksisinin nəzəri problemləri" (Bakı, Maarif, 1999 və təkrar nəşri - Bakı, "Maarif", 2016), "Azərbaycanda rus dili" (İlyas Həmidovla birgə) (Bakı, 2005), "Dilçiliyə səyahət və yaxud dilçi olmayanlar üçün dilçilik" (Bakı, 2010), "Azərbaycan dilində mürəkkəb sintaktik bütövlər" (dilçi alimlər ilə birlikdə) (Bakı, 2012), "Azərbaycanca danışmaq" (Paris 2008; Buxarest 2010; Budapeşt 2011; Abu-Dabi 2012) kimi kitabları var.

Ədəbiyyatşünaslıq, tənqid və esseistikaya dair "Müəllif - əsər - oxucu" (Bakı, Yazıçı, 1985), "Əvvəl-axır yazılanlar" (Bakı, Yazıçı, 1990), "Yolun əvvəli və axırı" (Bakı, Azər-

baycan Dövlət nəşriyyatı, 1993), "300 azərbaycanlı" (Bakı, Mütərcim, 2007), "Düma ilə Coys arasında" (Bakı, Mütərcim, 2016) kitablarında dünya və Azərbaycan ədəbiyyatının və mədəniyyətinin problematik aspektlərindən bəhs edilir, qədim və müasir ədəbi prosesin görünməyən tərəfləri işıqlandırılır.

Qorqudşünaslığa dair "Gizli Dədə Qorqud" (Bakı, Yazıçı, 1991), "Sirrində dastan və yaxud Gizli Dədə Qorqud-2" (Bakı, Elm, 1999), "Таинный Дедэ Коркут" (Bakı, Mütərcim, 2006), "Mifdən Yazıya və yaxud Gizli Dədə Qorqud" (Bakı, Mütərcim, 2009), "Kitabi-dədə Qorqud" dastanının poetikasına giriş" (Bakı, 2017), "Введение в поэтику "Китаби-Дедэ Коркут" (Москва, Художественная литература, 2018) adlı kitablar yazıb nəşr etdirmişdir.

"Gizli Dədə Korkut" kitabı Bursada (Bursa, Ekin Basınevi, 1995), İstanbulda (İstanbul, Ötügen Basınevi, 1995) və "Mitten yazıya və ya Gizli Dədə Korkut" kitabı İstanbulda (İstanbul, Ötügen Basınevi, 2013) türk dilinə çevrilərək çap olunub. "Kitabi-Dədə Qorqud" və "Nibelunqlar nəğməsi" adlı müqayisəli elmi araşdırmalar proqramının əsas müəlliflərindən (prof. Z.Hartman və prof. H.Buşotenlə bir yerdə) və 10 il ərzində bu istiqamətdə alman alimləri ilə birləşmədə həyata keçirilən konfrans, dəyirmi masa və nəşrlərin təşkilatçılarından biridir.

Ədəbiyyat və poetika məsələlərinə həsr edilmiş "Лекции в Бакинском славянском университете" (Баку, Мутарджим, 2003) adlı kitabı (akad. A.Mirzəcanzadə ilə birlikdə) ədəbiyyat və poetika məsələlərinə həsr edilib.

2015-ci ildə "ADA" Universitetdə "Azərbaycanşünaslıq" fənnini tədris etmişdir.

2015-ci ildə (prof. E.Nəcəfov ilə həmmüəlliflikdə) "Multikulturalizm" fənni üzrə "Multikulturalizmə giriş" (Bakalavr səviyyəsi üçün) və "Azərbaycan multikulturalizmi" (Magistr səviyyəsi üçün) tədris proqramları hazırlamışdır. "Azərbaycan multikulturalizmi" adlı ali məktəblər üçün dərslərin elmi redaktoru (prof. E.Ə.Nəcəfovla birlikdə) və əsas müəlliflərindən biridir.

(2016-cı ildən). Elmi maraq dairəsi - dilçilik, ədəbiyyat, türkologiya, mədəniyyətşünaslıq.

4 dekabr 1950-ci ildə Bakıda ziyalı ailəsində doğulub. Atası müəllim, anası həkim olub. 1968-ci ildə Bakıda 190 saylı orta məktəbi bitirib.

1968-1973-cü illərdə Azərbaycan Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsində təhsil alıb.

1973-1976-cı illərdə SSRİ Elmlər Akademiyasının Dilçilik İnstitutunun "Türk dilləri" şöbəsinin əyani aspirantı olub.

1977-ci ilin yanvar ayında Moskvada "Sintaktik paralelizm" ("Kitabi-Dədə Qorqud" dastanlarının dili üzrə) adlı namizədlik dissertasiyası müdafiə edib.

1977-1984-cü illərdə Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyasının Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun "Türk dillərinin müqayisəli tədqiqi" şöbəsində kiçik elmi işçi, baş elmi işçi, şöbə müdiri vəzifələrində çalışıb.

1983-cü ildən başlayaraq Azərbaycan televiziyasında "Azərbaycan dili", "Qoşma", "Dəfinə", "Sözün sirri" kimi aylıq və həftəlik ədəbi-bədii, elmi-publisistik verilişlərin müəllifi və aparıcısı.

1990-cı ildə M.F.Axundov adına Rus dili və ədəbiyyatı İnstitutunun "Ümumi və rus dilçiliyi" kafedrasının müdiri seçilib. 1993-cü ildən 2000-ci ilədək yenidən Xarici Dillər İnstitutunun "Ümumi və Azərbaycan dilçiliyi" kafedrasının müdiri.

1994-1995-ci illərdə Bursa (Türkiyə Respublikası) Uludağ Universitetinin "Türk dili və ədəbiyyatı" bölümündə dövlətli professor olaraq fəaliyyət göstərmişdir.

2000-ci ilin may ayında M.F.Axundov adına Rus dili və ədəbiyyatı İnstitutunun rektoru təyin edilib.

2000-ci ilin iyun ayında ölkə Prezidenti Heydər Əliyevin sərəncamı ilə yeni təşkil olunmuş Bakı Slavyan Universitetinin rektoru təyin edilib. 2014-cü ilin fevral ayına qədər rektor kimi fəaliyyət göstərmişdir. Məhz bu dövrdə Bakı Slavyan Universiteti həm ölkə, həm də beynəlxalq səviyyədə böyük nüfuz qazanmış və təqdir edilmişdir.

2011-2014-cü illərdə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının humanitar və ictimai elmlər bölməsinin akademik-katibi vəzifəsində çalışmışdır.

*Ağac yer içindən yer üzünə qaar.
Adamın yolu isə yer üzündən yer içindədir.*

Kamal ABDULLA

*Sən yazdığın zaman öz cümlənə inanmalısən.
Oxuduğun zaman inanmaya bilərsən.*

Kamal ABDULLA

Bakı Slavyan Universitetində işıq üzü görən "Filoloqun kitabxanası - 100" (2005); "Dünya nəsi" (2008) projektivinin ideya müəllifi və təşkilatçısı olub.

Azərbaycanda ilk dəfə hazırlanmış Azərbaycan Tərcümə Ensiklopediyasının (Bakı, 2018-ci il) ideya müəllifi və baş redaktoru.

300-ə yaxın elmi və publisistik məqalə, 20-dən çox dərs vəsaiti və monoqrafiya müəllifidir.

Kamal Abdullanın bədii əsərləri - pyesləri, hekayələri, romanları, esseləri və şeirləri Azərbaycanda və xarici ölkələrdə çap olunur. Əsərləri türk, rus, gürcü, ingilis, fransız, alman, ispan, polyak, portuqal, italyan, Ukrayna, fin, ərəb, yapon, Monteneqro, Litva, bolqar, qazax, qırğız və başqa dillərə tərcümə olunub. Pyesləri Azərbaycan, Gürcüstan, Estoniya teatrlarında səhnəyə qoyulub.

Kamal Abdulla "Yarımqıç əlyazma", "Sehrbazlar dərsi", "Unutmağa kimsə yox...", "Sirlərin sərgüzəşti", "Tarixsiz gündəlik" romanlarının, şeirlər, esselər və heka-

Moskvada "Господин дороги" adlı şeirlər və pyeslər toplusu nəşr edilmişdir (Moskva, Rif Roy, 2004).

2009-cu ildə "Hekayələr" (Bakı, Mütərcim) kitabı çapdan çıxmışdır. 2012-ci ildə "Labirint" adlı hekayələr kitabı çap olunmuşdur. 2014-cü ildə "Sirri-zəmanə" adlı hekayələr toplusu çap olunmuşdur. 2014-cü ildə Moskvada son illər qələmə aldığı hekayələri toplanmış "Платон, кажется, заболел...", 2017-ci ildə "Edam vaxtını dəyişmək olmaz" hekayələr kitabı, "Платон се излеледа разболело..." hekayələr toplusu Serbiyada Belqrad, Verzal. D.o.o nəşriyyatında 2018-ci ildə çap olunmuşdur.

Azərbaycanda onun haqqında "Kədərin sirri" (müəllifi Elçin Səlcuq), "Kamal Abdulla: seçimin morfologiyası" (müəllifi prof. Asif Hacıli), "Kamal Abdulla: Yazıdan mifə" (müəllifi Rüstəm Kamal), Türkiyədə "Kamal Abdullanın əsərləri Türkiyə türkcəsində" (müəllifi Mehman Musaoğlu), Rumıniyada "Kamal Abdulla: Filosofiya polnoti" (müəllifi Lyudmila Bejenaru), İranda "Sehrbazlar dərsi. İç-içə sirlər dünyası" (müəllifi Araz Abba-

1999-cu ilin dekabr ayında Azərbaycan xalqının mühüm tarix və mədəniyyət abidələrindən olan "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanının tədqiqindəki xidmətlərinə görə ona ölkə Prezidenti Heydər Əliyev tərəfindən "Azərbaycan Respublikasının əməkdar elm xadimi" adı verilmişdir.

2007-ci ildə Rusiya Federasiyasının Puşkin medalı;

2007-ci ildə Azərbaycanda Humay mükafatı;

2007-ci ildə "525-ci qəzet" in "İlin romanı" adlı mükafatı;

2007-ci ildə Monitoring qrupunun "İlin ədəbiyyat adamı";

2009-cu ildə Azərbaycanla Çexiya arasında münasibətlərin inkişafında mühüm roluna görə "Karl Kramej" medalı;

2009-cu ildə Polşa Respublikası prezidenti Lex Kaçinski tərəfindən təqdim edilən "Böyük Xaç" kavalər ordeni;

2009-cu ildə Polşanın müsbət simasının formalaşmasında mühüm xidmətlərinə görə Polşa Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyinin Xüsusi Diplomu;

2010-cu ildə Dədə Qorqud Milli Fondunun "Dədə Qorqud Milli Mükafatı"; "Azərbaycan dünyası" beynəlxalq jurnalının "Vətən övladı" qızıl medalı;

2010-cu ildə III Nəsimi Milli Ədəbiyyat Müsabiqəsində "Yarımqıç əlyazma" romanına görə "Son 10 ilin ədəbi əsəri" mükafatı;

21 may 2015-ci ildə İranın Təbriz şəhərində Qafqaz Universitetləri Birliyinin (KUNİB) 5-ci konqresində "Elmi fəaliyyətə görə" ən yüksək mükafat;

21 sentyabr 2015-ci ildə "Yarımqıç əlyazma" romanı İtaliyanın ən böyük fondlarından biri Rikardo Tanaturri Fondunun təsis etdiyi "Scanno" mükafatının ("Skanoprize") ədəbiyyat üzrə xüsusi prizi;

3 dekabr 2015-ci ildə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı ilə Azərbaycan Respublikasında təhsil sahəsində səmərəli fəaliyyətinə görə "Şöhrət" ordeni;

23 mart 2016-cı ildə Rusiyanın məşhur "Xudojestvennaya literatura" nəşriyyatı tərəfindən çap edilən "Platon, deyəsən, xəstələndi..." ("Платон, кажется, заболел...") hekayələr kitabı Rusiyada ədəbiyyat üzrə təqdim

Kölqə salmaq istəyən

amansız günəş işığının

altına girib

onu öz çiynlərinə

almalıdır.

Kamal ABDULLA

olunan yüksək mükafata - "Qızıl Delviq"ə layiq görülüb;

2017-ci ildə Şərqi Avropada ilin ən bacarıqlı şəxslərini seçən Regional Agentlik və onun nəşr etdiyi "Euromanager" jurnalı tərəfindən "Müasir dünyanın dini, irqi və etnik ayrı-seçkilik kimi problemlərindən əziyyət çəkən Avropa regionunda multikulturalizm ənənələrinin inkişaf etdirilməsi sahəsində xidmətlərinə görə" mükafatı.

2019-cu ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafında xidmətlərinə görə "Xalq yazıçısı" fəxri adına layiq görüldü.

Kamal Abdulla "2018-2019-cu tədris ilinin ən yaxşı rektoru" sosial tələbə sorğusunda qalib olub.

15 mart 2019-cu ildə Azərbaycan Respublikasının Dövlət Təhlükəsizliyi və Xarici Kəşfiyyat orqanlarının 100 illiyi (1919-2019) ilə bağlı yubiley medalı;

10 iyul 2019-cu ildə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Sərəncamı ilə "Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 100 illiyi (1918-2018)" yubiley medalı ilə təltif edilib.

19 iyul 2019-cu ildə Azərbaycan Respublikası Xarici İşlər Nazirliyinin Sərəncamı ilə "Azərbaycan diplomatik xidmət orqanları - 100 illiyi (1919-2019)" yubiley medalı ilə təltif edilib.

13 sentyabr 2019-cu ildə Macarıstan Prezidentini Yanoş Aderin tərəfindən Macarıstan və Azərbaycanın elmi-mədəni əlaqələrinin dərinləşməsindəki roluna görə "Zabit Xaçı" ali xidmət ordeni ilə təltif olunub.

Kamal Abdulla həmçinin, Azərbaycan dilinin, mədəniyyətinin və multikulturalizminin Avropa və Amerika, Yaxın və Uzaq Şərq ölkə universitetlərində təbliği ilə bağlı geniş fəaliyyət göstərmiş, Azərbaycan həqiqətlərinin bu yolla da beynəlxalq ictimaiyyətin diqqətinə çatdırılmasında real işlər görmüşdür. Onun bilavasitə təşkilatçılığı və iştirakı ilə Azərbaycan dili və mədəniyyəti, multikulturalizm fənləri bu gün də Rusiya, Gürcüstan, Almaniya, İtaliya, Braziliya, Argentina, Urquvay, İndoneziya və başqa ölkələrin universitetlərində uğurla tədris edilir.

*"Sizin 'YARIMÇIQ ƏLYAZMA' ROMANINIZ CƏLBEDİCİDİR,
AMMA ONU ÇİMƏRLİKDƏ OXUMAQ OLMAZ".*

Umberto EKO

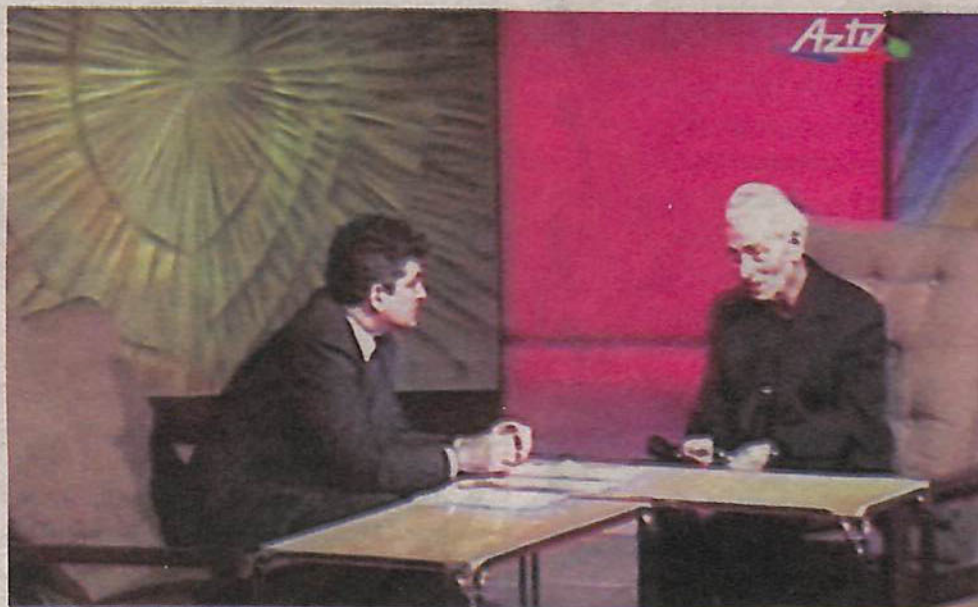
yələr toplularının müəllifidir. Onun dram əsərlərindən ibarət Azərbaycan, rus, türk dillərində bir neçə kitabı - "Unutmağa kimsə yox" (Bakı, Azərənşir, 1995), "Ruh" (Bakı, Azərənşir, 1997), "Bir, iki, bizimki!" (Bakı, Mütərcim, 2003), "Casus" (Bakı, Mütərcim, 2004), "Ruh" (Ankara, 2006), "Все мои печальи" (Баку-Мутарджим-2009) nəşr olunmuşdur.

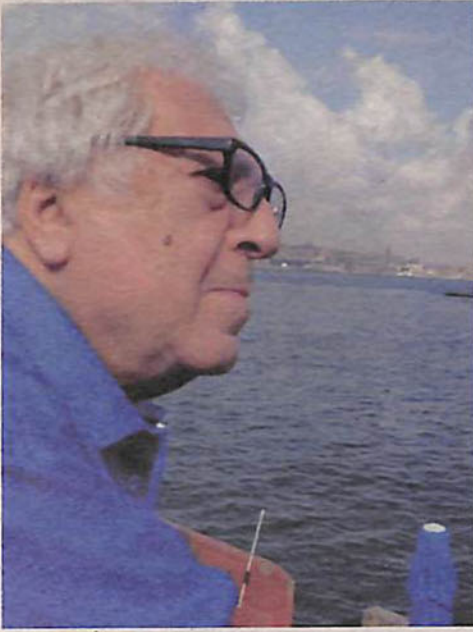
Rus poeziyasının gümüş dövrü şairlərindən etdiyi tərcümələr "Gümüş dövrün sirləri" adlı tərcümə kitabçasında yer alıb (Bakı, Mütərcim, 2001). "Qəribədi, deyilmi?!" (Bakı, BDU-nun mətbəəsi, 1998), "Nar çiçəkləri" (Bakı, Mütərcim, 2014) kitablarında müəllifin orijinal şeirləri cəmlənib.

"Kədərli seçmələr" (Bakı, Mütərcim, 2002) adlı kitabında esseləri, şeirləri, hekayələri, tərcümələri, pyesləri toplanıb.

Kamal Abdullanın "Unutmağa kimsə yox..." romanı 2011-ci ildə Bakıda (ikinci nəşr: Bakı, "Qanun", 2018) çap edilmişdir. Roman "И некого забыть..." adı ilə 2015-ci ildə Bakıda, "Qanun" nəşriyyatında rus dilində, 2016-cı ildə "Под сенью Карагача" kitabında, Moskvada, "Xudojestvennaya literatura" nəşriyyatında çap edilmişdir.

səli Əhmədovlu) və "Yarımqıç əlyazma. Şahsərin Şahsəri" (müəllifi Araz Abbasəli Əhmədovlu) adlı kitablar çap olunub. Rusiya, Türkiyə, ABŞ, Fransa, İtaliya, Braziliya, Polşa, Litva, Rumıniya, Qazaxıstan, Qırğızıstan-da və başqa ölkələrdə onun elmi və bədii yaradıcılığına həsr edilmiş məqalələr çap edilib.

A N A R

AD GÜNÜN MÜBARƏK, KAMAL!

Məqalədə işlətdiyi "desant cümlə" ifadəsi də, yanılmırsam, məhz Kamalın uğurlu tapıntısıdır.

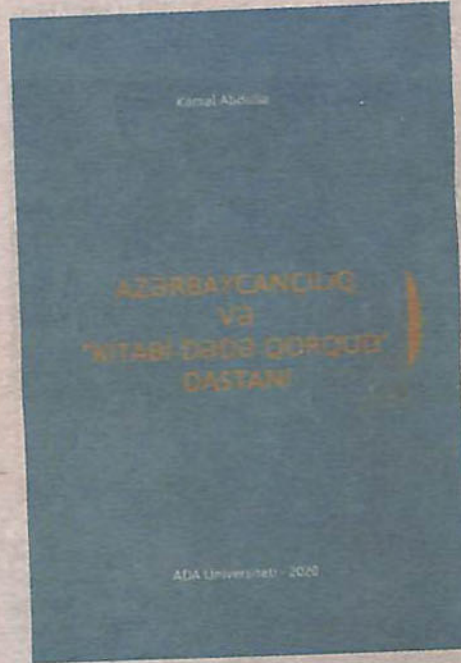
Ədəbi həyatımızda Kamal Abdullanın ciddi dilçi alim kimi, tənqidçi kimi mötəbər yeri var... Özünü alim kimi təsdiq edəndən az sonra Kamal bədii yaradıcılıqla da məşğul olmağa başladı, hekayələr, povestlər, romanlar, pyeslər, şeirlər yazdı və qısa zaman ərzində tək Azərbaycanda deyil, Rusiyada, Türkiyədə də tanındı, Fransada, başqa ölkələrdə, o sıradan çox uzaq məmləkətlərdə - Yaponiyada, Braziliyada kitabları nəşr olundu. Yaradıcılığıyla ətraflı tanış olandan sonra Kamal Abdulla haqqında iri bir esse də yazmışdım. Bu essədə Kamalın istər bədii əsərləri, istərsə də elmi araşdırmaları üçün səciyyəvi bir cəhəti - gözlənilməz bəxş bucağını vurğulayırdım.

Bu bənzərsizlik onun da, mənim də qibtə etdiyimiz nadir ədəbiyyat sərvətimizə - "Kitabi-Dədə Qorqud"a yanaşmada da aydın görünür. "Kitabi-Dədə Qorqud" haqqında dastanın öz həcmindən qat-qat böyük tədqiqatlar, araşdırmalar, kitablar yazılıb - Azərbaycanda da, Türkiyədə, Rusiyada, Avropada da... Kamalın dastana baxışı fərqli və orijinaldır.

Onun bədii yaradıcılığına inamım və rəğbətim yeni əsərlə - "Sehrbazlar dərəsi"lə tanış olarkən daha da artdı.

"Sehrbazlar dərəsi" Şərq macərə üslubunun dünya ədəbiyyatının ən yeni, çağdaş ədəbi təmayüllərlə üzvi vəhdətindən yaranmış bir romandır və müasir nəsrimizin ciddi uğuru sayıla bilər...

Kamal Abdullanın "Azərbaycançılıq və Kitabı-Dədə Qorqud" kitabına ön söz

Qloballaşma prosesi bəşəriyyətin gələcək inkişafında millətlərarası münasibətləri artırmaqla yanaşı, daha təkmil mədəniyyətə qoydu. Bu ünsiyyət üçün istifadə etdiyimiz "dil" isə bizi linqvistikadan daha geniş sahələrə yönəltdi - milli kimliyimizi anlayıb, tarix və mədəniyyətimizin bizə açdığı imkanlardan istifadə edib qərarlarımızı formalaşdırmalı və tərəflərə bildirməliyik.

Azərbaycanlıların "milli kimliyi" deyəndə, onlara məxsus dəyərlər, ənənələr, mədəniyyət, dil və dinlə çərçivələnən vahid özünüdərk başa düşülsə, tətbiqdə bu, bir xalqın inkişafda olan hekayəsi kimi də qəbul oluna bilər və beləliklə, elmi baxımdan daim diqqətdə saxlanılmalıdır. Bu kitabın nəşr olunduğu 2020-ci il də göstərdi ki, Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin acı nəticələrinin uzun zaman milli kimliyimizə hopdurduğu "məğlubiyyət" hissi az bir zamanda dəyişərək "milli zəfər"ə döna bilər.

Minilliklərlə yaşı olan xalqımız tarixi siyasi səbəblərə görə istiqlal arzusunı yalnız XX əsrdə gerçəkləşdirə bildi. Bu başlanğıcda öz köklərindən ayrı salınmış, milli və dövlətçilik maraqları tapdanmış, keçmişinin zəngin irsi, o cümlədən intellektual, mənəvi və ictimai dəyərləri basılmış azərbaycanlılar ciddi ideoloji boşluq yaşayırdılar. Müstəqil Azərbaycanın memarı, ümummilli lider Heydər Əliyev "azərbaycançılıq" məfkurəsinin banisi kimi kimlik

Hafiz PAŞAYEV
ADA Universitetinin rektoru

ideologiyasını dövlət quruculuğunun bütün sahələrinə tətbiq etdi. Bunu edərkən o, Şərqin ilk demokratiyası, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin qurucularının azərbaycançılıq ideologiyasına müraciət etdi.

Müstəqil Azərbaycan dövləti xalqımız üçün ən qiymətli və ali tarixi nailiyyətdir. Onun qorunması, möhkəmləndirilməsi özünü azərbaycanlı hesab edən hər bir insanın müqəddəs borcudur. Bu missiyanı təmin etmək üçün "azərbaycançılıq" ideologiyası təhsilimizin müxtəlif pillələrində öz əksini tapmalıdır. Belə fəlsəfədən irəli gələrək universitetimizin təşəbbüsü ilə 2014-cü ildən başlayaraq "Azərbaycanşünaslıq" fənninin tədris edilməsi başlandı. O zamana qədər tələbələrə milli kimliyin aşılması həyata keçirdikləri çoxsaylı sosial məsuliyyət layihələri vasitəsilə öyrədilirdisə, "Azərbaycanşünaslıq"ın tədrisi bu sistemli yanaşmanı elmi baza ilə möhkəmlətdi. Bu fənni tədris edəcək müəllim kimi milli-mənəvi dəyərlərimizin toplusu və ədəbi fikrimizin zirvəsi hesab edilən "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanının aparıcı mütə-

**"Kamal Abdulla bizə
bunu deyir -
Həyat sözdür".**

Lyudmila BEJENARU

(Rumıniya)

Tanınmış filoloq, tədqiqatçı,
ALKur adına Yaxşı Universitetinin
professora

"Kamal Abdulla kimi bir insanın varlığına görə, mənə onunla görüşmək imkanı yaradaraq yalnız həmkar deyil, həm də dost qazanmağıma vəsilə olan uca Tanrıya minnətdaram.

...Volfqanq Amadey Motsartın ölməz şah əsəri "Sehriqli fleyta"-nın ikinci pərdəsinin əvvəlində baş rahib Zarastro şahzadə Taminonu başçılıq etdiyi Müdriklər məclisinə yekdilliklə qəbul edilməsi üçün təqdim edir. Müdriklər namizədin həqiqətən ona verilən şərafətə layiq olub-olmadığını yoxlamaq məqsədilə bəzi suallar verir. "O, virtuozdur?" - deyərək birinci müdrik soruşur. "Virtuozdur", - deyərək Zarastro cavab verir. İkinci soruşur: "O, müdrikdir?" Zarastro: "O müdrikdir", - deyərək cavab verir. "O, nəcib şahzadədir?" - deyərək digəri təkidlə sual edir. "Həddən artıq. O, insandır", - deyərək Zarastro cavabında bildirir. Bax bu, Kamal Abdulladır".

Franko KARDİNİ (İtaliya)

Görkəmli şərqşünas, mədəniyyətşünas,
Florensiya Universitetinin professoru

xəssisi, bütün ədəbi və elmi əsərlərində dərin simvolik mənaları məharətlə və metodoloji şəkildə açan Kamal Abdullaya müraciət etdik. O, təklifimizi qəbul edərək bakalavr proqramının ilk ilinin tələbələri üçün "Azərbaycanşünaslıq" fənnində mühazirələr oxudu. Kursun bəzi mövzularına tanınmış alim və yazıçı Nəriman Qasımoğlu və universitetimizin müəllimi Şəfəq Mehroliyəva da töhfələrini verdilər.

ADA Universitetinin oxuculara təqdim etdiyi "Azərbaycançılıq və Kitabı-Dədə Qorqud" kitabı həmin fənnin mühazirələri əsasında tərtib edilib. Ümid edirik ki, bu kitab digər təhsil müəssisələrində də "Azərbaycançılıq" məfkurəsinin tədrisində dəyərli vəsaitə çevriləcək.

Düz 36 il bundan əvvəl, 1984-cü ildə dil problemlərindən bəhs edən məqalələri, xüsusən "Dədə Qorqud"la bağlı orijinal fikir və mülahizələri, eləcə də müasir bədii ədəbiyyat haqqındakı yazıları ilə artıq oxucuların da, ədəbi ictimaiyyətin də diqqətini cəlb etmiş, cavan, hələ də düşünməmiş saçları alına tökülmüş indiki yubilyarımız - 70 yaşlı (!) Kamal Abdulla ilə üzbəüz oturub, onun nəşrə hazırladığı ilk kitabının makinadan çıxmış varaqlarını çevirə-çevirə fikir mübadiləsi aparırıd.

Ancaq o kitaba keçməzdən əvvəl 70 yaşdan sonrakı həmin nida işarəsi barədə bir kəlmə demək istəyirəm. Bu yaxınlarda bir ədəbi toplantıda saçları ağappaq ağarmış Kamalla yenə üzbəüz oturmuşduq və o ağappaq saçlara baxmayaraq, Kamal indinin özündə də mənim üçün elə 36 il bundan əvvəlki o Kamaldır.

İndi isə dediyim həmin ilk kitab haqqında.

Məsələ burasındaydı ki, mən həmin kitabın redaktoru idim və bir müddətdən sonra, 1985-ci ildə Kamalın "Müəllif-əsər-oxucu" kitabı mənim ön sözümlə nəşr olundu və mən o ön sözə yazırdım: "Kamal Abdulla Azərbaycan təhqidçilərinin gənc nəslinə mənsubdur, o nəslə ki, özlərini və özləri ilə birlikdə haqqında bəhs etdikləri ədəbiyyatı 70-ci illərin sonlarından etibarən ifadə etməyə başlamışlar, ancaq bu qısa müddətdə özlərinin ifadələri ilə həm də özlərini təsdiq də bilmişlər... və Kamalın bu kitabı onun təmsil etdiyi təhqidçilər nəslinin ilk kitablarından biridir. Bu, əlbəttə, fərəhli, həm də məsuliyyətli bir işdir".

Mən bu sitatı ona görə gətirdim ki, bu gün Kamalla bağlı 36 il bundan əvvəlki o fərəh hissi artaraq, yüksələrək "Yarımqıç əlyazma", "Unutmağa kimsə yox", "Şehrbazlar dərəsi", "Sirlərin sərgüzəşti" kimi romanları, bir çox hekayələri oxumuş oxucuların da, "Cəsus", yaxud "Bir, iki, bizimki..." kimi pyeslərin tamaşalarına baxmış tamaşaçıların da, Kamalın elmi əsərlərinə və ilk növbədə "Dədə Qorqud" tədqiqatlarına görə elmi ictimaiyyətin də fərəh hissəsinə çevrilib, çünki bu gün Kamal Abdulla görkəmli bir alim olmaqla bərabər, görkəmli də bir yazıçıdır (bu cür də yazmaq olar: görkəmli bir yazıçı olmaqla bərabər, görkəmli də bir alimdir). Onun əsərləri tərcümə olunaraq xarici ölkələrdə nəşr edilir və bu əsərlər də Azərbaycan

ELÇİN

Sirlərin bədii və elmi sərgüzəştləri

Kamal Abdullanın 70 illiyinə

bağlılıq Kamal Abdullanın fərdi bədii-estetik zövqünün formalaşmasında mühüm rol oynayıb və ən əsası isə, bu gün ədəbi prosesi, bir sıra radio və televiziya kanallarını bürümüş bayağılıq, sənətlə bağlı sosial şəbəkədə tez-tez rastlaşdığımız primitivlik içində oxucuların bədii zövqünün pozulmaması baxımından əhəmiyyətli rol oynayır.

"Dədə Qorqud" Kamal üçün bir sirdir və o, cavan vaxtlarında yazdığı "Dədə Qorqud" nəsrinin spesifik xüsusiyyətləri, "Dədə Qorqud" şeirləri, "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanlarının dilində mifoloji təfəkkürün iz-

bundan artıq dərəcədə bir-birindən uzaqdır və bu iki yolu uğurla davam etdirmək, yəni elmi təfəkkürə bədii təfəkkürün vəhdətinə nail olmaq, eyni professionalılıqla həm elmi söz, həm də bədii söz demək tez-tez təsadüf edilən hadisə deyil.

Bu dediklərimdən belə çıxmasın ki, Kamal Abdullanın həm elmi, həm də bədii yaradıcılığı yalnız folklorla məhdudlaşır və əlbəttə, belə deyil, mən, misal üçün, onun böyük bir esse kimi yazılmış "Mənim Füzulim" əsərini "gizli" "Dədə Qorqud"ları, yaxud da "Sirlərin sərgüzəşti" romanı qədər bir maraqla oxudum. Oxucuların (o cümlədən də mənim) Şekspir, Servantes, Tolstoy kimi öz Füzulisi - "mənim Füzulim"-i var və Kamalın Füzulisində razılaşdığım və razılaşmadığım, mənim üçün doğma və yaxud da nisbətən uzaq olan fikir və mülahizələr var, ancaq əsas məsələ burasındadır ki, bu fikir və mülahizələr (razılaşmadıqlarımla bərabər!) məni bir küll halında Füzuli dünyasının səmimi və səmimi olduğu qədər də səriştəli hisslər, düşüncələr aləminə apardı.

Kamal Abdulla ara-sıra hekayələr yazsa da, o, ilk romanı - "Yarımqıç əlyazma" ilə müasir Azərbaycan nəsrinə geniş mənada birdən-birə daxil oldu və elə bu ilk romanla da bir yazıçı kimi özünü təsdiq etdi. "Yarımqıç əlyazma" bizim ədəbi prosesi canlandırdı, bu roman haqqında məqalələr yazıldı və bunun səbəbi o idi ki, roman açıq qapını döymürdü, yeni nəfəslə, yeni mövzu, məxsusi stil və yeni düşüncələrlə qələmə alınmışdı.

Yəqin ki, oxucular Kamalın yaradıcılığındakı qabarıq "sirr", "gizli", "sehr" anlayışlarına fikir verib, hətta onun tərcümələrdən ibarət kitabı da "Gümüş dövrün sirləri"dir və ümumiyyətlə, dünyanın sirri həmişə ədəbiyyatla, sənətlə birlikdə olub, bədii-estetik predmetə çevrilib. Yadıma gəlir, mən haçansa yazmışdım ki, Kafkanın bircə səhifəlik "Qanun qapıları" ("Qanun darvazası" da adlandırmaq olar) miniatürü (əslində, bədii müəmmas!) onun bütün yaradıcılığının epigrafıdır. Bu miniatür də "Mona Liza"-nın təbəssümü kimi, yüzilliklər boyu açılmayan

Ferma teoreminə bənzəyir və yəqin ki, bu tipli teoremlər açılacaq, ancaq sənətin bəhs və ifadə etdiyi sirlər - dünyanın sirləri əvvəli və axırı olmayan rəqəmlər kimi əbəddir.

Mən desəm ki, bu mənada "sirr" məfhumu Kamalın bütün yaradıcılığının enerji mühərrikidir, güman ki, səhv etməm. "Sirr", "gizli", "sehr" anlayışları Kamal Abdulla üçün, əgər belə demək olarsa (məncə, olar), ümumiləşdirilmiş obrazlardır və onun bədii əsərlərindəki bu obrazlar yalnız "Dədə Qorqud"-un sirri, şehrbazların, sərgüzəştlərin sirri deyil, bu - həyatın, yaşayışın, dünyanın, kainatın sirridir.

Və bu da təbiidir ki, həmin "sirr"-in mürekkəb daxili kütləsi, mündəricatı təzadlardan (xislət təzadları) ibarətdir və bu mənada Kamal Abdulla təzadlar yazıçısıdır. Əgər qələmi canlı bir varlıq (!) kimi qəbul etsək, onun qələmi bu bədii-estetik təzadların içində özünü eyni dərəcədə rahat hiss edir, yəni Kamal bir tərəfdən həyatı təzadları qələmə alırsa, o biri tərəfdən də təzadlar müstəqim olaraq onun yaradıcılığında özünün bədii ifadəsini tapır.

Nasir Kamal ovqat yarananda şeir də yazır və mən təzadlarla bağlı fikrimi daha da aydınlaşdırmaq üçün onun şeiri ilə nəsr arasında şərti bir müqayisə aparmaq istəyirəm. Baxın, onun şeirləri "üzü aşağı yağmaz yağışlar" deyir, nəsr isə etiraz edərək "yağar" deyir; şeiri "ölü quş olub, daş kimi düşmək"dən bəhs edir, nəsrində isə o quşlar diri, canlı olur; şeiri "qərībdir, deyilmir?" - soruşur, nəsr isə "qərīb deyil, sirlidir" deyir; şeiri "sən yənə yoxsan" deyir, nəsr isə "sən yənə varsan" deyir; şeirin bənzətməsi "köhnə nağıl tək"dir, nəsr isə "yox, sirlilə kimidir" deyir və s.

Mən keçən il bizim Akademik Dram Teatrının kiçik səhnəsində Kamalın pyesi əsasında "Bir, iki, bizimki..." tamaşasına baxdım və əslində, daxili bir monoloq olan bu pyes insan tənhalığından bəhs edir. Bəs, heç bir müstəqimliyi, birbaşaılığı (bizi bezdirmiş primitiv "ay aman, mən tənhayam" müstəqimliyi) olmayan bu tənhalığın səbəbi nədir? Səbəb yoxdur, çünki bu - sirdir. Yalnız kimsəsiz, yalnız imkansız, yalnız məhkum, yalnız qütbətdə yaşayan və s., adam yox, ailəsi, dostu-tanışı, yeyib-içməyi olan, vətəndə yaşayan bir insan da tənhə ola bilər, çünki xislət - başdan-başa sirdir.

Həyatın sirrindən bəhs etmək, bu sirri açmaq demək deyil (çünki bu heç mümkün də deyil!), ancaq deyilmişlərin təkrarı ilə sirdən bəhs etmək, "dünyanın qərībliklərinə" bayağı heyranlıq bədii məğlubiyyəti sığortalayır və bu mənada Kamalın nəsrinin uğurları bu nəsrin bədii orijinallığındadır.

Yenə 36 il bundan əvvəlki o ilk kitaba qayıdıram və mən həmin ön sözə yazmışdım: "Kamal... öz fikirlərini, ədəbiyyata münasibətini aydınlaşdırmaq üçün, bir tərəfdən "Dədə Qorqud"-a, Azərbaycan folkloruna, Azərbaycan klassik ədəbiyyatına üz tutursa, o biri tərəfdən də Remark, Böyl, Markes kimi müasir Qərb yazıçılarından, ya da Stendalın yaradıcılıq təcrübələrinə müraciət edir və ən başlıcası isə, bütün bunlar məlumatlılıq naminə edilmir, təhlilin daxili məzmunundan doğur, buna görə də səriştəli və inandırıcıdır".

Mənim üçün çox xoşdur ki, bu mülahizə ötən dövr boyu Kamal Abdullanın bədii və elmi yaradıcılığında yazıçı və alim dünyagörüşünün genişliyi, səriştə və professionallığı, inandırıcılıq təsiri (ilk növbədə də bədii-emoşional təsiri) ildən-ilə artıb və o, romanlarında, hekayə və pyeslərində də, monografiya və məqalələrində də həmin "təhlil məzmununun" dərinlərinə enməyi bacarıb.

Bu kiçik yazının sonunda yenə Kamalın ağappaq ağarmış saçları yadıma düşür və yəqin ona görə ki, bu ağılıq - sadəcə, saçların ağılığı deyil, illər boyu davam edən düşüncələrin və yaradıcılıq özminin ifadəsidir.

10 oktyabr 2020
Bilgəh

Soldan: Həsənağa Turabov, Kamal Abdulla İlyas Əfəndiyev, Elçin

can ədəbiyyatının müasir dövr ədəbiyyatının layiqli tərkib hissəsi olduğunu göstərir.

Kamal hələ cavan çağlarından Azərbaycan folklorunu uca tuturdu və bu əcəb bu gün də onun yaradıcılıq aurasının içindədir. O, bu folklorun elmi-nəzəri təsnifatı naminə xüsusi bir ehtiras və şöq ilə çalışır və onun bədii yaradıcılığı da ən sıxı tellərlə folklor - bunu bir daha təkrar edirəm - ilk növbədə də "Dədə Qorqud"-a bağlıdır. El ədəbiyyatına

ləri" kimi məqalələrindən tutmuş "Gizli "Dədə Qorqud", bunun davamı olaraq "Sirr" içində dastan və yaxud gizli "Dədə Qorqud", bunun da davamı olaraq "Mifdən yazıya və yaxud gizli "Dədə Qorqud" kimi sanballı tədqiqatlarına qədər həmin sirri açmaqla məşğuldur.

Ədəbiyyatşünaslıqla, təhqidlə bədii ədəbiyyat bir-birinə nə dərəcədə yaxındırsa,

İsa HƏBİBBƏYLİ

AMEA-nın birinci vitse-prezidenti, akademik

Akademik, Xalq yazıçısı Kamal Abdullanın çoxcəhətli elmi və ədəbi fəaliyyətində Dədə Qorqud dünyası xüsusi yer tutur. Daha doğrusu, Dədə Qorqud motivi Kamal Abdulla üçün keçici yox, daimi mövzudur. Elmi tədqiqat işinə "Kitabi-Dədə Qorqud"la başlayan Kamal Abdulla sonralar həm elmi fəaliyyətində, həm də bədii yaradıcılığında bu mövzuya fərqli bucaqlardan yanaşmaqla bir-birini təkrar etməyən maraqlı və əhəmiyyətli bədii əsərlər və ciddi monoqrafik tədqiqatlar meydana qoymuşdur. Belə müşahidə olunur ki, Kamal Abdulla özünü daha çox Dədə Qorqud dünyasında tapmışdır. Və yaxud Kamal Abdulla tərəfdən baxanda Dədə Qorqud dünyasında o qədər yeni, fərqli, cəlbədiçi, zəruri mövzular görünür ki, onları Kamal Abdullasayağı yazıb cəmiyyətə çatdırmaq bir yazıçı alim kimi Kamal Abdullanın missiyasıdır.

Fikrimcə, Dədə Qorqud mövzusunun Kamal Abdullanın yaradıcılığında bir ömürlük doğma motivə çevrilməsinin bir çox səbəbləri vardır:

1. Kamal Abdulla Dədə Qorqud dünyası ilə hələ uşaq yaşlarında iken tanış olmaq imkanı qazanmışdır. Belə ki, onu əhatə edən ailə mühitində "Kitabi-Dədə Qorqud" nəinki stolüstü kitab olmuş, Dədə Qorqud söhbətləri hamının gündəlik, daimi mövzusunə çevrilmişdir. Ana tərəfdən Kamal Abdulla ilə yaxın qohumluq əlaqəsi olan görkəmli elm xadimləri Əli Sultanlı (1906-1960) və Məhəmməd Hüseyn Təhmasib (1907-1982) Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığı elmində "Kitabi-Dədə Qorqud"un əsas tədqiqatçıları olmuşlar. Filologiya elmləri doktoru, professor Əli Sultanlının 1946-cı ildə çap olunmuş "Dədə Qorqud və yunan eposları" kitabındakı antik dövr Yunanıstan mifologiyasını və Dədə Qorqud boylarındakı mifoloji motivləri, xüsusən Təpəgöz boyunu Kamal Abdulla uşaqlıq illərindən nağıl kimi eşitmişdir. Paralel olaraq Kamal Abdulla filologiya elmlər doktoru, professor Məhəmməd Hüseyn Təhmasibin "Azərbaycan xalqının qəhrəmanlıq eposu" (1941), "Azərbaycan xalq dastanları" (1972) monoqrafiyalarında və həm də bədii yaradıcılıqla məşğul olan Təhmasib müəllimin nağıl-pyeslərində, uşaqlar və gənclər üçün çəkilmiş filmlərindəki Dədə Qorqud motivləri həyatının formalaşma dövrünün bütün mərhələlərində Kamal Abdullanı müşayiət etmiş, çoxcəhətli fəaliyyəti prosesində onun elmi və bədii yaradıcılıq istiqamətlərinin müəyyən olunmasında mühüm rol oynamışdır. Üstəgəl, professor Əli Sultanlının professional aktyor səviyyəsində, yüksək nətiqlik sənəti məharəti ilə yunan mifologiyası və Azərbaycan Təpəgözündən etdiyi canlı söhbətlər, məşhur dastanşünas Məhəmməd Hüseyn Təhmasibin Dədə Qorqud "qalasının sirləri" haqqında nağılvari danışları Kamal Abdullanı həmişəlik Dədə Qorqud dünyasına daxil etmişdir. Kamal Abdulla Dədə Qorqud-

Dədə Qorqud

la nəfəs almış, bu dastanın qəhrəmanları ilə birlikdə böyüyüb inkişaf etmişdir.

2. Kamal Abdullanın 1973-1976-cı illərdə Moskvada, SSRİ Elmlər Akademiyası Dilçilik İnstitutunun Türk dilləri şöbəsinin aspiranturasında təhsil alıb, "Dədə Qorqud" dastanlarının dilində sintaktik paralelizm" mövzusunda namizədlik dissertasiyası müdafiə etməsi onun uşaq yaşlarından və gənclik illərindən "qoynunda" böyüdüüyü Dədə Qorqud dünyası haqqındakı təsəvvürlərini və biliklərini daha da dərinləşdirib sistemləşdirmiş və möhkəmləndirmişdir. Bu vaxta qədər ailə mühitində dinləyici və ya məktəbyaşlı oxucu kimi Dədə Qorqud dünyası haqqında eşidib müdafiə etdiklərini bu dəfə, həm də ilk dəfə olaraq Kamal Abdulla dərinlən və əsaslı şəkildə tədqiq edərək öyrənmiş, nağılvari təsəvvürlərini elmi cəhətdən dərinləşdirərək sistemli bir konsepsiya halına gətirmişdir.

Kamal Abdullanın "Kitabi-Dədə Qorqud"ə həsr edilmiş doktorluq dissertasiyası yazıb müdafiə etməsi də bir neçə cəhətdən mühüm və əhəmiyyətlidir.

Əvvəla, Kamal Abdullanın "Dədə Qorqud" dastanlarının dilində sintaktik paralelizm" mövzusunda Moskvada böyük uğurla müdafiə etdiyi namizədlik dissertasiyası alim, görkəmli dilçi Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü, Əbdülməzəl Dəmirçizadənin "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanlarının dilinə həsr olunmuş sanballı tədqiqatından sonra Azərbaycanda bu möhtəşəm ədəbi abidənin birbaşa dilçilik baxımından araşdırıb öyrənilməsindən bəhs edən, elmi cəhətdən yeni və əhəmiyyətli olan elmi əsərlərdən biridir. Bu dissertasiya işində "Kitabi-Dədə Qorqud"un dilinin sintaktik qatı dərinlən və əsaslı şəkildə, bütün incəliklərinə qədər tədqiq edilərək ümumiləşdirilmişdir. Sadəcə cümlənin quruluşu və təhkiyəsi dilin milli mənsubiyyətinin möhürü olduğu üçün Kamal Abdullanın tədqiqatı Azərbaycan dilinin tarixi və qrammatikası baxımından olduğu kimi, ümumiyyətlə, azərbaycançılıq cəhətdən də mühüm və qiymətli idi. Bu mənada hələ XX əsrin yetmişinci illərində "Kitabi-Dədə Qorqud"un Azərbaycan xalqına mənsubluğunun, mötəbər Azərbaycan dili abidəsi olmasının elmi-nəzəri əsaslarının işlənilib hazırlanması vətəndaş dilçi alim kimi Kamal Abdullanın xidmətidir.

İkincisi, Dədə Qorqud dastanlarının dilinə həsr olunmuş dissertasiyanın SSRİ Dilçilik İnstitutu kimi öz dövrünün nüfuzlu elmi tədqiqat ocağında müdafiə olunması o zaman

üçün çox zəruri olan Moskva elmi-mədəni mühitində azərbaycançılıq faktorunun genişləndirilməsinə, layiq olduğu yüksək səviyyədə təqdim olunmasına daha bir təkan vermişdir. O vaxtlar Moskvadakı müxtəlif ali məktəblərdə və elmi tədqiqat institutlarında çalışıb, burada Azərbaycan ədəbiyyatı nümunələrini rus dilinə tərcümə və nəşr etmək, ölkəmizin klassik və müasir ədəbiyyatına həsr olunmuş tədqiqat əsərləri yazıb çap etdirərək yaymaqla azərbaycançılıq sahəsində ardıcıl olaraq fəaliyyət göstərən tanınmış ədəbiyyatçı elm xadimləri Əziz Şərif, Qəzənfər Əliyev, Əkbər Babayevin sırasına Kamal Abdulla adlı gənc bir dilçi alim də qoşulmuşdur.

Üçüncüsü, Kamal Abdullanın "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanlarına həsr olunmuş və uğurla müdafiə olunmuş, özünəməxsus əksədə doğurmuş dissertasiyası SSRİ Elmlər Akademiyasının humanitar və ictimai elmləri əhatə edən elmi tədqiqat institutlarında Azərbaycan mövzusunə diqqət və marağı qüvvələndirmişdir.

Dördüncü, "Dədə Qorqud dastanlarının dilində sintaktik paralelizm" tədqiqatı Kamal Abdullanın "Kitabi-Dədə Qorqud"u dilçi kimi dərinlən qavrayıb, ədəbiyyatçı gözü ilə yaradıcı şəkildə araşdırmasının və yazıçı olaraq bədii cəhətdən mənalandıra bilməsinin möhkəm bünövrəsinə çevrilmişdir.

Beşincisi, "Dədə Qorqud dastanlarının dilində sintaktik paralellər" tədqiqatı dilçiliklə ədəbiyyatşünaslığın qovuşağında yaradılmış ilk elmi əsərlərdən biridir. Bu, "Kitabi-Dədə Qorqud" haqqında yazılmış ədəbiyyatşünaslıq cəhətdən də əhəmiyyətli olan dilçilik tədqiqatıdır. Bu mənada "Dədə Qorqud dastanlarının dilində sintaktik paralelizm" Kamal Abdullanın sonrakı dövrlərdə yaradıcılıq yolunun istiqamətini müəyyən edən paralelliklərin əsasını qoymuşdur. Kamal Abdullanın əli ilə yaxın uğurla davam etdirməkdə olduğu çoxcəhətli fəaliyyətində qoşa qanad kimi paralel şəkildə davam etdirdiyi dilçilik və ədəbiyyatşünaslıq formatının möhkəm elmi əsasları "Dədə Qorqud dastanlarının dilində sintaktik paralelizm" dissertasiyası ilə qoyulmuşdur.

Altıncısı, Dədə Qorqud mövzusu dilçi-qorqudşünas Kamal Abdullayevin Dədə Qorqudçu yazıçı-ədəbiyyatşünas Kamal Abdulla səviyyəsini fəth etməsində həlledici amil olmuşdur.

"Büyük partlayışın üzerinden neredeyse 14 milyar yıl geçti. İnsan ömrünün 70 yılı nedir ki? Bir bakıştan böyle. Başka bir bakıştan baksak ne büyük bir zaman dilimi! Birkaç günlük ömrü olan canlılara göre insanoğlunun 70 yılı çok uzun. Hele bu 70 yıl dördünlü bir ömrün yetmiş yılı ise. O zaman onu 70 değil, 170 yıl gibi de düşünebilirsiniz. 70 yıla bu kadar iş sığdırılabilir mi? Bu kadar araştırma eseri, bu kadar roman, hikaye, piyes, bu kadar televizyon verilişi, bu kadar idarecilik ve teşkilatçılık. Kamal Abdulla dostum ne zaman vakit buldu da bu kadar eseri gün yüzüne çıkardı!.."

Ahmet B.ERCİLİSUN (Türkiye)

Türk Dil Kurumunun Eski Başkanı (1993-2000),
Gazi Üniversitesi Emekli Öğretim Üyesi, Prof. Dr.

"...Azərbaycan ruh azadlığı, türk fikrinin dərinliyi və hədsiz ürək açıqlığının təkrarolunmaz məkanı olaraq həmişə qalmaqdadır. Məhz bunda bizim Kamal - akademik Kamal Abdulla kimi ulu Azərbaycan Türk xalqının görkəmli oğullarının böyük xidməti vardır! 70 yaşın mübarək, bizim Kamal!.."

Oljas SÜLEYMENOV (Qazaxıstan)

Qazaxıstan Respublikası "Mədəniyyətlərin Yaxınlaşması
Markazi" Dövlət Muzeyinin direktoru

Yeddinci, böyük ənənələri və görkəmli simaları olan Azərbaycanı Dədə Qorqudşünaslığında Kamal Abdullanın fərqli yaradıcısı kimi qəbul edilməsində dilçilikdən, mətnin sintaktik və bədii-poetik qatlarına dərinlən nüfuz etməkdən gələn elmi prinsiplərin açdığı yol mühüm yer tutur.

Bütün bunlara görə ki, Xalq yazıçısı Kamal Abdullanın yarım əsrə yaxın davam etməkdə olan elmi və bədii yaradıcılığında Dədə Qorqud mövzusunun məşəli yarmaqda davam edir. Kamal Abdulla hər yeni əsəri ilə "Kitabi-Dədə Qorqud"un naməlum bir qatının və zahirən gözəl görünməyən motivlərinin aşkarılmasına, qorqudşünaslıqda diqqəti az cəlb etmiş epizodik obrazlarla əlaqədar gizli mətləblərin işıqlandırılmasına və ya məlum obrazların fərqli bucaqdan tədqiq edilib aydınlaşdırılmasına nail olmaqla Dədə Qorqud dünyasına təzə nəfəs gətirir. Akademik Kamal Abdulla Azərbaycan elmində və ədəbiyyatında fərqli bir qorqudşünaslıq serialı yaratmış görkəmli elm xadimidir. Müxtəlif illərdə yazılıb nəşr etdirdiyi Dədə Qorqud tədqiqatları və romanları Azərbaycan ədəbiyyatının və qorqudşünaslıq elminin zəngin Kamal Abdulla təzkiyəsidir. Kamal Abdullanın "Yarımqıç əlyazma" romanı Azərbaycan ədəbiyyatında Dədə Qorqudun fərqli "nüsxəsi" səviyyəsində qəbul olunur. "Yarımqıç əlyazma" romanını obrazlı şəkildə Azərbaycan ədəbiyyatında "Kitabi-Dədə Qorqud"un Kamal Abdulla nüsxəsi adlandırmaq olar. "Sirlərin sərgüzəşti" romanı, sanki "Kitabi-Dədə Qorqud" boyalarının açması və ya bu boyaların yeni toplanmış əlavələridir. "Beyrəyin taleyi" pyesi isə Kamal Abdullanın "Kitabi-Dədə Qorqud"dakı "Bamsı Beyrək" boyu üzərində postmodern gəzişmələrdən yoxrulmuş və ideya etibarilə müasir dövrə doğru istiqamətləndirilmiş orijinal dram əsəridir.

Xalq yazıçısı Kamal Abdullanın ədəbiyyatda özünü təsdiqində də Dədə Qorqud dünyası mövzusunda yazdığı bədii əsərlərinin xüsusi rolu olmuşdur. "Yarımqıç əlyazma" romanının dünya dillərinə tərcümələrinin bir neçə qitəni əhatə etməsi bu romanın Kamal Abdulla imzasının Odisseyasındakı yerini və əhəmiyyətini aydın surətdə əks etdirir. Naxçıvan Dövlət Universitetinin Tələbə Teatr Studiyasında səhnələşdirilmiş "Beyrəyin taleyi" tamaşasının Türkiyədə Bayburt Beynə-

dünyasına giriş

xalq Dədə Qorqud festivalının mükafatına layiq görülməsi həm də Kamal Abdulla sənətinə verilmiş qiymətin ifadəsidir.

Elmi əsərlərində isə Kamal Abdulla Dədə Qorqud gizlinlərinin qorqudşunaslığını yaratmışdır. Hələ 1991-ci ildə çap edilmiş "Kitabi-Dədə Qorqud" a həsr olunmuş ilk monoqrafik tədqiqatını "Gizli Dədə Qorqud" adlandırması heç təsadüfi olmayıb, Kamal Abdullanın qorqudşunaslıqdakı missiyasının ifadəsi kimi meydana çıxmışdır. Kamal Abdulla Azərbaycan ədəbiyyatında və elmində "Kitabi-Dədə Qorqud" gizlinlərinin ədəbi və elmi sərgüzəştlərini yaratmaqda davam edən yazıçı-alımdır.

"Kitabi-Dədə Qorqud"un tədqiqində Kamal Abdullanın yeri böyük müəllimləri Əli Sultanlı ilə Məhəmməd Hüseyn Təhmasibin arasında yeni və fərqli mərhələdir. Kamal Abdullanın Dədə Qorqud tədqiqatları, sanki Əli Sultanlının araşdırmalarının yaradıcısı şəkildə davam etdirilməsi və Məhəmməd Hüseyn Təhmasibin fundamental əsərlərinin əvəlidir. Demək istəyirik ki, "Kitabi-Dədə Qorqud" və dünya dastan süjetləri mövzusunda münasibətdə Kamal Abdulla həmin istiqamətdə sanballı tədqiqatları olan Əli Sultanlının gəlib çatdığı, durub-dayandığı yerdən başlamış və daha dərinliklərə doğru davam edərək yeni səhifələr açmışdır. Dastan poetikası məsələsində isə Kamal Abdullanın araşdırmaları, sanki Məhəmməd Hüseyn Təhmasibin "Azərbaycan xalq dastanları" monoqrafiyasının proloqudur. Belə ki, Məhəmməd Hüseyn Təhmasibin dastan süjetləri və atributlarına həsr edilmiş tədqiqatlarından fərqli olaraq, Kamal Abdulla "Kitabi-Dədə Qorqud"u mətn poetikası baxımından diskurs linqvopoetikası istiqamətində araşdırılıb öyrənməklə, sanki ustad qorqudşunas alimi qabaqlamışdır. Bütün hallarda Azərbaycan Dədə Qorqudşunaslıq elmində özünəməxsus yeri olan Əli Sultanlı və Məhəmməd Hüseyn xətti Kamal Abdullanın tam fərqli tədqiqatları ilə daha da dərinləşdirilmiş, yeniliklərlə zənginləşdirilmiş və tamamlanmışdır.

Görkəmli ədəbiyyatşünaslar Əli Sultanlı, Məhəmməd Hüseyn Təhmasib və Kamal Abdullanın tədqiqatları Azərbaycan qorqudşunaslıq elminin triadasıdır. Hər biri orijinal tədqiqat əsərlərindən ibarət olan bu qiymətli elmi tədqiqat əsərləri silsiləsi Azərbaycan qorqudşunaslığının ayrı-ayrı inkişaf mərhələlərini təşkil edir. Əli Sultanlının "Kitabi-Dədə Qorqud" və qədim yunan dastanları" (1941) kitabı və "Dədə Qorqud" dastanı haqqında qeydlər" adlı irihəcmli elmi əsəri (1958) XX əsrin qırx-əllinci illərinin, Məhəmməd Hüseyn Təhmasibin "Kitabi-Dədə Qorqud"un poetikası haqqındakı nəzəri məqalələri və kitabları ilə altmış-yetmişinci illərin nadir tədqiqatlarıdır. Bu zəmində yetişib formalaşmış Kamal Abdulla isə müstəqillik dövrü Azərbaycan qorqudşunaslıq elminin yeni mərhələsini formalaşdırmışdır. Kamal Abdullanın qorqudşunaslıq tədqiqatları hər hansı bir baryerdən uzaq olub, mümkün olduqca daha dərin qatlara və bir qədər də geniş hüduqlara doğru nüfuz etməklə meydana çıxan, obyektiv və ya subyektiv olmasından asılı olmayaraq, müəllif mövqeyinin üstünlüyü, qabarıqlığı ilə yaranan müstəqil tədqiqatlardır. Əli Sultanlı dərindən müqayisəli tədqiqatlar vasitəsilə "Kitabi-Dədə Qorqud"un dünya

dastanları içərisindəki üstün yerini müəyyən etmişdir. Məhəmməd Hüseyn Təhmasib ilk dəfə olaraq bu möhtəşəm ədəbi abidənin poetik sistemini yaratmışdır. Məhəmməd Hüseyn Təhmasibin "Azərbaycan xalq dastanları (Orta əsrlər) monoqrafiyası folklorşunaslıq elmində özünün orijinallığına və yüksək nəzəri səviyyəsinə görə məşhur eposşunas, akademik Viktor Jirmunskinin "Oğuz qəhrəmanlıq eposu" əsəri ilə müqayisə oluna bilər. Professor Məhəmməd Hüseyn Təhmasib milli folklorşunaslıq elminin atası, Azərbaycan qorqudşunaslığının Jirmunskisidir. Fərqliliyi daha aydın şəkildə göstərmək üçün obrazlı şəkildə deyə bilərik ki, yunan mifologiyasının real həyatı Troya qatını aşkara çıxarmış məşhur arxeoloq Şlimanın və mətnşunaslığın əsaslarını yaratmış lotmanın gördüyü işi Azərbaycan qorqudşunaslıq elmində Kamal Abdulla "Kitabi-Dədə Qorqud"un linqvopoetikasına həsr edilmiş orijinal tədqiqatları ilə həyata keçirərək özünəməxsus yeni dünya kəşf etməyə doğru addımlamışdır.

Akademik Kamal Abdulla Azərbaycan qorqudşunaslığında ilk trilogiyasının müəllifidir. "Gizli Dədə Qorqud" monoqrafiyası

Həyatı tork eləməyin düz yüz min üsulu var.

İnsanlığ onlardan yalnız biri ilə - ölümle tanışdır.

Kamal ABDULLA

tablarını birlikdə möhtəşəm bir "Gizli Dədə Qorqud" epopeyası adlandırmaq olar. "Yarımçıq əlyazma" romanı Kamal Abdulla "Gizli Dədə Qorqud" epopeyasının proloqu, "Sirlərin sərgüzəşti" romanı isə epiloqu funksiyasını yerinə yetirə bilər. Dədə Qorqud mövzusunda müxtəlif aspektlərdən yanaşma əsasında yaradılan və bir-birini təkrar etməyən bu elmi və bədii əsərlər Kamal Abdulla Dədə Qorqudnaməsinin üzvü tərkib hissələri, çoxcildlik külliyyatıdır.

"Gizli Dədə Qorqud" silsiləsinin əsas missiyası adından da göründüyü kimi, "Kitabi-Dədə Qorqud"un naməlum gizli qatlarını açıb tapmaq və elmi cəhətdən tədqiq edib qiymətləndirməkdən ibarətdir. İlk dəfə olaraq Kamal Abdulla "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanına paralel olaraq mövcud olan aşkar

qədim bir dövrün məhsuludur və heç şübhəsiz ki, yaradılan Dastanla yazılan Dastan bir-birinin eyni deyildir: "Yazılan Dastanda yaradılan Dastanın ancaq bəzi əlamətləri qala bilərdi və onlar var. Yaradılan Dastan son dərəcə beynəlmiləl ruha malik idi və onun qədim yunan mifləri, əsəirləri ilə səsleşməsi də belə bir ruhun göstəricisi kimi son dərəcə təbii idi. Burada məntiq adından addı: geri getdikcə, təbiətə qayıtdıqca, bütün insanlar doğma və qardaş olurlar. Məxəz birdir və o bir olan məxəzdən bəzən növbə gözləyə-gözləyə, bəzən səbirsizliklə, itələşərək çıxan tayfalar, qəbilələr bir-birindən zaman keçdikcə yavaş-yavaş fərqlənirlər". Bu elmi qənaət mahiyyət etibarilə oğuz cəmiyyətində Dədə Qorqudun "qayıbdan dürlü xəbərlər" verməsindən onun Qalın Oğuz Elinin müşküllərini həll etməsinə qədərki gözəgörünməz böyük bir epoxanın bütün qatları ilə birlikdə elmi obrazını yaratması deməkdir.

Məlumdur ki, Kamal Abdullaya qədərki Azərbaycan qorqudşunaslığı "Kitabi-Dədə Qorqud"dakı Təpəgöz boyu ilə antik yunan ədəbiyyatındakı Homerin məşhur "Odissey" dastanındakı Polifem motivinin oxşar və fərqli cəhətlərini təhlil edib, oğuz siklopunun daha qədim və mükəmməl olduğunu müəyyənləşdirmişdir. Kamal Abdulla isə ilk dəfə olaraq "Kitabi-Dədə Qorqud" boyuları ilə Homerin "İliada" və "Odissey" dastanları ilə müqayisənin meydanını daha da genişləndirərək digər obrazları da təhlilə cəlb etmişdir. Lakin o, bununla da kifayətlənməyərək Dədə Qorqud araşdırmalarını yunan mifologiyası ilə müqayisə etməyə doğru dərinləşdirmişdir. Beləliklə, ilk dəfə olaraq qədim ümumtürk mifologiyası ilə, xüsusən "Dədə Qorqud" mifləri ilə antik yunan mifologiyasının müqayisəsini aparan Kamal Abdulla nəticə etibarilə fərqli bir üsulla, dünya ədəbiyyatındakı paralelliklər və uyğunluqların bənzərlikləri və fərqləri vasitəsilə Dədə Qorqud dünyası haqqındakı təsəvvürləri daha da genişləndirmişdir: "Dastanda yunan mifləri ilə uyğunluq (paralellik) eyni xassəli deyil. Bu paralellər aşkar (güclü) və gizli (zəif) şəkildədir. Əgər "Odissey - Polifem" və "Basat-Təpəgöz", "Odissey-Penelopa" və "Beyrək-Banuçiçək", "Admet-Herakl-Basat" və "Dəli Domrul-Əzrayıl" paralelləri aşkar şəkildə özünü göstərsə, "Edip-Lay-Lokasta" və "Buğac-Dirsə xan - arvadı", "Paris-Gözel Yelena" və "Qanturalı - Sarı donlu Selcan xatun", "Aqamemnon - Salur Qazan" xətləri və başqa uyğunluqlar daha gizli qatdadırlar. Bəlkə də aşkar görünənləri paralellər, gizlindəkiləri isə uyğunluqlar adlandırmaq daha münasib olardı. Hər iki halda (həm paralellər, həm də uyğunluqlar) Mifin gücü eyni zamanda ona işarə edir ki, Mif "ərazisi"nin komponentləri universal mahiyyətlidirlər. Elə buna görə də bu müqayisələrin sərhədi açıqdır, bizim digər mifoloji (yarımmifoloji) mətnlərə

Əziz dostum "qahımın" (naxçıvanlılar demişlər), Kamal!
Ömür yolunun 70-ci dayanacağına çatmağın eşitdim, təəcübləndim, təəssüfləndim. Yaşda səndən xeyli böyük olduğumdandır ki, qocalığın nə olduğunu daha yaxşı bilirəm.
Rəhmətlik valideynlərin: Bətulə xanım Naxçıvan ziyalılarına məxsus kübar mədəniyyəti ilə, Mehdi müəllim isə əsl qarabağlı ağayandığı ilə yadımda qalıbdır... Hamıya əsl alim-pedaqoq nümunəsi olan dayın - unudulmaz professor Əli Sultanlı və nəhayət, həmkar dostlarımız yeznələrin, professorlar Ağamusa Axundovla Yəhya Məmmədov da həmcinin...
Kamal, öz aramızdır, belə əhatədə ən azı ələ Sənin kimi orijinal və qüdrətli bir qələm sahibi, alim və yazıçı, ən əsası isə əsl vətəndaş ziyalı yetişməli idi!..
Uşaqlıqdan Sən son dərəcədə ərköyün, çılğın və həyata öz baxış, böyük idealları, təlabları olan bir şəxsiyyət kimi böyümüsən. Bu da Sənə yarasır. Çünki Sən əsl vətəndaş, fədakar ziyalı ömrü yaşamısan!
Əzizim Kamal, elə bu cür yaşamaqla sənə azı 30 illik bir ömür də arzulanıram. Sən bugünkü Qalib Azərbaycanımıza hələ çox lazımsan!..

Təhsin MÜTƏLLİMOV

(1991) Kamal Abdulla qorqudşunaslığının birinci hissəsi, "Sırr içində dastan və yaxud gizli Dədə Qorqud" (1999) ikinci hissə, "Mifdən Yazıya və yaxud gizli Dədə Qorqud" (2000) üçüncü hissəsidir. "Gizli Dədə Qorqud" Kamal Abdulla qorqudşunaslığının gövdəsi, "Sırr içində dastan" və "Mifdən yazıya" iri budaqlarıdır. Fikrimcə, "Kitabi-Dədə Qorqud" poetikasına giriş" monoqrafiyası (2017) Kamal Abdulla Qorqudnaməsinin ümumiləşdirilmiş obrazıdır.

Kamal Abdullanın Dədə Qorquda həsr olunmuş elmi tədqiqatları ilə bədii əsərləri biri digərini dərinləşdirir və tamamlayır. Kamal Abdulla "Kitabi-Dədə Qorqud" motivləri və qəhrəmanları ilə əlaqədar tədqiqatlarında deməyi münasib hesab etmədiyi məsələləri bədii əsərlərində səciyyəvi hadisələrin təsviri, bənzər və ya fərqli obrazların dili ilə mənalandırmışdır. Bu mənada Kamal Abdullanın elmi və bədii əsərindən ibarət olan ki-

və gizli mifoloji motivlərin və süjetlərin qarşılıqlı əlaqəsi və sintezi nöqteyi-nəzərindən yanaşaraq, bu möhtəşəm eposun ictimai-bədii döyərini onların harmoniyası, vəhdəti, bir çox hallarda isə ilkin ibtidai qatları, fərqli xüsusiyyətləri ilə müəyyən etmişdir. Kamal Abdulla dastandakı əsəirlər aləminə və oğuz cəmiyyətinə aid motivlərin və süjetlərin təhlili vasitəsilə "Kitabi-Dədə Qorqud"da insanlığın mifoloji dünyadan tayfa birliklərinə qədərki keçidi təkamül proseslərini izləyərək, hər mərhələnin gedişatını təqdim etmiş və özünəməxsus elmi qiymətini vermişdir. Kamal Abdulla belə bir nəzəri qənaətə gəlmişdir ki, "Kitabi-Dədə Qorqud" həmin keçidi həyata keçirən, onu reallaşdıran körpüdür. Kamal Abdulla bütün paralel xətlər, istiqamətlər üzrə cəmiyyəti Mifdən Yazıya keçirən bu möhtəşəm körpünün elmi abidəsinə yaratmışdır. Bu anlamda Kamal Abdullaya görə, Dastan indi təsəvvür ediləndən çox-çox

Dədə Qorqud dünyasına giriş

17

çıxmaq imkanımız var. ...Əlbəttə ki, digər mətnlər də bu paralellərə və yaxud uyğunluqlara çox şey verə bilər. Müqayisələrin coğrafiyası genişlənməlidir. Mif müstəvisinin universallığı buna imkan verir". Akademik Kamal Abdulla "Kitabi-Dədə Qorqud"u bu qədər genişlikdə və dərinlikdə yanaşmanın nümunəsini göstərmişdir.

"Mifdən yazıya və yaxud Gizli Dədə Qorqud" monoqrafiyasında miflərin və obrazların müqayisə edilməsinin mahiyyəti və əhəmiyyəti haqqındakı aşağıdakı sual və cavabı bütövlükdə Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığı elminin, o cümlədən də Kamal Abdullanın özünün çoxillik axtarışlarını elmi qayəsi və nəticəsi hesab etmək olar: "İndiki halda isə ortaya labüd şəkildə çıxan belə bir sualla qarşılaşırıq: - Tədqiqatı cəlb edilən paralellər və yaxud uyğunluqlar bizə nə verir?

Bu sualdan doğan mahiyyəti belə ümumiləşdirmək olar. Birinci onu qeyd etmək olardı ki, paralellər (uyğunluqlar) aşkar və gizli şəkildədir. İkinci onu qeyd etmək vacibdir ki, paralel və uyğunluqlar təkcə Homerin dastanları ilə deyil (Odyssey - Polifem), eyni zamanda daha geniş yunan mif sistemi ilə bağlıdır (Edip - Lay və s.)."

"Kitabi-Dədə Qorqud"un alman dilində ilk tərcüməsi və nəşrinin 200 illiyinin qeyd edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 20 fevral 2015-ci il tarixli Sərəncamının həyata keçirilməsi sahəsində dövlət başçımızın Multikulturalizm millətlərarası münasibətlər və dini məsələlər üzrə müşaviri kimi Kamala Abdulla geniş təşkilatçılıq işi aparmış, bu mühüm tarixi hadisənin yüksək səviyyədə keçirilməsi üçün bütün səyləri səfərbər etmişdir. "Kitabi-Dədə Qorqud"un alma şərqşünası Henrix Fridrix fon Dits tərəfindən 1815-ci ildə alman dilinə tərcümə edilərək nəşr edilmiş "Basatın Təpəgözü öldürdüyü boy"un "Homerinki ilə müqayisədə yeni aşkar edilmiş oğuz siklopu" adlı müqəddimə ilə birlikdə 25 dildə ayrı-ayrı kitablar şəklində çap etdirilməsinə nail olması Kamal Abdullanın Qorqudşünaslığa daha bir xidmətidir.

Fikrimizcə, artıq akademik Kamal Abdulla "Kitabi-Dədə Qorqud"la əlaqədar tədqiqatlarının "Gizli Dədə Qorqud" dövrünü başa çatdırmışdır. Kamal Abdullanın Dədə Qorqudla bağlı tədqiqatlarının yeni dövrü poetika mərhələsi adlandırılmalıdır. Doğrudur, Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığı elmində "Kitabi-Dədə Qorqud"un poetikası" ilə əlaqədar tədqiqatlar vardır. Lakin etiraf etmək lazımdır ki, Dədə Qorqudun poetikası problemi hələ də özünün sistemli tədqiqatını gözləyir. Bu mənada Kamal Abdullanın 2017-ci ildə nəşr olunmuş "Kitabi-Dədə Qorqud"un poetikası" monoqrafiyası bu ədəbi abidənin poetik sisteminin dərinliyi və əsaslı şəkildə araşdırılmasına həsr olunmuş ciddi elmi tədqiqatdır. Bu, "Kitabi-Dədə Qorqud"un mətnlərindən çıxış etməklə yaradılmış bədii-poetik şəbəkənin elmi ifadəsi olan mükəmməl nəzəri araşdırma. Kamal Abdullanın özünün açar söz kimi formalaşdırdığı "Dəsti müstəqimiyə" və "Dəsti məcaziyyə", oğər belə demək mümkündürsə, "Kitabi-Dədə

Qorqud"un bədii poetik sisteminin nəzəri cəhətdən açılması üçün düşünülmüş tapılmış elmi ixtiradır. Eyni zamanda, "Kitabi-Dədə Qorqud"un mifoloji qatının arxitektónik karkasının qurulması və şərhli abidənin poetik sisteminin dərin qatlarının açılmasına xidmət edən nəzəri model kimi mühüm əhəmiyyətə malikdir.

Bədii mətnin daxili qatlarından təhkiyə və təsvir vasitələrinə doğru təkamül proseslərinin, bədii-poetik enerjinin təzahür formalarının izlənilməsi "Kitabi-Dədə Qorqud"un poetikasının tədqiqində yeni mərhələdir, Kamal Abdullanın sözləri ilə desək, "dansökülən"dir. Kamal Abdullanın "Kitabi-Dədə Qorqud"da "kimi" qoşmasının metaforozası, "məgər" sahmanlayıcı ünsürü, təkrarlar-bədii poetik vasitə kimi istiqamətlərində apardığı dəqiq araşdırmalar, seçdiyi yadda qalan nümunələr və etdiyi təhlillər vasitəsilə çıxardığı nəticələr Dədə Qorqud boylamaları və soylamalarının bənzərsiz sistemini müəyyən etməyə imkan yaradır. Nəhayət, Kamal Abdullanın "Kitabi-Dədə Qorqud"u janr baxımından "tarixi roman" hesab etməsi, Dədə Qorquddan bəzən yaradıcı müəllif kimi söz açması bu abidənin təmsalında mifdən yazıya doğru inkişafın folklor-dən əlyazmaya deyil, şifahi ədəbiyyatdan yazılı ədəbiyyata keçid proseslərinə qədərki təkamülü haqqında düşünməyə əsas verir. Mifoloji qata aid etməklə kifayətlənsə də Kamal Abdullanın Dədə Qorqudun müəllifliyi haqqındakı aşağıdakı fikirləri dastanın "kitabı" çevrilməsi proseslərinə işıq salır: "Müəllif Dədə Qorqud faktiki olaraq "Kitabi-Dədə Qorqud"da özünün daha qədim funksiyasını - mif nüvəsindən xətti neqativ müstəviyə keçidi təmin edir və eyni zamanda "Kitabi-Dədə Qorqud"un artıq süjetə malik ümumi quruluşun təminatçısı kimi çıxış edir..."

Ən nəhayət, Dədə Qorqud obrazını ümumiyyətlə Dədə Qorqudların cəmi, yəni "prinsip" kimi dəyərləndirilməsi də Kamal Abdulla məxsus elmi baxışdır: "Bizim bildiyimiz və qəbul etdiyimiz Dədə Qorqud Dədə Qorqudların cəmi, bir növ invariantıdır. Bütün hallarda Dədə Qorqud ayrıca götürülmüş, ancaq bir konkret zaman kəsiyində yaşamış və yaratmış bir şəxsiyyət deyil. O, Dədə Qorqudlardır və o Dədə Qorqud adlı bir prinsipdir. Bu prinsipi yaradan dünyagörüşüdür, siyasətdir, yaşam tərzidir, əxlaqi-mənəvi kodekslər məcmusudur".²

Nəticə olaraq deyə bilərik ki, Kamal Abdullanın Dədə Qorqud monoqrafiyalar və romanlar silsiləsi Azərbaycan ədəbiyyatının və ədəbiyyatşünaslığı elminin Dədə Qorqud dünyasının elmi-ədəbi cəhətdən orijinal, fərqli və yadda qalan serialıdır. Azərbaycan ədəbiyyatının və elminin uğuru olan bu elmi-ədəbi serial səviyyəsi və iddiası ilə ümumiyyətlə, beynəlxalq miqyasda malik olan Dədə Qorqud dünyasına ciddi bir girişdir.

¹ - Kamal Abdulla. "Kitabi-Dədə Qorqud"u giriş, Bakı, R.S. Poliqraf, 2017, səh.169

² - Yenə orada, səh.109

Çingiz ABDULLAYEV

Yubiley, adətən, uğurlarla qeyd edilir. Dostum Kamal Abdullanın uğurları lazım olduğundan da çoxdur. O, böyük alim, tanınmış ictimai xadim, məşhur və maraqlı yazıçıdır. Əsərləri dünyanın əksər ölkələrində çap olunub. Hətta bir dəfə o mənə özünəməxsus bir oyun təklif etdi. Yeni bir ölkəyə gələndə o, ilk növbədə, burada Çingiz Abdullayevin kitablarının çap olunub-olunmaması ilə maraqlanırdı. Biz heç də qohum deyilik, amma çox yaxşıdır ki, Abdullayevlərin soyadları Azərbaycan yazıçıları kimi çəkilir. Onun haqqını vermək lazımdır. Kitablari bir çox dillərə tərcümə edilib. Bir pedaqoq olaraq, gənc alimlərin bütöv bir pleyadasını yetişdirib. On dörd ilə yaxın rəhbərlik etdiyi və böyük islahatlar apardığı Slavyan Universitetini dəyişdirməyi və gücləndirməyi bacarıb. Hazırda o, yenə ali təhsil müəssisəsinə rəhbərlik edir və mən şübhə etmirəm ki, o, burada da zirvədə olacaq. Biz təxminən qırx ildir ki, tanış və dostuq. Bu, kifayət qədər böyük müddətdir. Səksəninci illərin sonlarında biz Danimarkada bir ay birlikdə keçirdik. Deyirlər ki, insanı yolda tanıyırlar. Bu illər ərzində mən əmin oldum ki, Kamal təkcə yaxşı dost deyil, eyni zamanda əsl vətənpərvərdir, ağıllı, anlayışlı, məlumatlı, müaliəlidir. O öz mövqeyini açıq bildirməkdən qorxmur, avtoritetlərdən çəkinmir, öz nəzər və düşüncələrini cəsarətlə ifadə edir. Bu günlərdə ona sağlamlıq arzulamaq lazımdır. İndi bu virus səbəbindən biz hamımız təcrid risk qrupuna keçirik. Lakin biz elə həmişə onunla bu risk qrupunda olmuşuq. Açıq tənqid, dürüst mövqe, saxtakarlığı bacarmamaq çoxunun xoşuna gəlmir. Olmadığı kimi görünmək. Mənim dostum Kamal məhz belədir. Bacarmayırdı. Olmadığı kimi davranmağı, hiyləni, kiminsə xoşuna gəlməyi istəməyənindir. Əminəm ki, qarşıda onun hələ çoxlu yazılacaq kitabları var. Pedaqoji fəaliyyətində böyük uğurlar. Sonda isə bir yadda qalan epizodla bitirmək istəyirəm. Bir neçə il əvvəl biz bir qrup tələbə ilə birlikdə Moskvaya göndərdilər. Oligarxlardan biri bizim ikimizə qonaqlama xərci üçün kifayət qədər böyük məbləğdə pul verdi. Mən dərhal qərara aldım ki, pulu uşaqlar üçün xərcləyərəm. Kamal başqa cür qərar verdi. Moskvaya çatan kimi qrup rəhbərini çağırdı və son qəpiyinə qədər pulu ona verdi. "Uşaqlara payla, ilk dəfədir Moskvadadırlar, qoy özlərinə xərcəlsinlər" deyərək təklif etdi. Bax Azərbaycanda belə rektorlar var. Mənim üçün o, tələbələrə kömək edən, onların öyrənmək meylini təşviq edən, heyranlıqla xatırladığımız Rektorlarla eyni kəqortadadır. Kamal Abdulla da o cürdür. Onun bir çox fəxri adları var. Xalq yazıçısı və akademik, bir çox universitetlərin fəxri doktoru, Birinci dərəcəli Dövlət müşaviri. Xeyli sadalamaq olar. Amma bütün bu rütbə və rəqəliyalara baxmayaraq, o, gözəl dost və bütün tələbələrə açıq olan pedaqoq olaraq qalır. Və mən xoşbəxtəm ki, belə bir əlamətdar gündə onu təbrik edə bilərəm.

Kamal Abdullanın Azərbaycan elmində, mədəniyyətində, ictimai fikrinə də təxminən yarım əsrlik bir dövrdə göstərdiyi xidmətlərin miqyasını təsəvvürdə canlandırdıqca ən müəvaze mövqedən belə heyratlanmamak mümkün deyil. Kamal Abdulla, heç şübhəsiz, böyük müfəkkirdir... Lakin xüsusi olaraq qeyd etmək lazımdır ki, bu, metatəfəkkürün müfəkkirliyi. Dədə Qorqud eposu da daxil olmaqla, Azərbaycan-türk mədəniyyətinin mətnlərini heç kim onun qədər dərin təhlillərlə, analitik konseptualılıqla ümumbəşəri mədəniyyətin metadillinə çevirə bilməzdi. Və metatəfəkkürün ifadəsi olan həmin metadil Kamal Abdullanın bütün diskurslarına yerir.

Nizami CƏFƏROV

○ Bence, Prof. Dr. Kamal Abdulla'nın öğrencileri, dostları onun insani özelliklerini ve hatıralarını yazmalı; Azərbaycan'ın dəğərli eleştirmenleri ise Abdulla'yı merkeze alarak eserini, tesir sahasını, dönemi geniş bir perspektiflə değıerlendirmelidir. Kamal Abdulla, hangi eseriyle ve hangi yazısıyla, bir yanlış çürütmüş, hangi eseriyle yeni bir kanal açmış, kimleri etkilemiştir?

Etkilenen bu bilim ve sanat adamlarının yazdıkları nedir, hem Azerbaycan hem de yurt dışında nasıl bir tesir sahası olmuştur? Bu soruların cevapları objektif biçimde yazıldığı gün Kamal Abdulla ölümsüz olacaktır.

Prof. Dr. Kamal Abdulla hocayı ad gününde yürekten kutluyor, sağlıklı "ikinci bir 70 yıl" diliyorum.

Selçuk KARAKILIÇ

Bakı Yunus Əmrə

Institutunun direktoru

"Dədə Qorqud" mövzusunı çağdaş mədəniyyətimizə gətirən və uğurla bu mövzunu həll edən ünlü sənətcilərimizin əvəzolunmaz xidmətlərini danmadan, onların qarşısında sevgi və sayğılarla baş əyərək tam məsuliyyətlə söyləyə bilərəm ki, uzun illər ərzində Kamal Abdulla bütövlükdə mədəniyyətin görəvi olan bir işi - eposu, mifi çağdaş Azərbaycan ədəbiyyatının aktual mövzusunda çevirmək əməliyyatını gerçəkləşdirir. Səciyyəvidir ki, bu fakt minilliklərin sərhədində baş verir - yeni tarixi dövrün yeni sualların cavablarını arayan bizlər Kamal Abdullanın açıqlamalarına həssas olsaq...".

Vaqif İBRAHİMOĞLU

Teatr rejissoru, mədəniyyətşünas, tərcüməçi

Təbriklər və ürək sözləri

Şeyxülislam Allahşükür PAŞAZADƏ

(Azərbaycan)

Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin sədri, professor

"Görkəmli ictimai xadim, məşhur filoloq alim olaraq, Kamal müəllim fitri istedad və bacarığı ilə Azərbaycanı dünya elmi müstəvisində yüksək səviyyədə təmsil etmiş, özünün akademik elmi və bədii əsərləri ilə Azərbaycan xalqının zəngin ədəbi ənənələri xəzinəsinə böyük töhfələr bəxş etmişdir. Azərbaycanın ictimai-siyasi tarixində öz dəst-xətti ilə seçilən Kamal müəllimi səciyyəlandırən mühüm cəhətlər sırasında, heç şübhəsiz ki, peşəkarlıq, vətənpərvərlik, səmərəli idarəçilik, güclü dövlətçilik təfəkkürü, əməkdarlıq sayıla bilər. Üzvü olduğu dünya ölkələri Akademiyalarının, beynəlxalq təşkilatların, layiq görül-düyü beynəlxalq mükafatların adlarını sadalamaqla bit-məz. Şübhəsiz ki, onun bütün bu uğurları Azərbaycanı-mızın adına şərəfdir.

Mən dəyərli qardaşım Kamal Abdullaya bundan son-ra da daha böyük zirvələr və uğurlar diləyir, həyat və fəa-liyyətinə Uca Allahdan rəvac diləyirəm. İnşallah, uzun il-lər boyu öz yaradıcılıq qüvvəsini Vətənimiz, xalqımız, ay-rılmaz parçası olduğumuz İslam aləmi, Türk dünyası na-minə sərf etməsini arzu edirəm. Bu yolda ona uğurlar ol-sun! Uca Allah Kamal müəllimin ömrünü uzun, həyatını parlaq eləsin! AMİN!"

Azərbaycan
Dağ Yahudiləri
Dini İcması

Religions Community of
Mountain Jewish of
Azerbaijan

Ünvan: A. Topçubaşov küç. 72. Telefon: (+994 12) 596 71 28. e-mail: shayqabaki@gmail.com

№ 5-320

№ 30 X 2020

"Ləyaqətli yaşamış həyat illərlə deyil, əməllərlə ölçülməlidir."

Hansı sonatın sahibi olursan o! insan ölməyi ifadə etməyi bacarmalıdır. Ölməyi ifadə etməyin birca adı var, o da "istedad" adlanır. Elə insanlar var ki, onlar istedadını zəhmətli cəsarətlə təkcə bir sahədə deyil bir çox sahələrdə yeniliyi imza atır, sayılır və seçilir. Kamal müəllim! məniz bənzər insanlardandır.

Həyatda dünyanın bütün yolları zülmətdən işığa doğru gedir. Məhz belə insanlar sevməyə qadirdirlər. Sevgiyə qadir olan insanların gözündə işıq, qəlbində nur olmaqla həmişə həyatın gözəlliyinə doğru can atırlar.

Kamal müəllimi hər dəfə dindəlikə onun qəlbindəki işığı, ürəyindəki sevgini və gözündəki nuru görüb buna yəqin olursan ki, Kamal müəllimin bəddi zövqü, ədəbi, fəlsəfi düşüncələri ilə dünyayada olduğu hər kəsi heyran edir. Ona görə də, O hər gün bir narahat insan ömrü yaşayır.

"Allah-Taala" məhz sevdini insanlara bu müqəddəs əməli-sələh keyfiyyətini verir. Hər insan xoşbəxt doğulmur, ancaq illər ötdükə o insanlar xoşbəxt olurlar ki, özələrin xoşbəxtliyi uğrunda çalışaraq onları xoşbəxt görəndə özlə o xoşbəxtlikdən pay tapır.

Kamal müəllimin bu illər boyu tələbələrə birca sualla mübarizət etsək an çox yadımda qalan müəllim kimdir?, bu suala birca cavabla bəzi Kamal müəllim! deyər, Əgər Kamal müəllimdən soruşsaq Kamal müəllim! Siz bu sevgini nəyin sayəsində qazanmışınız?, O, isə cavabında deyir "Mən sadəcə hər bir tələbəmi öz övladım kimi sevdim". Kamal müəllim! bu sevgi "Allah-Taalanın" müqəddəs sevgi ruhundan verilmişdir. Kamal müəllimin fəaliyyətinin əsas meyarı tolerantlıq, multikultural dəyərlər, qarşılıqlı anlaşma, mədəni müxtəliflik, mədəniyyət və dinlərarası dialoq, sülh və əminamənlik kimi dəyərlər olduğundan bütün bunları həyata keçirtmək üçün Ona İbrahim peyğəmbər ömrü arzulayırıq.

"Xudavəndi Aləm" isə Kamal müəllim! Səleyman peyğəmbər müdrikliyini özlə bəxş etmişdir.

Həminlərin arzu və əməli doğma torpaqlara qovuşmaq idi. "Allah-Taala" və Möhtəram Ali Baş Komandan-Şəhidi ordumuzla birgə bizə bu arzulara çatdırdı.

Ön sonuncu zərərli,
Vurub mənfur dünyana.
Qayıtmıq biz yəna
Qayıtmıq Vətənə!

Azərbaycan Dağ Yahudiləri
Dini İcmasının sədri:

Milix Yevdayev

Milix Yevdayev

РЕКТОРУ
АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО УНИВЕРСИТЕТА ЯЗЫКОВ,
ГЛАВЕ ПОПЕЧИТЕЛЬСКОГО СОВЕТА
БАКИНСКОГО МЕЖДУНАРОДНОГО
ЦЕНТРА МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛИЗМА
господину К. АБДУЛЛАЕВУ

Уважаемый Камал муаллим!

Сегодня Вы празднуете замечательный Юбилей – 70-летие со Дня Вашего рождения. Взирая ныне на прожитые годы, Вам есть, чем гордиться, чему радоваться.

Хорошее воспитание, обширное образование, отзывчивость, мудрость и высокая культура – те качества, которыми Вы завоевали большой авторитет, любовь и глубокое уважение среди профессорско-преподавательского состава, студентов и тех, кто знаком с Вами.

Некогда приняв решение связать свою жизнь с филологией, Вы на протяжении многих лет вносите вклад в развитие азербайджанской литературы, лингвистических наук и отечественной педагогической мысли. Ярким свидетельством этого служат годы руководства прославленным ВУЗ-ами страны – Бакинским Славянским Университетом и Азербайджанским Университетом Языков, на реорганизацию которых и повышение качества образования Вы приложили немало усилий.

Ваша многогранная деятельность нашла своё отражение и в продвижении идей азербайджанской модели мультикультурализма на международной арене, в укреплении добрых отношений между народами как внутри страны, так и за её пределами.

В этот праздничный день сердечно желаю Вам, уважаемый Камал муаллим, здоровья, кавказского долголетия, благополучия, еще большей крепости сил и помощи Всевышнего в трудах на благо Отечества.

С неизменным уважением,

Александр...

Архиепископ Бакинский и Азербайджанский

Mons. Vladimir Fekete SDB
Vescovo titolare di Municipa
Prefetto Apostolico in Azerbaijan

Народному писателю Азербайджана,
Заслуженному деятелю науки,
Ректору Азербайджанского Университета Языков,
господину академику
Камалу Мехди оглы Абдуллаеву

Многочуважаемый Камал муаллим,

От имени Апостольской Префектуры Католической Церкви в Азербайджане и от себя лично позвольте сердечно поздравить Вас со славным Юбилеем – с Вашим 70-летием!

Текущий год проходит в условиях пандемии коронавируса, что возымело значительное негативное воздействие на общественную жизнь во всем мире, и, конечно же, ограничило возможности для проведения мероприятий и для личных встреч. Однако пандемия не способна повредить искренности и теплоте, которыми отмечены наши с Вами взаимоотношения.

Новость о Вашем столь славном и знаменательном юбилее не могла не порадовать меня. В мыслях вновь ожили добрые воспоминания, связанные с нашими совместными зарубежными поездками и участием в конференциях, посвященных Азербайджанской модели мультикультурализма, межэтническому и межрелигиозному диалогу в нашей стране.

Дорогой Камал муаллим,

Ваше имя навсегда останется вписанным в историю науки и культуры Азербайджанской Республики. Вы являетесь знаменитым филологом, педагогом, выдающимся писателем. Именно Вы стояли у истоков Бакинского Международного Центра Мультикультурализма и внесли неоценимый вклад в его работу, будучи первым директором центра. Ваша личность, Ваши творчество и научная деятельность, годы государственной службы имеют огромное значение в деле сохранения и укрепления традиционных для азербайджанского народа и государства ценностей мультикультурализма и толерантности.

Позвольте пожелать Вам крепкого здоровья, много сил, еще больших успехов и достижений в Вашей профессиональной и творческой жизни.

Пусть Ваши замечательные качества человека и ученого будут залогом успеха дальнейшей плодотворной деятельности!

Пусть Всевышний одарит Вас долгими и благими годами жизни!

С глубоким и искренним уважением,

Апостольский префект
Католической Церкви в Азербайджане,
епископ Владимир Фекете.

+ Vladimir Fekete SDB

В городе Баку, 4-ое декабря 2020 года

Уважаемый Камал муаллим!

От имени всех удин Азербайджана и лично от меня сердечно поздравляю Вас с юбилеем. Мне приятно высказать слова уважения к Вам, как известному ученому, писателю и общественному деятелю. Много лет Вы отдали научной, педагогической и административной деятельности, где много лет были ректором ведущих ВУЗ-ов страны. Широкий круг Ваших интересов за рамками педагогической науки и административной работы.

Ваш научный авторитет, широкая эрудиция и демократические убеждения снискали Вам высокий авторитет, как среди азербайджанского общества, так и среди национальных меньшинств и представителей религиозных конфессий в республике. Трудно переоценить Ваш вклад в организации Бакинского Центра Международного Мультикультурализма, центров профессиональных преподавателей курса Азербайджанского мультикультурализма во многих университетах Европы, Америки и в странах СНГ. Вашими трудами возродилось и укрепилось национально-культурные центры малых народов и национальных меньшинств республики. Ярким примером может служить и наша Албанско-удинская община. Мы прекрасно помним Вашу поездку в Нидж, где компактно проживают удины в модели мультикультуральной среды Азербайджана. Удины сегодня являются ярким примером толерантности азербайджанского народа. Ваши теплые слова и наставления сегодня являются для нас примером укрепления дружбы и согласия во имя процветания нашей исторической Родины Азербайджана.

Не склонный почивать на лаврах, Вы продолжаете активную административную, научную и педагогическую работу в Азербайджанском Университете Языков. Находите время и для активного участия в реализации различных масштабных региональных и международных проектов в рамках БЦММ.

Желаю Вам, уважаемый Камал муаллим, доброго здоровья, неиссякаемой энергии, творческого долголетия, новых научных и творческих достижений.

Роберт МОБИЛИ

Председатель Албанско-удинской христианской общины Азербайджана

Sintaksis dilçilik tədqiqatlarının son dərəcə perspektivli sahələrindəndir. Sintaksis sahəsində yaradıcı başlanğıcın ən az ifadə olunduğu yalnız təəccüb doğurur. Kamal Abdulla bu "təəccübü" vaxtında gördüyü üçün "car çəkər ki" sintaktik sahələrlə bağlı araşdırmaları bir qədər də genişləndirmək lazımdır. Bununla bağlı, öncə, sintaksislə həmhüddud sahələrin getdikcə daha geniş çevrəsinin əhatə olunduğu nəzərə çarpır. Fikrimizcə, həmin istiqamətdə ən intensiv araşdırmalar sintaksislə üslubiyyatın qovuşuğunda aparılıb" (Абдуллаев К.М. Теоретические проблемы синтаксиса азербайджанского языка. Дис., доктор. Филол. Наук. Баку, 1984).

K.Abdullanın filologiya elminin əksər sahələrini əhatə edən əsərləri var. Konkret olaraq biz alimin dilçilik elminə dair əsərlərinin adlarını oxuculara təqdim edirik:

1. Azərbaycan dilində sadə cümlə sintaksisinin nəzəri problemləri. (Проблемы синтаксиса простого предложения в азербайджанском языке... Баку, Елм, 1983).
2. Azərbaycan dili sintaksisinin nəzəri problemləri. Bakı, Maarif, 1999.
3. Azərbaycanda rus dili. Prof. İlyas Həmidovla birlikdə. Bakı, 2005.
4. Dilçiliyə səyahət və yaxud dilçi olmayanlar üçün dilçilik. Bakı, 2010.
5. Azərbaycan dilində mürəkkəb sintaktik bütövlər (ortaqlı)... Bakı, "Müərcim", 2012.
6. Azərbaycanca danışmaq. Paris, 2008, Buxarest, 2010, Abu-Dabi 2012.
7. Azərbaycan dili sintaksisinin nəzəri problemləri. Bakı, "Maarif", 1998.

Onun fikrincə, mətn bir dünyadır. Mətn dünyanı dərk etmə modelidir. K.Abdulla dünyanı (dərk etməni) bir mətn kəsiyi kimi qəbul və analiz edir. Onun müxtəlif sintaktik vahidlərdən qurulmuş, mühüm fikirləri ifadə edən sitatları: "Şairlər Allahla insan arasında sonuncu ünsiyyət vasitələrindəndir".

K.Abdulla "Azərbaycan dili sintaksisinin nəzəri problemləri" kitabında məxsusi görüşlərini üç möhtəşəm sintaktik vahidin - sadə cümlənin, mürəkkəb cümlənin və MSB (mürəkkəb sintaktik bütövün) nə deməkliyini, nitq aktında bunların mövqeyinin nədən ibarət olduğunu ortaya çıxarmaq aspekti üzərində qurur. Onları bir-birilə bağlayan izomorfizm prinsipinə əsasən, bu vahidlərə bütöv bir sintaktik baxış müəyyənləşdirir və sərgiləyir.

Bu əsər müasir ədəbi dilimizin sintaktik strukturuna yeni bir hadisə və yanaşmadır. Kamal Abdullanın 1985-ci ildə çap olunmuş "Müəllif-əsr-oxucu" kitabında sintaksis məsələləri də konseptual həllini tapa bilmişdir.

İnsafən demək lazımdır ki, sintaktik strukturlar səviyyəsində Azərbaycan dili poetik sintaksisi Kamal Abdulla tərəfindən ciddi planda öyrənilmişdir.

K.Abdulla poetik sintaksis sahəsində görkəmli alimlərin fikirlərinin tərəfdarı kimi çıxış edərək göstərir ki, bədii informasiyanın ötürülməsi və dünyanın bədii dil modelinin, dil xəritəsinin formalaşdırılması prosesində sintaksis həlledici rol oynayır. Bədii informasiyanın təbiətinin sintaktik vahidlərin mürəkkəb struktur və çevrilməsini təyin etdiyi kimi, poetik-ekspressiv sintaksis də fonetik, morfoloji və leksik elementlərin quruluşunu şərtləndirir.

Aktual üzvlənmə və mətn məsələsi sintaksisin ən mühüm problemlərindəndir. Sözügedən problem sintaktik struktur bütöv bəndə əhatə edir və adama elə gəlir ki, dilin ünsiyyət imkanları, dil və nitq arasında var olan sintaqmatik və paradiqmatik münasibətlər düzgün öyrənilərsə, müasir türk dillərinin, o cümlədən Azərbaycan dilinin sintaksisi tamamilə yenidən işlənmiş olar.

Azərbaycan dilinin potensial sintaksisindən kənara çıxan dilçilərdən biri də Kamal Abdulladır. O, suprasintaktik səviyyəni də, aktual səviyyəni də həm tədqiqatlarında, həm də tədris etdiyi tələbə və magistrələrinə öyrətməyə daim can atmış, meyl göstərmiş və bu sahələrdə mühüm uğurlar qazanmışdır. Bu səviyyələrin əsaslı şəkildə öyrənilməsi müxtəlif dilçilərimiz tərəfindən də vacib bilinmişdir, ona görə ki, yalnız bu yolla Azərbaycan dilinin kommunikativ sintaksisini (bizdə dili-

HARMONİK BİR BÜTÖVLÜK

Potensial sintaksisdən
aktual sintaksisə doğru...

mizin kommunikativ sintaksisi əməlli-başlı öyrənilməmişdir) digər ünsiyyət imkanlarını, dialoji və monoloji nitqin nədən yaranma və bu və ya başqa biçimdə formalaşdığı açıqla və aydınlaşdırıla bilər.

MSB-nin irimiqyaslı təhlili Kamal Abdullanın özü və ətrafında məktəb yaratdığı dilçilərimiz tərəfindən tədqiq edilmişdir.

Sintaktik paralelizm (KDQ-nin materialları üzrə (Абдуллаев К.М. Синтаксический параллелизм (на материале огузского памятника "Книга моего деде Коркута"). Дис., канд.филол.наук. М., 1976).

Kamal Abdulla bu və ya digər planda sintaktik sinonimliliyi tədqiq edir və bədii əsərlərdə də bu hadisə nəticəsində meydana gələn vahidlərdən məqsədlə şəkildə istifadə edir. Sintaktik sinonimlər Kamal Abdullanın bədii əsərlərinin dilini, ekspressivliyini zənginləşdirən sintaktik ifadə vasitələri kimi çıxış edir.

Kamal Abdullanın sintaktik düşüncəsində müəllif intensiyası (niyyəti və məqsədi) aydın seziilir. Bir az dərk etmə çətin olsa da, mətnaltı fikirlər onun "sintaksis ustası" olmasını təsdiqləyir. Sintaktik qəliblərdə xüsusi intensivlik, qeyri-adi sintaktik quruluşda oyunlar, çevrilmələr, fərqli sintaktik struktur-kompozisiyon-üslubi cəhətlər, fikir dominantı, ekspressiv-üslubi funksiyaların önəmi, üslubi məqamların bolluğu və s. bunu deməyə əsas verir.

Potensial MSB (mürəkkəb sintaktik bütövlər) dilin invariant matrisasıdır.

Kamal Abdulladan söz düşəndə mən istər-istəməz iki şəxsi xatırlamalı olaram, bir-birini tamamlayan iki şəxsi; alim və yazıçı Kamal Abdullanı. Və fikrimcə, alim Kamal Abdulla nə qədər keçmişdədirsə, yazıçı Kamal Abdulla bir o qədər gələcəkdədir. Daha doğrusunu deməyə cəsarət edək; yazıçı Kamal alim Kamalın keçmişini gələcəyə daşımaqla görəvləndirilib. "Yarımçıq əlyazma", "Sehrbazlar dərəsi", hekayələrinin, demək olar ki, hamısı yazıçı Kamalın gələcəyə daşdığı alim Kamalın bilgi xəzinəsidir. XX əsrin ikinci yarısı filosofların ədəbiyyata gəlişi ilə əlamətdar idi, bu əsrin son üçüncü yarısı professorların ədəbiyyata gəlişi ilə yadda qaldı. Azərbaycan ədəbiyyatında Niyazi Mehdi-nin ("Altay və Umay"), Aydın Talıbzadənin ("Əbu-hübb") və Kamal Abdullanın bütün romanları XX əsrin bu tendensiyaqlarının XXI əsrə açılan qapıları oldu. Ona görə də biz Kamal Abdullaya XX əsrin alimi, XXI əsrin yazıçısı deməkdən çəkinməyəcəyik. Əlbəttə, burada öyrəşdiyimiz bədii və öyrəşmədiyimiz intellektual roman haqqında danışmaq yerinə düşərdi. Amma nəzərə alaq ki, bu, sadəcə, yubley təbrikidir.

70 yaş bir yazıçının xatırlayan dövrüdür. Təsədüfi deyil ki, Kamal Abdullanın yeni çap olunan "Mənim Füzulim" kitabında toplanmış düşüncələrin əksəriyyəti "Füzuli xatırlayır" başlığı altında verilib. Unutmamaqda fayda var; xatırlanan yazıçının gəncliyidir. Məcnun da, çox güman, Füzulinin gənclik xatirəsi idi, xatirələrinin qəhrəmanı idi. Kamal Abdulla da indi, eyni zamanda gəncliyə qayıdış dövrünü yaşayır. Bu isə növbəti böyük əsərlərin müjdəsidir. Hötə özünün ən gözəl sevgi şeirlərini yetmiş yaşından sonra yazmışdı.

Təbrik edirəm, Kamal müəllim!

Aqşin YENİSEY

MSB-lər mətnə bütövlükdə konsentrallaşırlar.

Kamal Abdullanın "nəzəri sintaksis"ə dair kitabları haqqında təhlil verən mütəxəssislər bunu Azərbaycan dili sintaksisinin tədqiqi sahəsində yeni mərhələ (prof. Q.Kazimov) saymaqda haqlıdırlar.

Türkoloji sintaksisin tədqiqi sahəsində K.Abdullanın xidmətləri böyükdür. 80-ci illərdə "Sovetskaya Türkologiya" jurnalında "Türk dillərində cümlənin quruluşu və türk dilləri sintaksisin aktual problemləri" mövzusunda keçirilən diskussiyada X.Q.Niqmatov, V.K.Banaru, N.M.Maxmudov, D.A.Maxmudova, A.Nurmanov kimi alimlərlə birgə Kamal Abdulla türkoloji dilçiliyin sintaksis məsələlərini həll edirdilər. O zaman Kamal müəllimin sözü aparıcı, ötcü idi.

Bu gün universitetlərdə Kamal Abdullanın sintaksisi tədris olunur. Onun bu sahədə yazmış olduğu dərslik müəllim-tələbə heyətinə razı salır.

"Kitabi-Dədə Qorqud Ensiklopediyası"nda Kamal Abdullanın dilçiliyin müəyyən problemləri ilə (söz, yazı, paralelizm, assonans, avankulat, arxetip və s.) bağlı yığcam fikirləri yeni baxış müstəvisində qələmə alınmışdır.

Kamal Abdullanın sintaktik proseslərdə aktiv iştirakı bir də onun yazdığı, müsahibə verdiyi yazıların başlıqlarının "qəribəliyi"dir. Qəribəlik o mənada ki, demək olar, heç bir kəs yazı başlığını onun kimi qura bilmir. Baxın: Müasirlik tarixiliyin üzərində dayananda; Mən bunları hələ keç kimə danışmamışam; Sənət əsəri sirrini əbədi saxlamaqla gözəldi; Bizim vaxt heç vaxt gəlməyəcək; Olacağın olmasına nə var ki...; Mədəniyyətimizin təbliği yenidən qurulmalıdır; Demokratiyanın gücü və gücün demokratiyası və s.

K.Abdullanın yenilikləri cümlənin başlıca xüsusiyyətlərindən biri olan predikativliyin inkişaf yolunu 3 mərhələ üzrə şərh etməsinədir. Birinci mərhələni ən qədim pillə adlandırmaq olar. Bu pillə ilə bağlı alimin fikri belədir: "Hər bir nitq elementi predikativlik imkanlarına malikdir, cümlə eyni gücə malik predikativ nöqtələrlə xarakterizə olunur. Həmin dövr müəllif tərəfindən "bütöv predikativ struktur" adlandırılır. Predikativliyin 2-ci dövründə cümlə yavaş-yavaş, yəni tədricən "tam predikativ struktur"nu zəiflətməyə başlayır, əvvəlki əlamətdən əsər qalmır, kvazi (yalançı, zəif) predikativ struktura keçid, sıçrayış baş verir.

Üçüncü pillədə predikativlik xüsusiyyətinə yalnız cümlənin son sərhədində qoruyaraq monopredikativ struktura keçid baş vermiş,

yəni predikativlik keyfiyyəti yalnız bir həddə qalmışdır. Bəzi türk dillərində xəbərdə şəxs sonluğu işlənməyə və, bizim dilimizdə həmin forma şəkli ilə möhürlənmişdir.

Bakı Dilçilik Məktəbində Kamal Abdullanın sintaksislə, MSB ilə bağlı çıxışları, məruzələrinin əhəmiyyəti orasında idi ki, qulaq asan tələbə və magistrələr, doktorantlar hələ öyrənilməmiş mətn sintaksis problemlərini mövzu kimi işləyir. O, mürəkkəb sintaktik bütövləri semantik-qrammatik obyekt kimi təhlil etməyə çalışmış və istəyinə nail olmuşdur.

O, linqvososial tədqiqatlarda da öz bilik və müşahidələrini sınaqdan çıxarmışdır. "Kitabi-Dədə Qorqud"un poetik dilindən bəhs olunan yazılarında bu istiqamətin aparıcı olduğunu görmək olar.

Müşahidələrimiz göstərir ki, Kamal Abdulladan sitat gətirmə həddən artıq çoxdur. Bu onu göstərir ki, Kamal Abdulla sitatları növbəti tədqiqatlarda yarayır, yol göstərir, yazılan mətnləri "ətə-qana gətirir".

Mətn dilçiliyi, mətn sintaksisi sahəsində Kamal Abdullanın yetirmələrinin sayı indi artmaqdadır. Mətnin çoxaspektli tərəfləri onun zehni təfəkkürünün tələbə və doktorantları ilə bölünərək yeni-yeni dissertasiyaların yazılmasını sürətləndirir.

Kamal Abdullanın sintaktik düşüncəsində yeni yanaşmalar ellipsi, parselyasiya, qoşulma, determinan və s. hadisələrin sintaktik-üslubi keyfiyyətlərini üzə çıxarır.

Kamal Abdullanın bu gün türklərlə, Türkiyə türkcəsi ilə siyasi-iqtisadi, mədəni-elmi əlaqələri möhkəm təməl üzərində qurulub. Bu münasibətlərin möhkəm özül üzərində qurulmasında onun rəhbərliyi ilə çap olunan "Türkologiya" jurnalının da rolunu xüsusi qeyd etmək olar.

Atılan inamlı addımlar türk dünyasının xoşbəxt sabahından xəbər verir. "Türkologiya" jurnalı türk xalqlarının bir-birini anlamağın sevincini yaşadır. Mahmud Kaşğarının sözləri ilə ərz eləsə, "Türkologiya" türkün ürəyinə girmək üçün onunla öz dilində danışır.

Böyük türkoloz, dilçi alim, akademik Kamal Abdullanın zəngin və mənalı fikirləri arasında diqqəti cəlb edən bir "dua"sı var: "Gördüyüm işlərin hamısını harmonik bir bütövlük sayıram".

Həqiqətən də, Kamal müəllimin gördüyü işlərin miqyası çoxdur. Bunlar bütöv bir sistemdir.

Akademik Möhsün NAĞISOYLU
Professor İsmayıl KAZIMOV

**"Sən o adamlardansan ki,
hər yaşadığın il
Azərbaycanı zənginləşdirən
nələrinsə gəldiyi il olur!"**

Əziz dostum Kamal, bu yaxınlarda olacaq 70 illik yubileyinlə səni və hamımızı təbrik edirəm. Sən gəncliyindən çoxlarının arzuladığı, ancaq gücü çatmadığı bir ağır vəzifənin öhdəsindən gəlmişən. İndiyədək qiblə ediləsi şəərəfli və maraqlı bir həyat yaşaya bilirsən. Xalq yazıçısı və akademik adları yazar və alim kimi sənin uğurlarının, yetənlərinin sanbalını göstərir. Sən lap İntibah dönmənin titanları kimi istedadından universal şəxsiyyət yarada bilmisən. Sənətdə bir çox parlaq romanların və hekayələrinlə, şeir və pyeslərinlə bizi heyran etmişən. Rəhmətlik dostumuz Vaqif İbrahimov kimi yüksək intellektuallığı və bədii zövqü olan bir adam sənin yaradıcılığından dərin söhbətlər edirdisə, bunun özü sənin istedadınla bağlı çox şeydən xəbər verirdi. Rəhman Bədəlov, Aydın Talıbzadə, Zeynal Məmmədli kimi mənim yaxından tanıdığım ziyalılar sənin bədii yaradıcılığından gözəl düşüncələri üçün ilham alırlarsa, bu da sənin haqqında çox şey deyir. Gətirdiyim siyahını Anarın, Elçinin, Ramiz Rövşənin və onlarca başqa parlaq yazarlarımızın, yabançı alimlərin adları ilə istənilən qədər uzada bilərəm.

Kamal, sənin bədii əsərlərin əl-kimya laboratoriyası kimi odun, suyun, havanın stixiyasında düşüncə və duyğuların ən gözəl qarışığını yaratmışdır. Sənin Dədə Qorqud yozumların bu eposu Kabbalanın ana kitabı Zoxar kimi dərin qatlarda açmışdır. Sənin intellektual essələrin mədəniyyətimizə və mənəviyyatımıza sayısız qığılclar səpələməkdədir. Sənin elmi araşdırmaların dilçilikdən tutmuş, ədəbiyyat nəzəriyyəsi, fəlsəfi-kulturoloji gəzintilərə min yerə, min yola səyahət etdiyi üçün heyranedici universalıqdan xəbər verir. Bütün bu sözlərimin mədhiyyə tonu məddah tondan qaçan məni üzür, çünki bilirəm, çoxları və bəlkə hamı belə sözlər üçün sənin elmi-bədii, ictimai yönümlərdə etdiklərinin əsas verdiyini bilir. "İctimai" dedim, bunları da söyləyim. Sən hansı universitetdə, hansı qurumda işləmişsənə, oraya yenilik gətirmisən. Məni mat qoyan bir cəhəti də deməyə bilmərəm. Sən iki daşın arasında fürsət tapıb işarəsi gözəl elmi-bədii əsərlər yazan nadir şəxslərdənsən. Lap yada salırsan Monmartre kafesində səs-küy və siqaret tüstüsü altında gözəl əsərlər yazan bohem yazarları.

Vətəndən, millətdən sevgi ritorikasında danışmağı sevmirsən. Ancaq məhz sən biz dostlarını birinci Qarabağ savaşında mərmilər düşən Ağdama, Ağdərəyə aparmışdın ki, döyüşçülərə mənəvi dayaqlar olaq.

Səninlə bağlı deyiləsi yaxşı sözlərin bu dediklərim heç yarısı da deyil. Ancaq düşünürəm ki, elə onlar da anladır nədən səni bu qədər sevən gənc və ahl dostlar var, nədən Türkiyədə, Rusiyada, Avropada sənin yaradıcılığına bu qədər adam reaksiya verir.

Min yaşa, əziz dost! Sən o adamlardansan ki, hər yaşadığın il Azərbaycanı zənginləşdirən nələrinsə gəldiyi il olur!

Niyazi MEHDİ

○ Mən filmin bəri üzünü, kameranın arxasını görməyi, onu filmə bir yerdə "seyr etməyi" çox sonralar öyrəndim. Onacan mənim üçün kinonun üçüncü ölçüsü yox idi və ən maraqlı filmə də aylanca qura bilmirdim. Filmə inanmağa çalışdıqca daha çox çətinləşirdim. Kameranın bu tərəfini "görəndən" sonra film izləmək doyulmaz aylanca çevrildi. Xoşbəxt idim! Pəncərədən baxıb gördüyün mənzərə daxil şüşəni də görə bilmək hər adama nəsih olmur. Ədəbiyyat da belədir. Ən çox da roman. Oxucu "müəllifin ölümü"nü nə qədər rahat qəbul etsə, həтта bunu bəyənsə də, çox dərinlərdə müəllifi görməyə çalışır, onunla ünsiyyətə can atır. Əsl oxucu heyrləndiyi məqamlarda "Görün nə yazıb"dan çox, "Görəsən necə yazıb" deyir. Sonrakı suallar da mətnin bu üzünə - müəllifə daha çox ünvanlanır. Buna necə nail olub? Bunun üçün nələr oxuyub? Burda nə demək istəyib? Burda qəsdənmi ikibaşlı mesaj ötürüb? Burda hansı əsərə göndərmə edib? Bu işarələ daha çox nəyi mənalandırır? Və s. Çox oxumağın, kitablara daimi ünsiyyətə ehtiyac duymağın sirri burdadır. Onu aylanca hələ gətirmək, ondan əvvəlki mətnlərdən az-çox xəbərdar olmaq və həmin mətnlərlə iş üzrə yazıçıya şahidlik etmək... Bu mənada Kamal Abdullanı hər zaman maraqla oxuyuram. Onun romanları mənə orkestri xatırladır və mən kitabı oxuya-oxuya həm də dirijora "balet edirəm". Kamal Abdulla geniş areala xitab edən yazıçıdır. Kitab okeanının adamıdır. Ondan çox sevdinin yazıçı ola bilər, lakin ondan çox öyrənəcəyin yazıçı yoxdur! O, sözün həm konkret, həm geniş mənasında müəllimdir. Hamımızın müəllimidir. Həтта onu tanımayan, oxumayan yazarların da. 70 yaşın tamamında adam öz müəlliminə nə arzu edə bilər? Sağlamlıq və yaradıcılıq eşqi! Qalanını özü hamımızdan yaxşı bilir.

Şərif AĞAYAR

Filologiya elmi və bədii yaradıcılıq... Nə qədər yaxın görünsələr də bu iki sahədə paralel şəkildə və eyni uğurla fəaliyyət göstərmək getdikcə çətinləşir. Bilgi axını, informasiyanın və elmi-nəzəri ədəbiyyatın ildən-ilə çoxalması universalıq imkanlarını azaldır, elmlər şaxələniir, ixtisaslaşmalar gedir, fikrin səthi genişliyinin yerini dərinləşmə tələbi tutur. Üstəlik, üzde olan, tanınmış ziyalıların milli qayğılardan, xalqın taleyi ilə bağlı olan ictimai-siyasi gedişətdən kənarda qalmasının mümkünsüzlüyünü də bura əlavə edəndə müasirəmiz olan qələm sahiblərinin yükünün nə qədər ağır olduğu aydın görünür.

Yolun başlanğıcında bir neçə sahədə iddiasını və bacarığını ortaya qoyanlar sonradan istedadlarının özəlliyi və tələbi ilə başladıkları yolların birini seçmək, diqqətlərini bir sahəyə yönəltmək məcburiyyətində qalırlar.

Lakin universalıq axıra qədər qoruyub saxlamağı bacaran xüsusi istedad sahibləri də var ki, ümumi mənzərədə istisna təşkil edirlər. Məsələn, mən Anarın, Elçinin, Rəfael Hüseynovun, İsa Həbibbəylinin, Vaqif Sultanlının, Rəhim Əliyevin filologiya və ədəbiyyatşünaslıq sahəsində uğurlarını onların bədii yaradıcılıqlarından az əhəmiyyətli saymıram və ya tərsinə... Bu sıraya aid olan parlaq ədib simalardan biri də Azərbaycanın Xalq yazıçısı, Əməkdar elm xadimi, AMEA-nın həqiqi üzvü, akademik Kamal Abdulladır. Kamalın ömrü elmi və pedaqoji işlə bədii yaradıcılığın qovuşağında kəsib, bir əlində elm, bir əlində bədii yaradıcılıq gəlib ömrünün yetmişinci baharına, ya qışına (fərqi yoxdur) çıxıb: bu sahələrin hər birində nüfuz qazanıb.

Kamal Abdullanın elmi fəaliyyəti də öz-özlüyündə çoxcəhətlidir. O, elmi fəaliyyətinin ilk illərini dilçilik problemlərinin öyrənilməsinə sərf etmişdir. 1983-cü ildə çap olunan "Azərbaycan dilində sadə cümlə sintaksisin nəzəri problemləri" adlı kitabı onun dilçilik sahəsində uğurlu elmi axtarışlarının ilk qaranquşu idi. Sonralar o, bu axtarışlarını genişləndirərək dilçiliyin ümumi problemləri ilə, Azərbaycan türkcəsinin yayılması və Avropa ölkələrində təbliği işi ilə də məşğul olmuş ədəbiyyatşünaslıq, tənqid və estetikə ilə də bağlı müxtəlif məqalələr və kitablar çap etdirmişdir.

Sabir RÜSTƏMXANLI

Kamal Abdulla həm bədii, həm elmi yaradıcılıqda bütün ömrü boyu daim yenilik axtarmış, öz yolunu, üslubunu tapmağa, tarixin və müasir günlərimizin yeni prinsiplərlə dərkini çalışmışdır.

Ömrün 70-nə yüksəlmiş qələm dostumuzu mən gənclik illərimdən, ilk şeirlərimdən tanıyıram. Harda, hansı vəzifədə olmasından, aramızdakı məsafələrdən asılı olmayaraq Kamal həmişə yaxında hiss etmişəm, həmişə bir səngərdə olmuşuq. Fikir ayrılıqlarımız da olub və təbii ki, həmişə olacaq: lakin bu, prinsipial ayrılıq deyil və millətimizin taleyi ilə bağlı mövqə birliyimizə heç vaxt təsir göstərməyib.

1988-ci ilin meydan hadisələri Kamal mənə daha da doğmalaşdırmışdı. Adını ziyalı, alim qoyub, ağır günlərdə qaçıb gizlənənlərdən, gözə görünməyənlərdən fərqli olaraq, Kamal meydanda, xalqın arasındaydı. Kürsüdə aydın və ağıllı baxışla - qaragüruhçuluq üz-üzə gələndə cəsarətlə ortaya çıxdı, çiyin-çiyinə

Qorqudsünaslığın yeni zirvəsi və ya Kamal Abdulla fenomeni

Məncə, Kamal bəy ədəbiyyatşünas-alim kimi ciddi uğurlarını daha çox Azərbaycan-türk bədii sözlünün, mifik təfəkkürün ən böyük abidəsi olan "Kitabi-Dədə Qorqud"la bağlı araşdırmasında qazandı; Qorqudsünaslığa yeni hava gətirən alimin "Gizli Dədə Qorqud", "Sirr içində dastan və ya gizli Dədə Qorqud", "Mifdən yazıya və ya gizli Dədə Qorqud", "Moskvada rusca "Kitabi-Dədə Qorqud poetikasına giriş" kitabları dərin elmi təfəkkürü və folklorə yanaşma tərzinin orijinallığı ilə seçilir. Onun bu sahədəki araşdırmaları Qorqudsünaslıqda yeni sözdür və bu yenilik həmin sahə ilə məşğul olan alimlər tərəfindən etiraf olunmuşdur.

Maraqlıdır ki, Kamal Abdullanın nəsr yaradıcılığının da əsas ilham qaynaqlarından biri elə dünya epos xəzinəsinin bu nadir, tayı-bərabəri olmayan incisi oldu. Dədə Qorqud dünyası paralel şəkildə onun həm elmi araşdırmalarını, həm də postmodernizm nümunələri sayılan romanlarını qidalandırdı. "Yarımqıç əlyazma", "Unutmağa kimse yox", "Sehrbazlar dərsi", "Sirlərin sərgüzəşti" romanları çağdaş nəsrimizin ən çox oxunan və ən çox müzakirə olunan əsərləri sırasındadır; elmi monoqrafiyaları ilə yanaşı, çoxdan Azərbaycan hüduqlarını aşaraq bir sıra xarici dillərə çevrilmiş, həmin ölkələrin də oxucularının intellekt və maraq orbitinə daxil olmuşdur.

Kamal Abdullanın əsərləri təkcə oxucunu aydınlatmaqla kifayətlənmir, həm də onu gözəl düşüncələr aləminə də yönləndirir. Bu səbəbdən o bütün əsərlərində həm sənət adamıdır, həm də bir müəllimdir.

Yasemin BAYER, Türkiyə

dayandıq. 1988-ci il meydan epopeyasının qansız-qadasız ötürməsində Aydın Məmmədov və Kamal Abdulla kimi ziyalılarımızın rolu böyükdür...

Bütün bunlar nəzərə alınanda demək olar ki, öz 70 yaşına Kamal Abdulla əlidlə gəlmişdir, oxucu və millət qarşısında üzəkdir. O mənə həm də müdrik ictimai xadim, gözəl insan, gənclərin himayədarı, qayğıkeş müəllim, pedaqog, əsl ziyalı, ayıq vətəndaş kimi əzizdir. Ürəyi işıqla dolu olduğuna görə 70 yaşında da gənclik ruhunu və yaradıcılıq eşqini qoruyub saxlamışdır...

Kamal Abdullanın "Epiloq" hekayəsi (olmayan romanın sonluğu) onun yazı tərzini və təhkiyəsinin bəzi mühüm və təkrarlanan cəhətlərini özündə əks etdirir. Bu tipli hekayələr simvolik şəkildə deyilsə "səslə" hekayələrdir. "Səngərdəki səs" hekayəsində bu keyfiyyət qabarıq şəkildə bilinir. Real, gerçək olaraq danışılana bərabər başqa bir nitq axını da hiss edilir, yəni, təhkiyədəki "təsvirlər" paralel, yaxud onları çarpaz kəsən formada başqa bir düşüncə qatı da boy göstərir. Bu xüsusiyyət bədii mətnin digər komponentlərinə də təsir edir və oxuduqca xəyalında canlanan nəsnələri obrazlı şəkildə deyilsə "mərtəbə-mərtəbə" keçib adlamalı olursan. Bu keyfiyyət sonradan yaradılan, yaxud uydurulmuş bir şey deyildir, - əslində, həyatda buna sıx-sıx rastlanırıq, kimə danışırıq, onu dinləyə-dinləyə xəyalında hansısa nöqtə oyanır və sən bu əhvalatın təsvirini başqa bir realıqda görür, təəvvür edirsən və bu anı olur, tez də bitir. Bu halda birinci danışılan əhvalat tez bir zamanda virtual şəkil alır, onun ardından gələn səs yeni, tam orijinal obraza çevrilir.

Hekayədə belə bir sızıntı var: sanki hər şey sonuna yetişib təzədən başlayır, yaxud başlamaq istəyir, hər şey bitib, yaddaş keyləşib, bircə hər sözə, beyində, ya da xəyalında oynanmış hər şeyə qarşı aşırı həssaslıq qalib, yuxuyla həyat arasında, ilğima dönmüş həyatınla buludlar arasında. Bu üzəndən bəzən müxtəlif çağlarda personajın (Əhmədinin) keçirdiyi hislər, bəzən də bunların nəticəsi olan de-

"Kamal Abdullanın yazdığı "Söz" hər zaman düşündürür. Fikir yüklü, hərəkət yüklü olur. "Unutmağa kimsə yox", "Səsimdən yapış", "Yolla gedən olmasa, bilinməz gəlir bu yol, ya gedir"...

Kamal müəllimin getdiyi yol, hər zaman mədəniyyət, ədəbiyyat, fikir axtarışı və tapdıqları ilə özündən sonra gələnlər üçün yeni yollar açmaq olub. Mənim onu tanımağıma yol açan isə ustadım Vaqif İbrahimovlu olub.

Kamal müəllimin yazdığı "Bir, iki - Bizimki!" pyesini Vaqif müəllim qeyri-adi bir tamaşaya çevirdi. Təbii ki, əsər bu qeyri-adi tamaşaya çox gözəl zəmin idi. Və mənim o illərdə gənc aktyor olaraq zəhmətimdə xüsusi olaraq həkk oldu. O zaman Kamal Abdullanın yazdığı "Söz"ü maraqla, hərisliklə oxuyuram.

Kamal Abdullanı yubileyi və bütün millət olaraq həsrətlə gözlədiyimiz Qarabağ torpaqlarımızın işğaldan azad olunması münasibətilə təbrik edirəm. Bu zəfər hissi, qalibiyyət hissi hər birimiz üçün böyük hədiyyədir. Kamal müəllimə cansağlığı və artıq Zəfər yolumuzda yeni "Söz" axtarırları arzu edirəm".

Mehriban ZƏKİ,

Xalq artisti

yimlər hekayədə paralelləşir: aradan iyirmi il keçməsinə rəğmən hər şey sanki bir uzun qış gecəsiymiş ... Və dərhal sonra: yaxınlıqdakı parkın ağacları, ağacların budaqları, hər şey bu ömrə paralel şəkildə qış yuxusundan silkinib çıxmaq istəyir.

Ömrün, yaşamın səthində hər şey yaxşıdır, yazın gəlişindən xəbər verir, səhər obaşandan sığırçınların səsi, evin bəklonunda qədd tutub oturan quşlar, fəvvarəsi işləməyən, amma suyla dolu hovuzun kənarındakı qarğaların dimdiklərindəki çörək parçasını suda isladib yemələriylə... Yaz gəlir, hər şey oyanır, ilk cücərtinin ağrısı ilk sevginin bihuşluğu kimi hiss edilir. Bu təsvirləri bir az da uzatmaq olar, ancaq hekayədə bu təsvirlər möhür onlardan vaz keçilmək naminə yazılır. Klaviaturanın dillərinə taqılğıyla düşən sözlər çıxıb gedir, hər şey unudulur, insan anlayır ki, arada unuduğu çox vacib bir nəsnə var - ilğima dönmüş, indi heç xatırlamadığı ömrün harasındadı? Məsələ budur. Bir yolun so-

Cavanşir YUSİFLİ

nu - günəşli dayanacaqlardakı susmuş ağaclar...

Bir ifadə var: başı əhləd daşına dəyəndə insan başqa cür düşünməyə məhkumdur. Ömrün sonunu, bu filmin artıq bitdiyini bildikdə dünyə qədər razılaşdığın şeylərlə bu gün başqa cür davranmalı olursan - hər şey dəyişir, səth çökür, su üzə çıxır, boğulana qədər uydurduğun "alt qatda" üzməli, gücün yetincə anlamalı olduqlarını bilməlisən. İnsan nə zaman adi davranış və yaşam tərzindən qopmaq istəyir? Bəzən içində elə bir hiss yaranar ki, özün də onun xəyal olduğunu bilərsən, ancaq xəyalın da ən dürüst bir həqiqət olması ruhunda kök salar. Hekayədən refren kimi keçən, onun ritmini müəyyənləşdirən "artıq seçim edilib" ifadəsi nə qədər dəqiq, kəsərlə olsa da ortalıqda duman yaradır: yaddaş qarışır, sonu əvvəl, əvvəli son bilirsənsə, demək, son söz... heç zaman deyilməyəcək.

Yaşlaşdıqca yaddaşın korşılması, hər şeyin bir-birinə qarışması, xatırlamaq istədiyin hadisənin tez bir zamanda uçub getməsi adi məsələdir, amansız xəstəliyə tutulanda da belə ola bilər, ancaq hər şeyi son dəfə xatırlamaq və bilmək ki, bu hadisə artıq o bulud kimi əridi getdi, yoxa çıxdı, bir daha sən onun dadını bilməyəcəksən - dəhşətdir. Hekayədə bu mətləbdən söz açılır. Həyatda hakim olduğumuz, yaxud bizə hakim olan məntiqin o tayında nələr var, bu sona yaxınlaşdıqca şübhəsiz ki, o tayın ətrini, qoxusunu, maqnit sahəsinə hiss edə bilirikmi? Yaşadığımız hər şey beləcə son dəfə tamını-dadını hiss edirmiş kimi yoxa çıxırsa və nəticədə dünyəni görüb inandığımız şeylər bu gün ilğima dönmürsə, neyləməli? Xəstə evinə gəlir, iş otağına keçir, ağ vəərəqlə üz-üzə qalır və yazmaq istədiyi son şey beynində donub qalır, hər şey, bütün sözlər, ifadələr, cümlələr hazır olsa da dilə gəlmir, ifadə olunmur, görüb təmas qura bilmədiyimiz nəsnəyə dönür. Bütün bu mətləb hekayədə necə verilib, daha doğrusu hekayə necə qurulub? Əsas budur. Yuxarıda

Biz Kamalla bir-birimizi çoxdan və yaxşı tanıyırdıq. Köhnə dostuq. Kamal həmişə qeyri-adi yazıçı olub. O, standartlardan, konservativ Azərbaycan üsullarından həmişə uzaq olub. Həmişə eksperimentlə məşğul olurdu. Yeni şeylər yazmaq, yeni söz demək, fikir demək... Bu çox vacibdir. Onun "Gizli Dədə Qorqud" əsəri dastana tamamilə yeni baxışdır. Ona görə də Kamal Abdullanın yeniliyə münasibəti, köhnə olanlara qane olmamaq, axtarmaq istəyi mənə həmişə xoş gəlir. Bu yeniliyi biz təkcə onun elmi istiqamətində görmürük. Nəsrə də belədir, poeziyaya da, dramaturgiyaya da.

Kamal Abdulla millətlərarası, multikulturalizm və dini məsələlər üzrə Dövlət müşaviri vəzifəsində çalışıb. Multikulturalizm istiqaməti, təbii ki, bizim Prezidentimizin siyasətidir. Kamal bu siyasətin həyata keçirilməsində çox böyük rol oynayıb. Multikulturalizm bu gün Azərbaycanın ən böyük silahıdır. Və əlbəttə, bizim bu sahədəki uğurlarımızda Kamalın da payı var.

2007-ci ildə Kamalla bir yerdə Şuşaya səfər etmişik. Əlbəttə, çox kədərli, çox çətin səfər idi. Gözəl Şuşanı o vəziyyətdə görmək çox ağır idi. Kamala demək istəyirəm, nə yaxşı ki, sən yubileyini biz azad Şuşa ilə bir yerdə qeyd edirik. Biz ora ikimiz gedəcəyik. Sən orda yeni şeirlərini oxuyacaqsan, mən də orda konsert verəcəyəm. Mən səni ürəkdən təbrik edirəm. Həmişə belə ol. Həmişə azad, istiqlal düşüncəli ol. 100 il yaşa!

Fərhad BƏDƏLBƏYLİ

Bakı Musiqi Akademiyasının rektoru, Xalq artisti

BİTMİŞ ÖMRÜN HEKAYƏSİ

"Məndən ötrü Kamal Abdulla Malro/Sartr - Kamü başlanğıclarını vəhdətdə birləşdirən iki ipostash şəxsiyyətdir. Onlardan birincisi dostum və qardaşım Kamaldır, ikincisi sənətkar-alim (bəlkə alim-sənətkar) Kamal Abdulladır. Dostluq və qardaşlıq isə məhrəm münasibətlər üzərində qurulur..."

Qorxmaz QULİYEV

Görkəmli ədəbiyyatşünas, kulturoloq,
Azərbaycan Universitetinin professoru

vurğuladığımız "ikinci səs" məsələsini təsadüfən qeyd etmədik. Təsvirlərin qoşalaşdırılması, çoxaldılması, hər şeyin sondan əvvələ yığılıb əvvəlin qəfildən son olması - bu transformasiya əslində iki-üç cümləlik məlum əhvalatın "ikinci səsə" və ümumən kadr arxasından bu əhvalatı nəql edən adamın səsinə çevrilməsi sayəsində baş tutur. Məhz bunun sayəsində məndə belə deyək, lirik, yaxud adına həzinlik deyilə biləcək heç nə yoxdur, yalnız onların effekti var, şəkli, kölgəsi var, bu isə təhkiyə prosesində ani olaraq işarə edilən nəsnə və əhvalatların şəxələnməsi hesabına yaranır. Eynən bu şəkildə: təyyarənin pəncərəsindən buludlara tamaşa edəndə onların necə anidən dəyişməsi, müxtəlif for-

A.ŞAROVSKIY,

Rus Dram Teatrının direktoru

Дорогой Камал мялим, пытаюсь сочинить нечто оригинальное по случаю Вашего дня рождения, заглянул в википедию и ахнул: как много Вы успели сделать за первые 70 лет! Зная Вас достаточно давно всегда восхищался Вашим многогранным талантом! А талант, как известно, не купишь - он от Бога! Так что, позвольте пожелать на следующие 70 лет счастья, здоровья, любви и непрерывного творчества! Всегда Ваш А.Шаровски

malarda görünməsi kimi. Sanki gözle görünməyən bir yerdə nəhəng bir qurğu var, onun səsinə hər şeyin xatırlanıb boy göstərməsini və tez bir zamanda əriyib yoxa çıxmasını hiss edirsən, bu, yəni şeylərin, hadisələrin dərinəndə duyulması, xatirələrin ağır kimi hiss edilib yoxa çıxması əslində, həmin səs məcərasıdır.

Diqqət edin, hekayədə bəzi nəsnələr, deyək ki, fəvvarəsi işləməyə də suyla dolu hovuzun kənarındakı qarğa, balkonda qədd tutan sərcələr, səssizcə bir-brinin ardınca dövrə vuran itlər, parkın özü, ağaclar, budaqlardakı quşlar... hər şey realdır, onlar nəyəsə çevrilmir, əvvəldən sona qədər olduqları kimi fokusda qalırlar. Amma xəstəxanadan dövlət kitabxanasına qədərki yol qət edildikcə əşyalar fiziki görkəm və formalarından "çıxıb" göydəki o buludlar kimi "metafizik oyunun" içində düşürlər və bir daha görünmürlər. Həyatın eyni zamanda sonsuzluğu və fəniyyəti, bir gün sən əbədi olaraq sussan da danışdığın dilin susmaması bütün detallarda, əşyaların hər bir nöqtəsində hiss edilir, hekayə bu hissi aşılamaq məqsədini daşıyır. Müəllifin üslubu, yazı tərzini elədir ki, o, geniş təsvir lövhələrini yaratmağı xoşlamır, onlardan yan keçib adicə yağış damcısına dalır, onun içini həyatdakı ən təsadüfi nəsnələrlə bağlayır və bu təhkiyədə kələfin ucu, yaxşı mənada hökmən itməlidir. Bir də yazılmamış romanın epiloq hissəsi ilə bağlı duyğu. Bu duyğu əslində hər bir kiçik hekayənin məhvində, bədii mətnin bətnində roman illüziyasının olmasına işarə edir. Hər bir qalın roman da əslində miniatür biçimli bir hekayənin içindəndən daşdanan mənalara həyatdır. Sən ömrü yox, ölümü yaşayırsan, hər gün, hər dəqiqə. Bunu deməyə də bilərdik, çünki təhkiyədən məqsəd elə bunu unutdurmaqdır.

Ömrü mətnindəki boşluqlar heç zaman dolmur, bu lakunlar nələrsə, hələlik oxuya, anlaya bilmədiyimiz şeyləri işarələyir və bəlkə bəzi mətləblər bilinmədikcə yaxşı olur.

Kamal Abdullanın elmi və bədii yaradıcılığı ayrı-ayrı şeylər deyil, bir tamdır.

Bu yaradıcılıq insana əlifbanı öyrətmir, əlifbanı bilən insanlara üz tutur.

Səs-küyün içində sükut haqqında yazılan yazılar.

Səs-küydən sükuta adlamanın prelüdiyası.

Səhərin açılmaqla uzun yoldan gələn çox köhnə bir avtomobilin şüşələrinə döyən yağış bütün yazılardan gözəldir. Bu mənzərə onun esselərinin birində elə beləcə təsvir edilib. Oljas Süleymanovla görüşlə bağlı essesində.

Mühakimələrin, baş ağrıdan sualların əlində əsir qalan bir adamın vəərəqlərin küncünə başqa bir adam kimi, bu mənzərəni seyr edən şəxs qismində etdiyi qeydlər.

Yazmaq sətirlərin altındakı qatların sayını çoxaltmaq deyil, həmin qatlarla özün arasında şəffaf, amma keçilməyən sədd yaratmaqdır.

Bu yer oxuculara ayrılır.

Hərdən gələcəkdən keçmişə qayıtmaq istəyirsən, yaxud gələcəyi kiminsə keçmişə kimi yaşamaq keçir könlündən.

Yazmasan, o şəffaf keçiddən kimlərsə gəlib keçməyə, bu boyda dünyada, səs-küyün, baş sındıran sualların içində heç nə baş verməyəcək.

Unutmağa əsas yox...

Qırx il nə tez keçdi? Eh, qırx il nədi ki? Bütöv bir ömür gəlib keçir, heç bilmirsən necə keçdi? Nə tez keçdi...

Hə, "gəncliyimizin ağsaqqalı" deyirdim akademik Kamal Abdullaya (yəni elə indi də deyirəm, lap elə üzünə demişəm). Haqqında çox eşitmişdim. İlk dəfə o zaman hələ ulu öndərdən "Milli" statusu almamış Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyası Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun məşhur koridorunda görmüşdüm. Təzəcə indiki terminlə desək, fəlsəfə doktorluğu dissertasiyasını böyük uğurla müdafiə edib (yanılmıramsa, Moskvada) gəlmişdi və baxmayaraq ki, biz onda hələ "yaşıl" aspirantlar idik, özünü tay-tuş kimi aparırdı bizimlə (hətta bəzən fasilədə stolüstü tennisdə bir paramızı "peşman" eləməkdən də çəkinmirdi) və o çağdan indiyədək elə həmin Kamal olaraq qalıb. Sadə, səmimi, xeyirxah, alimcənab, ağayana, özünəarxayın, incə yumorlu, şirin zarafatlı...

Əlbəttə, "həmin Kamal" deyərək mən onun kamil insan kimi müsbət insani sifətlərini nəzərdə tutdum; o ki qaldı "o Kamalla" "bu Kamal" arasındakı fərqi - bunu çox müəmməl bildiyi fars dilində, elə bizim klassik ədəbiyyatda da sıx-sıx işlənən "zəmin-asi-man" meyarı ilə ölçmək lazım gəlir.

Kamal müəllimin professional bir elm xadimi, yaradıcı sənətkar, elm və təhsil təşkilatçısı, dövlət xadimi kimi dinamik inkişafı və yüksəlişi bəlkə də ilbəil, aybaay deyil, nağıl qəhrəmanları kimi günbəgün, saatbasaat baş vermişdir.

Ancaq sözümdə deyil.

Sözüm ondadır ki, Azərbaycanın Xalq yazıçısı, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü Kamal Abdulla hər şeydən öncə, böyük istedad sahibidir, fitrətdən vergili bir insandır, Tanrının sevdiyi bəndələrdəndir. Çünki yaradıcı insandır və yaradıcılıq da əksərən Tanrının preroqativi olduğundan, sevimli bəndələrinə də bu tanrısız özəllikdən bir çıxqan pay verir və o çıxqan əslində, çox böyük bir hədiyyə, ilahi bir lütfdür ki, təbii, hər kəsə nəsihət olan şey deyil...

Elə buna görədir ki, bulaq kimi qaynayan, bir dürlü tükənməyən istedadının, Tanrı vergisinin daimi hərəkətə gətirdiyi sehirli qələmindən çıxan hər söz, hər cümlə, hər abzas, hər mətn - istər elmi, istər bədii olsun - elmi

və bədii sözə qiymət verə bilən, bunun alıcısı olan oxucular tərəfindən susuzluqla alınır, el arasında necə deyirlər, "gözə töpilir", sevilə-sevilə, heyranlıqla, ləzzətlə oxunur, insanı düşündürür, daxilən təmizləyir, kamilləşdirir, yəni kamala/Kamala (özünə) çatdırır...

Təbii ki, bu boyda istedadı da nəhəng mövzulara sərf etməli idi və etmişdi də! "Azərbaycan xalqının Ana Kitabı" (ümum-millə lider Heydər Əliyev) "Kitabi-Dədəm Qorqud" gənc dilçi alim Kamal Abdullayevin də "könlünə ilham edərək", "qayıbdan dürlü xəbərlər verməsinə" yardım etmişdi. Sonrakı elmi yaradıcılığı göstərdi ki, Dədəm Qorqud sevgisi Kamal müəllimdə əbədi bir duyğu, elmi düşüncələr və nəticələr qaynağı olaraq qalmış, onun elmi yaradıcılığının inkişafına daimi təkan verən amillərdən biri olmuşdur.

Ramiz RÖVŞƏN

Bir ovuc suda

Kamal Abdullaya

*Bu səhər
yudum üzümü-gözümü
bir ovuc suda.
Gördüm ayaqdan başacan
özümü bir ovuc suda.*

*Tanıdım qurdu, quzunu,
Bu dünyanın hər üzünü,
Adamların yaxşısını,
pisini bir ovuc suda.*

*Tapdım olub keçənlərin,
Bu dünyadan köçənlərin,
Yüz il qabaq içənlərin,
izini bir ovuc suda.*

*Atdım hər dərdin daşını,
Durdum, dik tutdum başımı,
Ərüdüm gözüm yaşının
düzünü bir ovuc suda...*

Adama elə gəlir ki, Dədəm Qorqudla ələşə-əlləşə zaman keçdikcə Kamal Abdullanın özü də Qorqudlaşmış, ilk gəncliyindən üzünə qonmuş tanrısız nur get-gedə güclənmiş və onun bugünkü nurani simasını formalaşdırmaqda əsas ziya qaynaqlarından biri olmuşdur.

Kamal müəllimin yaxın qohumu, mənim sevimli ustadım akademik Ağamusa Axundov Bakı Dövlət Universitetində bizə "Ümumi dilçilik" fənnindən dərs deyəndə özünəməxsus ədəd ilə gözlərini qıyır: "Danimarkada böyük-böyük dilçilərə heykəl qoyurlar!" dedi ki, indiki kimi yadımdadır.

Teymur
KƏRİMLİ

Həmin sözdən sonra mən həmişə düşünürdüm ki, görəsən niyə Danimarkada böyük-böyük dilçilərə heykəl qoyurlar, bizdə qoyurlar? Məgər bizdə böyük-böyük dilçilər yoxdurmu? Özüm özümə cavab da verirdim ki, niyə yoxdur? Bəs Xətib Təbrizi, bəs Hinduşah Naxçıvani, Bəkir Çobanzadə, Muxtar Hüseynzadə, Məmmədəğa Şirəliyev, Ağamusa Axundov və... Kamal Abdullayev. Öz fundamental elmi əsərləri ilə özlərinə heykəl qoymuş böyük-böyük dilçilər...

Ancaq bu da var ki, qurban olduğum Tanrı istedadı adamın başından səxavətlə endərək onu təkcə bir yəndə bağışlamır; buna görədir ki, istedad sahibləri həmişə hərtərəfli olur, bu qabiliyyəti müxtəlif yönərdə göstərirlər.

Kamal müəllim də Tanrının ona bəxş etdiyi vergini təkcə dilçilik elmi sahəsində deyil, həm də ədəbiyyatşünaslıqda, mədəniyyətşünaslıqda və bədii ədəbiyyat sahəsində də göstərmişdir; yəni göstərmişdir deyəndə, bayaq dediyim kimi, sadəcə əlindəki qələmə mane olmamışdır ki, istədiyi sahədə öz bacarıq və qabiliyyətini göstərsin. Əslində, bu da çətin bir sualdır ki, Xalq yazıçısı, akademik Kamal Abdulla hansı sahədə daha çox müvəffəq olub - alimlikdə, yoxsa yazıçılıqda?

Nədənə, yadıma həm Xalq şairi, həm akademik olmuş Səməd Vurğun Vəkilov, həm Xalq yazıçısı, həm akademik olmuş Mirzə İbrahimov, həm Xalq şairi, həm akademik olmuş Bəxtiyar Vahabzadə düşür (deyərsən, daha başqası yoxdur).

Kamal Abdullanın ədəbiyyatın müxtəlif janrlarında qələmə aldığı əsərlər haqqında çox yazılıb, elmi araşdırmalar aparılıb, bu əsərlərin həqiqi qiyməti, ədəbiyyatımızın inkişafında və zənginləşməsində oynadığı rol görkəmli ədəbiyyatşünaslar tərəfindən müəyyənəndirilib, buna görə də bir daha bu mövzuya qayıtmağa ehtiyac duymuram. Üstəlik, bu yazının formatı da buna imkan vermir. Sadəcə, bir neçə təəssüratımı bölüşməklə kifayətlənmək istədim.

Hər şeydən öncə, Xalq yazıçısı, dilçi-akademik Kamal Abdullanın yazıçı dili haqqında.

Mənə elə gəlir ki, Kamal Abdullanın yazıçı dilinin sirlərini sona qədər açmaq üçün yüksək səviyyəli dilçi-üslubiyyatçı alim tərəfindən fundamental səviyyədə araşdırılmasına çox böyük ehtiyac vardır. Bu zaman tövsiyə xarakterli belə bir təzisi bəlkə də söykənmək olar ki: "Kamal Abdullanın özündən əvvəlki heç bir yazıçıya bənzəməyən "öz bədii dili" vardır. Hətta bəzən Azərbaycan dilinin kanonlaşmış sintaktik-qrammatik çərçivələrinə "sığışmasa" belə".

Bu belə. İndi də bir neçə kəlmə Xalq yazıçısı Kamal Abdullanın postmodernizmi haqqında.

Deyərlər, orta əsrlərdə bir dəriddillər şair olub. Zəmanəsinin başqa şairləri həm də orta əsrlərin poetika elmini, o sıradan ərəz elmini gözəl bildiyi halda, bu həmin elmlərə etina etməmiş və deyərmiş:

*Mən nə danəm failatün failat,
Şeir quym behtər əz abe həyat!
(Mən "failatün failat" bilmirəm,
Ancaq dirlik suyundan daha gözəl şeir deyirəm).*

Eynilə deyil, bir qədər başqa cür desək, hərçənd Kamal Abdulla postmodernizmin cikinə də bilir, bikiyə də, ancaq çətin ağılım kəsir ki, o, romanlarını, ya da hekayələrini yazarkən bu yaradıcılıq üslubunun kanonlarını,

"failat"larını göz önündə tutsun və bunlardan kənara çıxmasın. Əksinə, bayaq dediyim kimi, əgər Kamal Abdullanın yaradıcılığı "mətbəxinə" girsək, görürük ki, o, sadəcə, qələmə azadlıq verir və qələmə də "istədiyini" yazır; daha da dəqiq desək, yazıcının beynindən və ürəyindən axıb gələn, o bulaqdan qaynayan sözlərə, cümlələrə, abzaslara, mətnlərə qələmə sadəcə mirzəlik edir, qalanı isə sif istedadın, sif ilhamın, sif Tanrı vergisinin və lütfünün yaradıcılıq işidir...

Bu yerdə dahi Seyid İmadəddin Nəsimi bir qədər də şikayət və umuküsü çaları ilə necə demişdi:

*İstəmə dərdi-dili tərifinə yazmağa, leyk
Qələmin dili ucundan qamu sevda tökülür...*

Eləcə də Xalq yazıçısı Kamal Abdullanın qələminin "dili ucundan qamu sevda tökülür". Baxalım görürəm nə sevda imiş bu sevda?

İnsanlıq sevdası, Vətən sevdası, millət sevdası, dövlət sevdası, ədalət sevdası, zəhmət sevdası, dostluq sevdası, səmimiyyət sevdası, ləyaqət sevdası, əsələt sevdası, ülvyyə sevdası...

Daha nə sevdası olsun ki?..

"Kamal Abdullanın gözəl dünyası, sanki işıqla, hərarətlə və sevgi ilə - ölçüyəgəlməz dərəcədə universal və sonsuzluğa qədər ölməz bir sevgi ilə doğrulub. Bu dünya Günəş kimidir..."

Drağan B.DAMYANOVİÇ

(Serbiya)

*Yazıçı, Serbiya Kral Elm və İncəsənət
Xadimləri Akademiyasının prezidenti,
professor*

Alim-esseist Kamal Abdullanın Dədəm Qorqudla yanaşı, daha bir nəhəngə - dahi Azərbaycan şairi və mütəfəkkiri, "Qəlb Şairi" (ingilis şərqşünası Gibb) Məhəmməd Füzuliyə müraciəti də öz orijinallığı və təzəterliyi ilə maraq doğurur, xoşa gəlir, ürəyə yatır. Təkrarçılıqda günahlandırmasalar, hətta deyərdim ki, Füzulidən yaza-yaza Kamal müəllimin məhrəbən və bir qədər də dalğın çöhrəsinə həm də bir Füzuli nuru çökmüşdür; amma yanıldım, üzr dilərim: nur çökməz axı, nur inikas eləyər, inikas ələdiyi simadan da bərq vurur.

Elə buradaca sözümdə dahi Füzulinin ölməz poemasında Məcnunun dili ilə bu fani dünyaya müraciətlə dedi ki və Kamal müəllimin deklamasiya etməyi sevdiyi bir beytlə bitirmək istədim:

*Həm ver mənə qəm yemək kəməli,
Həm aləmi qəmdən eylə xali!*

Kamal Abdulla da "kəməli-ədəblə" aləmi qəmdən xali eyləmək üçün hazır olan, bu yolda qeyrət kəməlini həmişə bağlı saxlayan alim və yazıçılardan, böyük şəxsiyyətlərdən biridir.

Xalqımız bu cür şəxsiyyətlərə layiq olduğu qiyməti verir, hörmət və ehtiramını necə lazımdırsa saxlayır. Əlbəttə ki, belə şəxsiyyətləri göz üstündə qas kimi saxlamaq, qorumaq, yaratdıqlarını bütün dünyaya tanımaq və bu işi bir dürlü yaddan çıxarmamaq, unutmamaq vacibdir!

Çünki: unutmağa əsas yox!

Qoy Ulu Tanrı da belə say seçmə insanlardan, böyük şəxsiyyətlərdən biri olan Kamal Abdullaya daim cansağlığı versin!

"Şəxsiyyət çoxölçülülü hadisədir. Keçdiyi bənərsiz ömür yolu Kamal Abdullanı çoxölçülülü bir şəxsiyyət zirvəsinə qaldırdı. Kamal Abdulla zirvəsinin ölçüləri proza, sənət və mədəniyyət, elm, məktəb və müəllimlik, ziyalılıq və ən nəhayət, insanlıq ölçüləridir".

Rafiq ƏLİYEV

*Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye
Universitetinin professoru, Azərbaycan
Milli Elmlər Akademiyasının
müxbir üzvü*

Dayərli alim və şəxsiyyət

Sentyabr ayının 27-də təcavüzkar Ermənistan Respublikasının silahlı qüvvələri ölkəmizə qarşı genişmiqyaslı hərbi əməliyyatlara başladı. Möhtərəm Prezident, cənab Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Müzəffər Ordumuzun əks-hücuma keçərək düşməni sarsıdıcı zərbələr endirməsi, uzun illərdir işğal altında qalan torpaqlarımızın azad olunması, Qələbə xəbəri bu gün hər birimizdə böyük qürur hissi yaradır. Bizə bu Qələbə sevincini bəxş edən Ali Baş Komandanımızla, igid oğullarımızla fəxr edirik! İşğaldan azad edilən torpaqlarımızda müqəddəs üçrəngli bayrağımız dalğalanır bu gün.

8 noyabr 2020-ci il tarixində Azərbaycanın tarixi mədəniyyət mərkəzi sayılan doğma Şuşamız işğaldan azad edildi. Şuşa özünün görkəmli şəxsiyyətləri ilə həmişə qürur duyub. Belə məşhur şəxsiyyətlərdən biri də müasir Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi, alim, ictimai xadim, Xalq yazıçısı, filologiya elmləri doktoru, professor, Əməkdar elm xadimi, AMEA-nın həqiqi üzvü, birinci dərəcəli dövlət müşaviri, Azərbaycan Dillər Universitetinin rektoru, əslən şuşalı olan Kamal Abdulladır. 300-ə yaxın elmi və publisistik məqalə, 20-dən çox dərs vəsaiti və monoqrafiyanın müəllifi olan Kamal Abdullanın bu əsərləri Azərbaycanda və dünyanın 20-dən artıq ölkəsində çap olunmuşdur. Fransa, Rusiya, Türkiyə, Braziliya, Polşa, Misir, Amerika, Qazaxıstan, Avstriya, Qırğızıstan, İtaliya və başqa ölkələr onların sırasındadır.

Öz yaradıcılığı ilə ədəbiyyatımıza çoxlu maraqlı yeniliklər gətirən Kamal Abdulla filoloq və yazıçı kimi bədii yaradıcılığında özünəməxsus üslubu ilə həmişə seçilir.

Millətlərarası, multikulturalizm və dini məsələlər üzrə Dövlət müşaviri kimi çalışdığı dövrlərdə Kamal Abdullanın səmərəli fəaliyyəti sayəsində Azərbaycan multikulturalizmi 20-dən çox xarici ölkədə tədris olunmağa başlamışdır. Azərbaycan Dillər Universitetinin rektoru kimi Kamal Abdulla gənc kadrların yetişdirilməsi istiqamətində əsl vətənpərvər kimi bilik və bacarığını əsirgəmir.

"Azərbaycan Respublikası Dağlıq Qarabağ bölgəsinin azərbaycanlı icması" idarə heyətinin üzvü kimi Kamal Abdulla ilə 10 ildən artıq bir yerdə çalışmışıq. Kamal müəllim hər zaman Ermənistan Respublikası tərəfindən Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün və insan hüquqlarının pozulması, dünya mədəniyyətinin nümunələri sayılan memarlıq abidələrinin dağıdılması, mənişənilməsi və beynəlxalq hüquq normalarına və prinsiplərinə tamamilə zidd olması məsələlərinin dünya birliyinə çatdırılması istiqamətində əməli fəaliyyət göstərmişdir.

4 dekabr 2020-ci il tarixində yazıçı, akademik Kamal Abdullanın 70 yaşı tamam olur. Bu yubiley münasibətilə böyük şəxsiyyət, zəngin ədəbi yaradıcılığı olan, sadə, təvazökar, xeyirxah insan, görkəmli pedaqoq Kamal Abdullanı təbrik edir, Azərbaycan dilinin tədqiqi, ədəbiyyatımızın inkişafı və gənc kadrların yetişdirilməsi istiqamətində ona möhkəm cansağlığı, yeni-yeni yaradıcılıq uğurları arzulayıram. Bu gün Azərbaycan Ordusunun Vətən müharibəsində qazandığı qələbələr bir daha sübut edir ki, artıq xalqımızın dillər əzbəri və milli şüarımız olan, cənab Prezident İlham Əliyevin dediyi kimi "Qarabağ Azərbaycandır!".

Bayrəm SƏFƏROV,

Şuşa Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı

Görünməyən tərəflərə işıq salmaq Kamal Abdullanı yazıçı, dilçi və ədəbiyyatşünas kimi fərqləndirən mühüm cəhətlərdən biridir. Səciyyəvi haldır ki, onun əsərlərinin adındaca "sehr", "sirr" sözlərinə rast gəlsən: "Sehrbazlar dərsi", "Sirri-zəmanə", "Sirlərin sərgüzəşti", "Sirr içində dastan". Səciyyəvi haldır ki, Kamal Abdulla Birun və Əndərun arasında bir oyun getdiyini xüsusi nəzərə alır, Aşkarla Gizlinin qarşılaşmasında ikinci tərəfi (Gizlini!) daha çox hədəf seçir.

Görünməyən tərəflərin göstərilməsi, gizli mətləblərin üzə çıxarılması oxucu ilə münasibətin gərgin olacağını bəri başdan göz altına almaq deməkdir. Çünki Gizlini görməkdə, görüb dərk etməkdə oxucu özünü çox da əziyyətə salmaq istəmir, onda müəllif oxucuya münasibətdə öz yolunu müəyyənləşdirmək qayğısına qalmalı olur. Hegeldən qalma "müəllif, əsər və oxucu" düsturunda - sənətin mahiyyəti ilə bağlı üç məlum və məşhur amil sırasında oxucu amilini necə nəzərə alması sənətkarın kimliyini ortaya çıxaran şərtlərdən birinə çevrilir. Yazıcı var, yazdıqlarını orta səviyyəli oxucunun zövqünə hesablayır

dən qayıtmaq, əlbəttə, postmodernist estetikanın prinsiplərindən biri kimi, dünya ədəbi prosesində sınaqdan çıxmış bir təcrübə idi. Kamal Abdulla bu təcrübəyə əsaslanıb çağdaş ədəbiyyatımızda yeni istiqamətin bünövrəsini qoydu. Azərbaycan ədəbi tənqidinin etiraf etdiyi bu məsələyə bu məqamda ətraflı toxunmağa ehtiyac görməyib postmodernist modeli "Dədə Qorqud" mətninə tətbiq etməyin son dərəcə çətin olmasına diqqəti yönəltmək istəyirəm. Demək istədiyim odur ki, məzmun, eləcə də dil, üslub və poetik sistem baxımından türk bədii düşüncəsinin və dünya epos yaradıcılığının nadir incisi sayılan "Dədə Qorqud" postmodernist mövqedən yanaşmaq müəllifdən yalnız bədii təxəyyül yox, həm də yüksək intellektual həzır tələb edirdi. "Dədə Qorqud" a dilçilik və ədəbiyyatşünaslıq sahəsində fundamental əsərlər həsr etməsi Kamal Abdullaya imkan verdi ki, bu dastanın ən dərin qatlarına enə, ən incə nöqtələrə toxuna bilsin və dastana postmodernist yanaşmanı həmin incə nöqtələr, açılmayan sirlər üzərində qursun. Kamal Abdullanın xüsusi olaraq nəzərə aldığı sirlərdən biri bundan ibarət oldu:

Kamal Abdullanın sənət yolu sirri və sehiri ilə oxucunu öz arxasınca çəkib aparan yoldur.

*"Kamal Abdulla deyince aklıma,
tabii ki, bütün yönleriyle
Azərbaycan geliyor".*

Michel Bozdemir (Fransa)
INALCO (Universitet),
Öğretim görevlisi, Prof. Dr.

və az müddətdə populyar adamlar sırasına çıxır. Yazıçı da var, tək-tək adamın onu doğru-düzgün anlayacağına güvənib yazmağa başlayır və oxucunun sayını əsərdən-əsərə artırır tədricən öz auditoriyasını yaradır. Salonlardan başlayan bu auditoriya əvvəlcə ölkəni, sonra isə başqa-başqa məmləkətləri əhatə edib inanılmaz genişlik qazanır. Kamal Abdulla öz oxucusunu yetişdirib, öz auditoriyasını yaradan və tədricən dünya miqyasına çıxan yazıçılardandır.

Oxucu ilə münasibətin mürəkkəb məqamlarından biri "Yarımqıç əlyazma" ətrafında ortaya çıxdı. Kamal Abdulla bu romanı oxucunun belə olduğu "Dədə Qorqud" dastanı əsasında yazdı, amma oxucunun təsəvvür edəcəyi bir şəkildə yazmadı. Kamal Abdulla "Dədə Qorqud" a bədii yanaşmada o vaxtadan heç bir yazıcının atmadığı bir addımı atdı: dastanda övliya kimi təqdim edilən Dədə Qorqud, yenilməz igid kimi təqdim edilən Qazan xan, Beyrək, Basat romanda ideallıq ölçülərindən büsbütün uzaqlaşdırılıb sıradan insana məxsus "günah"lar kontekstində qələmə alındı. Məlum mətnə tam fərqli baxımda yeni-

dastanda təsvir edilən hadisələrin astar üzə, tərsinə tərəfi də var. Tərsinə dediyimiz o biri tərəfdə ideallaşdırma ilə bir araya sığmayan əhvalatlar baş verir, ağlagəlməz məqamlar özünü göstərir. Görünməyən tərəflərin, gizli mətləblərin üzə çıxarılması məsələsini "Dədə Qorqud" a münasibət əsasında izləsək, Kamal Abdullanın, ilk növbədə, günah məsələsi ilə bağlı müşahidəsini xatırlatmaq lazım gəlir. Niyə? Ona görə ki, Kamal Abdulla başqası yerinə qurban getmək məsələsi kimi, öz günahını etiraf etmək məsələsinin də Azərbaycan ədəbiyyatı üçün səciyyəvi olmamasından narahatlıqla danışır. Və günahı etiraf etmək motivinin ilk nümunəsini başqa bir obrazda yox, Təpəgözdə görür. Təpəgöz adam yemək əməlinə peşman

Muxtar İMANOV

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası
Folklor İnstitutunun direktoru,
AMEA-nın həqiqi üzvü

olub intihar etmək fikrinə düşür! Bu ağlagəlməz faktı Təpəgözün nümunəsində aşkara çıxaran məhz Kamal Abdulla dır.

"Dədə Qorqud"dakı Alp Rüstəm və Boğazca Fatma kimi epizodik surətlər arxasında xüsusi bədii sistemin gizlənməsinə də ilk dəfə Kamal Abdulla xüsusi diqqət yetirir. Kamal Abdullanın müşahidəsinə görə, "Dədə Qorqud" da Qazan xan, Beyrək, Basat igidliyi ilə tərs mütənəşib olan bir Alp Rüstəm qatı da var. O Alp Rüstəm ki, iki körpə uşağı öldürüb düzü-dünyanı zəlif halda gəzib-dolaşır. Kamal Abdullanın müşahidəsinə görə, "Dədə Qorqud" da Burla xatun, Banuçiçək ismət-namusu ilə tərs mütənəşib olan yumoristik Boğazca Fatma qatı da var. O Boğazca Fatma ki, az aşın duzu deyil, kişilərlə oturub-durmaqda xüsusi ad çıxarır.

Kamal Abdullanın aşkar etdiyi və mənim burada öləri şəkildə xatırladığım bütün bu sayaq gizlinlər "Dədə Qorqud" mətni əsasında yeni ruhlu bir roman yazmağa yol açdı, "Yarımqıç əlyazma" çağdaş Azərbaycan romanının fərqli bir nümunəsi kimi ortaya çıxdı.

Kamal Abdullanın "Yarımqıç əlyazma"dan sonra qələmə aldığı romanların heç biri öz başlanğıcını "Dədə Qorqud" tipli məlum mətnəndən götürmür. Amma həm "Sehrbazlar dərsi" və "Unutmağa kimse yox" romanlarında, həm də müəllifin təzə romanı - "Sirlərin sərgüzəşti"ndə "Yarımqıç əlyazma"dan gələn mühüm bir cəhət var: bu günün əhvalatlarını uzaq keçmişdə baş verən əhvalatların fonunda qələmə almaq, müasirlərimizin təsvirini uzaq keçmişdəki adamların təsviri ilə qırıqlmaz əlaqədə təqdim etmək. Bu cəhətə xüsusi diqqət yetirən, bədii şərtlilikdən geniş şəkildə istifadə edən müəllif oxucunun verdiyi etdiyi "realist roman" hüduqlarından kənara çıxıb ən yeni dövr Azərbaycan romançılığına öz töhfəsini verir.

Bu sözləri Kamal Abdullanın hekayələri, şeirləri və pyesləri barədə də söyləmək olar. Yəni belə demək olar ki, Kamal Abdulla hekayələrini, şeirlərini və pyeslərini də oxucunun kökləndiyi realist hekayə, realist şeir və realist pyes meyarları ilə qiymətləndirmək çətindir. Ona görə çətindir ki, romanları kimi, hekayələri, şeirləri və pyeslərində də Kamal Abdulla olmuşdan daha çox ola biləcəkdən, görünəndən daha çox görünə biləcəkdən yazır. Belə yazı tərzini istəməz Kamal Abdullanı "realizm üstü" adlandırma biləcəyimiz sənət yoluna gətirib çıxarır. Çətin yoldur, risklərdən sığortalanmamış yoldur, amma sirri və sehiri ilə oxucunu öz arxasınca çəkib aparan yoldur.

Azərbaycanda və Azərbaycandan çox-uzaqlarda oxunan yazıcımızın yetmiş yaşı tamam olur. Yüz yaşasın! Onu anlayanların və onunla həmfikir olanların sayı daha da çox olsun!

Akademik Kamal Abdulla - Kamal müəllim Mirzə Fətəli Axundov adına Rus Dili və Ədəbiyyatı İnstitutunu Bakı Slavyan Universitetinə çevirib. Belə bir yenilik, bu reforma ulu öndərimiz Heydər Əliyevin Sərəncamı əsasında mümkün oldu. Ulu öndərimizin düşüncəsi ilə Azərbaycan məzunları tələbə olduqda yalnız rus dilinə yox, bütün slavyan dillərinə öz ölkəmizdə yiyələnmək imkanında olsunlar. Bu məqsədlə Kamal Abdulla yenidən yaranmış Bakı Slavyan Universitetinə rektor təyin edildi və Azərbaycanda, Zaqafqaziyada ilk olaraq Slavistika, yəni slavyan dillərini öyrəniş, öyrədən ali təhsil məktəbi fəaliyyətə başladı. Ad gününüz mübarək, əziz Kamal müəllim.

Vahidə SADIQOVA,
telejurnalist və Sizin universitetinizdə
ilk slovak dili müəlliməsi

Paşa ƏLİOĞLU

Görkəmli yazıçı və alim Kamal Abdullanın 2004-cü ildə ilk dəfə işıq üzü görmüş "Yarımqıç əlyazma" romanı yalnız nəsrimizə gözlənilməz bir yenilik gətirməsi ilə yadda qalmadı. Əsərin filoloqlar, tənqidçilər tərəfindən hələ hərtərəfli təhlili ortaya çıxmıdığı bir zamanda sayıya yayıldı ki, Kamal Abdulla AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutundan "Kitabi-Dədə Qorqud", Şah İsmayıl Xətai barədə indiyə qədər heç kimin bilmədiyi faktlarla zəngin olan əlyazma tapmışdır! Hətta Türkiyədəki tədqiqatçılardan biri mətbuatda oxuculara bunu elan etmişdi. Əlyazmalar İnstitutunda 30 ildən artıq bir müddətdə işləyən əməkdaş kimi həmin vaxt əsərin doğurduğu təəssüratı, romanın çoxsaylı oxucularının instituta müraciət edərək yeni tapılmış əlyazma barədə bir şey öyrənməyə çalışmalarını təsdiq edə bilərəm. Məlum məsələdir ki, klassik irsimizi nəsr edərkən ilkin mənbəyimiz əlyazmalar olmalıdır. Bəzən ədəbiyyat, tarix həvəskarları, ata-babalarının əsərlərini axtarmaq istəyənlər adını belə bilmədikləri, "bizim üçün çox vacib olan" "sirli mətləbləri aşacaq" əlyazmaları axtarıram deyərək institutumuzda müraciət edir. Biz də onlara, adətən belə cavab veririk ki, axtarılan əsərin adı, müəllifinin adı, şifri olmalıdır. Bu məlumatlar olmasa, belə axtarış Qaf dağındakı Simurq quşunun axtarışından heç nə ilə fərqlənməz. (Belə əfsanəvilik dumanına bürünmüş əsərlərdən biri də F.Nöminin "Cavidannameyikəbir" əsəridir. Nə yaxşı ki, uzun axtarışlardan sonra onun surəti Türkiyə kitabxanalarından tapıldı. Hazırda əsər tərcümə olunmaqdadır. Şübhə yoxdur ki, tərcümə üzə çıxan kimi əsər ətrafındakı əfsanə dumanı çəkilib gedəcəkdir). Lakin məsələ orasında idi ki, "Yarımqıç əlyazma"nın müəllifi əlyazmanın dəqiq şifrəsini də göstərirdi ki, bu da "sensasiyalı məlumat"ın inandırıcılığını qat-qat artırır. Roman belə başlanır:

"Əlyazmalar İnstitutunun (Fondunun) Orta əsrlər şöbəsinin 3-cü xətdə yerləşən kataloqundakı A 21/733 nömrəli yeni əlyazma məndə hər şeydən əvvəl ona görə maraqlı oyaşdı ki, kitabxana işçisinin dediyinə görə, bu tipli əlyazmalar son dərəcə aydın və şəffaf olur və bu baxımdan onlara o qədər də diqqət yetirmirlər". Sonra qeyd edilir ki, əlyazma yarımqıçdır, nə əvvəli, nə sonu vardır: "Bəlkə də zəlzələnin nəticəsidir: əldən-ələ keçib, oddan-alovdan çıxıb, daş-divar altına düşüb... bir sözlə, çox oxunaqsız bir vəziyyət alıb. Bəzi səhifələr tamamilə cırılıb, bəzi səhifələr ortadan düşüb, bəzi səhifələr heç yoxdur, bəzilərinə isə yanıq izləri var...". Daha sonra müəllifin Əlyazmalar İnstitutunun oxu zalında əsərlə tanış olması belə təsvir olunur: "Şorqşunas qız şifariş kağızını doldurdu. Əlyazma A 21/733 nömrəli bir karton qutunun içində gəldi. Səhifələr əsl qədim yazılardakı kimi idi - saralmış-solmuş, şəxliyi çoxdan itirmişdi. Bəzi yerlərdə cırılmışdı, bəzi yerlərdə isə yanıq izləri açıq-aydın qalmışdı". Əsərin şifrindən tutmuş, təsvirinə, oxucuya verilmə proseduru qədər təsvir elə real gerçəkliyə yaxındır ki, istər-istəməz nöinki adı oxucular, həvəs-

Yolla gedən olmasa bilinməz,
bilinməz gəlir bu yol ya gedir...

Bu fəlsəfə fəxr etdiyim Azərbaycanın xalq yazıçısı dramaturq və təpədən dırnağa Azərbaycanlı olan əziz qardaşım Kamal Abdullanın düşüncəsindən qələmindən qoparılmışdır...

Hər bir insanın getdiyi yol, onun əməlləri, gördüyü işləri, tutduğu mövqeyi və insansevərliyi ilə yadda qalır, zənnimcə, Kamal Abdullanın yolu zəngin və parlaq bir yoldur. Və yalnız Kamal Abdulla bilir, - "Bu yol gəlir ya gedir". Mən bu təbriki yazanda, Laçın işğaldan azad olan gecənin zəfərli sabahı idi... Kamal Abdullanın bir daha, - Bu yol gəlir ya gedir,, misrasının nə qədər bu gün mənə kəsb etdiyini düşündüm...

Əziz qardaşım, - səni yazdığın pyesin premyerasından səhnədən təbrik edə bilərdim, bəlkə televiziya Kamal Abdullaya həsr olunmuş yaradıcı görüş gecəsində və ya bir dost məclisində qalxıb söz alardım...

Amma bu gün Azərbaycan sərhədlərinin tam bərpa olduğu bir tarixdə, sənin doğum gününü təbrik edirəm. Yolun hər zaman pak zəngin və işıqlı olsun.

Fəxrəddin MANAFOV

Min illərin Adamı

Dədə Qorqud dastanı yaranmış gündən bu günə qədər bütün dövrləri, əsrləri yaşamış bir Adam, - Kamal Abdulla!

Söz məmləkətinin işıqlı söz adamlarından biri... Uşaqlığı, gəncliyi, cavanlığı, ahlılığı özündə, ruhunda yaşadan; səmimiyyəti, sədaqəti, dürüstlüyü, ərköynünlüyü dəyişməz qalan işıqlı dost!

Ötən 40-45 ili Kamalsız təsəvvür etmək mümkün deyil... və mənasız... Ən ağır günlərin, ən çətin illərin dostu. Dostluqda bir immunitet.

Moskvada, poeziya günlərində Ədəbiyyat Evində (məşhur S.D.L) tanınmış rus şairləri, yazıçıları, tənqidçiləri və ədəbiyyatşünaslarının iştirakıyla keçirilən dəyirmi masada Kamalın mükəmməl, parlaq çıxışı indi də gözələrim önündə canlanır... Rəhmətlik Yusif Səmədoğlunun; - Kamal hamıparlaq çıxışı indi də gözələrim önündə canlanır... Rəhmətlik Yusif Səmədoğlunun; - Kamal hamıparlaq çıxışı indi də gözələrim önündə canlanır... Rəhmətlik Yusif Səmədoğlunun; - Kamal hamıparlaq çıxışı indi də gözələrim önündə canlanır...

Gözəl bir dəstəmiş vardı, - Aydın və Vidadi Məmmədovlar (rəhmətliklər), Ramiz Rövşən, Vaqif Cəbrayılzadə, Mövlud Süleymanlı, Şahmar, Çingiz Əlizadə, İntiqam Mehtiyev, Ağ, Oktay Məmmədov, Dilsuz, Vaqif Əlixanov, Natiq Səfərov, Səttar Bəhlulzadə, Toğrul Nərimanbəyov, Nadir Cabbarov (rəhmətliklər...), Niyazi, Cəlil Məmmədov, Kamal Vəliyev...

Həmin 80-ci illər Kamal qısqanan ədəbiyyat, söz adamları da az deyildi. O zaman bu qısqanclıqları görüb bir seir də yazmışdım Kamala. "Ulduz" jurnalında dərc olunmuşdu. Yusif Səmədoğlulu məsləhət elədi ki, bir-iki sözü dəyiş, qoy inciməsinlər, hər halda dostlarımızdı... Elə də elədim...

Gözəl sevdalardan sönük adamlar,
Dost üzündən üzün dönük adamlar
Qarğıyar o ki var, hey danar onu
Gəzdini torpağa, uçduğunu göyə,
Getdiyi yollara qısqanar onu...

Beləcə, beləcə yaşar dünyada,
Gözündən, sözündən, özündən daşar...
Külündən püskürüb, közündən daşar,
Dünya ilə üz-üzə bir oğlan yaşar...

Bir çox qələm dostlarımızın övladlarının ali məktəblərə qəbul olunmasında, təhsil illərində Kamalın əvəzsiz, danılmaz xidmətləri saya gəlməz.

Kamalla hər görüşəndə istər-istəməz unudulmaz, canlı xatirələr əllərimdən tutub mənə ötən - sevgi dolu, işıq dolu, səmimiyyət dolu, çılğınlıq dolu o illərə aparır...
Əzizim Kamal! Dostum!

Dostum! Sevgisiz günlərdə
düz yol da adama yoxuş gəlir...
Çəkdiyi dərdədən, qəmdən,
Giley-güzərdən, qeybətdən
yorulur adam söz-söhbətdən...
üzündəki kədər mənə tanış gəlir.
Gözlərindən daman qəmi
Çəkdiyim qəmlər sayaq
Hər çəkiliş istə qəmin
arxasında yağış gəlir,
Yağış gəlir,
Yığıl gedək,
Qayıdaq, ötən günün altına!

Zakir FƏXRİ

Yazıçı təxəyyülü və oxucu qavramı

Kamal Abdullanın "Yarımqıç əlyazma" romanının
bəzi oxucularda doğurduğu ilk effekt barədə gecikmiş qeydlər

karlar, hətta Əlyazmalar İnstitutunun bəzi əməkdaşları da buna inanmışdılar. Etiraf edirəm ki, bir çoxlarının suallarına cavab verməkdən bezmişdim: "Xeyr, belə bir sensasiya məzmunlu əlyazma bizdə saxlanılmır, bu, yazıçı fantaziyasının məhsuludur". Demək istəyirəm ki, hamını inandırma bilmirdim, hətta mənə bu vacib məsələdən xəbərsiz kimi də qəbul edənlər olmuşdu: "Sən, bilmirsən, yaxşı bax, görəcəksən". Ələcsiz qalıb yazıçı Kamal Abdullanın belə xəbəri olmadığı A 21/733 şifrəli əlyazmanı şifariş verdim. Təbii ki, romandakıları orada tapmadım. Mətləbə dəxli olduğu üçün qısaca da olsa Əlyazmalar İnstitutunun tarixindən danışım. Əlyazmaların toplanması ölkəmizdə XX əsrin 20-ci illərindən başlanmış, Əlyazmalar Fondu 1950-ci ildən müstəqil müəssisə kimi fəaliyyət göstərmişdir. Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin qayğısı sayəsində müəssisə 1982-ci ildən İstiqlaliyyət küçəsi, 8-də yerləşən tarixi binada yerləşdirilmiş, 1986-cı ildən institut statusu almışdır. Müəssisənin ilk direktoru Məmmədova Sultanovun vaxtından əlyazmalar şifrələnmişdir. Bədii cəhətdən ən keyfiyyətli əlyazmaların şifrində M, nisbətən irihəcmli əlyazmaların şifrəsində A, S, D, daha geniş yayılmışlarında isə B hərfi yazılır. Başqa sözlə, romandakı şifrə Əlyazmalar İnstitutunda saxlanan əlyazmaların real şifrələrinə uyğun gəlir. (Sonralar K.Abdulladan öyrəndim ki, onun bu məsələdən heç bir xəbəri yoxmuş, əsərindəki şifrə onun təxəyyülünün məhsuludur).

Etiraf edirəm ki, "Yarımqıç əlyazma" romanını oxuyub qurtarandan sonra burada təsvir olunanların real gerçəklik olmadığını bilsəm də, A 21/733 şifrəli əlyazmanı nəzərdən keçirərkən hiss etdim ki, burada yazılmış "Kitabi-Dədə Qorqud"-a, Şah İsmayıl Xətaiyə dair nəse indiyə qədər bizə məlum olmayan, sirli bir məsələnin şahidi olmağı mən də istərdim. Müəllifin, romanın qəhrəmanının "sirr hərisi" olması, özünü "sirr qapısı" önündə hiss etməsi mənə də təsir etmişdi. Qərbi bir prosesi müşahidə edirdim. K.Abdulla "Yarımqıç əlyazma" romanında oxucunu naməlum bir əlyazmanın köməyi ilə "Kitabi-Dədə Qorqud"-un, Şah İsmayıl Xətai bioqrafiyasının sirli dünyasına dəvət etmişdi. "Gizli Dədə Qorqud", "Mifdən yazıya" kitablarında qədim dastanımızın sirli, mifik məntiqini dərk etməyə çağırırdı. Lakin onun romanı özündən xəbərsiz olanra bizim real həyatımızda yeni bir mif yaratmışdı və bir neçə ay idi ki, bu mif özünün müstəqil həyatını yaşayırdı. Sonralar mən həmsöhbət olduğum bir çox xarici ölkə vətəndaşlarından, əsasən tədqiqatçılardan inadla soruşurdum ki, sizdə buna bənzər bir hadisə olubmu? Suallarına müsbət cavab verən olmamışdı.

"Kitabi-Dədə Qorqud" dan

Sirriçində nəğmələr Dədə Qorqud: "Mənlik deyil"

Kamal ABDULLA

Dəxi mən də durum gedim -
gec oldu.

Yol getməyə taqət qalmadı,
Danışmağa dil qalmadı,
Sevməyə ürək qalmadı,
Ölməyə həvəs qalmadı -
necə oldu?
Hara itdin, mənim dəli igidim hey!
Qarşı yatan dağı aşıb hara itdin?!
Qamən axan sudan keçib hara getdin?!
Mənim dəli igidim, hey!
Geri döngil dönə bilsən,
Dönəmməsən...
Mənlik deyil.

Mən deyirəm, yad önündən çəkilməyin.
Ölüm nədi - əfsanədi, çəkinməyin.
Hardan gəldin, hardan keçdin,
Oğuzun içinə düşdün,
Əzizlərinlə görüşdün.
Saç ağarıb, hal pərişan, gözüñ dolu,
Bir həsrətli yuxu imiş Oğuz yolu.
Dəxi mən də durum gedim.
Qalırsan qal, gedirsən get.
Mənim dəli igidim,
Mənlik deyil.

Bu da bir iş idi -
Doğuldum, ya doğulmadım,
Amma yaşadım dünyada.
Bu da bir iş idi -
Uşaq olmaq düşmədi bəxtimə,
Doğulan kimi yaşlandıım.
Dünyada bir yuxu gördüm,
Bu yuxu yaxşı yuxudu.
Bu nağıl yaxşı nağıldı,
Bu da bir iş idi.
Yenə gəldi min il əvvəlki kimi,
Bəy ərənlər dörd yanıma yığıldı,
Dünya mənim deyənlər.
Əcəl aldı yer gizlədi,
Fani dünya yenə qaldı,
Nə oldu?
Bardaş qurun, əyləşin, bəy ərənlər!
Hər şey niyə bu cür oldu - dağıldı?
Mən bilmənəm,
Mənlik deyil.

Sal yada Oğuzu, unutma Oğuzu,
Unutmasan, zor olacaq.
Unutsan -
Mənlik deyil.

Bu nə işdi, mən deyəsən yoruldu,
Ala Dağa gedən bəylər,
umurunuz açıq olsun -
Mənsiz gedin.
Av avlayan, quş quşlayan igidlər,
Yolunuz işıq olsun.
Mənsiz gedin, bu bəsat
Mənlik deyil.

Baxma belə yad-yad, dönük-dönük,
Uzun yola baxma belə -
birdən gələni olar.
Yapa-yalnız yollar getsə
Trabzona, Bayburda,
Geri dönməz bir də heç vaxt, getsin nolar?!
Uzun-uzun yollar çəkib səni bağrına basar,
Bu vətəndə qalma məhzun,
Yadıma heç nə salma məhzun.
Mənsiz qocalma məhzun.
Get gedə bildiyin qədər,
Qaç qaça bildiyin qədər.
Uzun-uzun yollar çəkib səni bağrına basar -
Mənlik deyil.

Oğuz yolu, Oğuz yolu,
Dərdə batıb sağ, solu,
Zülmət dolu, əzab dolu...
Mənlik deyil.
Qara gündən qaçammazsan,
Bir sözündən qaçammazsan,
Sən özündən qaçammazsan,
Mənlik deyil.

Təkəbbürlük eyləyəni Tanrı sevməz,
Mən də ona qarğaram.
Könlün uca tutan ərde işıq olmaz,
Mən də ona qarğaram.
Hamı getdi, Basat gəldi,
Bəyrək gəldi, Uruz gəldi,
Qanturalı, Bəkil gəldi,
Kim qaldı yolda?
Kim gəlmədi?
Mənlik deyil.

Salur Qazan, ver əlini, qalx yanıma.
Burla Xatun, Selcan Xatun,
Banuçiçək, qalx yanıma.
Aruz Qoca, gendə durma,
Aruz Qoca, bığın burma,
Aruz Qoca, heç nə sorma - qalx yanıma.
Təkəbbürlük eyləyəni Tanrı sevməz.
Bu uçurum dərin uçurum -
Mənlik deyil.

Yolun açıq olsun get,
Bir də buralara dönmə səni.
Qadir Tanrı qüvvət versin,
Qadir Tanrı qüdrət versin,

Nəvə təbriki

Əziz Baba!
Səni yubileyin münasibətilə ürəkdən təbrik ediz, Sənə can
səğliyi, uzun ömrə və yeni-yeni yaradılış uğurları arzulayıram!
Dədəbəyin təcəssümü Səsumurun işğaldan azad edilməsi ad gününə
mənim böyük hədiyyədir. O gün olsun ad gününü təqdim Səsumurda
qeyd oluyur.
Əminəm, nəvəm Gəhər!

Biz vətən verəmmədik sənə,
Qadir Tanrı qübrət versin.
Get gedə bildiyin qədər.
Hamı tənha, Qorqud tək,
Get gedə bildiyin qədər.
Qoca Qorqud, yum verəyin,
Qaş qaralır, sözlər də gəlir daha,
Gələndə də seyrək-seyrək.
Hamı tənha, Qorqud tək -
Mənlik deyil.

Vaxt var idi -
Sabah tezdən yerimdən duram derdim,
Qopuzumu bağrıma vuram derdim,
Salur Qazan harda qaldı soram derdim,
Vaxt var idi...
Sən nə dərşən?
Birdən oldu hamı qeybə çəkildi,
Gözlərimə qara zülmət tikildi.
Mən derəm ki, bu ər igid Bəkildi,
Sən nə dərşən, Baybura bəy?!
Bu nə işdi?
Qazan yenə uzaqlara qeyb oldu,
Bəyrək getdi, İç Oğuz a eyb oldu.
Bayındır xan, hər nə desən qəbuldu.
Sən nə dərşən Aruz Qoca?
Bu nə işdi?
Mənlik deyil.

Səslər dolur qulağıma,
Kafir qızı, bu ki sənin səşindi.

Mənə sorma, gəlirlidi,
gedimlidi bu dünya.
Gözlər baxır ağ alnıma,
Kafir qızı, bu ki sənin gözündü.
Mənə sorma -
Mənlik deyil.

Qadir Tanrı!
Haqq adına bağışla, bağışla bizi.
Bir içim suya bağışla.
Uzaqdadı, əlçatmazdı -
Ulduza, aya bağışla.
Qadir Tanrı,
Uyqu gəldi gözlərimə, dözəmmədim,
Bu uyqunun vəqiəsin çözmədim,
Bir qaranlıq quyuya düşdüm.
Bu quyuya,
Bu uyquya bağışla.
Qadir Tanrı, yum verəlim.
Nə dedim, nə demədim,
unut getsin -
Qadir Tanrı, yum verəlim.
Burax göylərlə əşirdi -
Bulud getsin.
Qadir Tanrı at ayağı kölük olur,
Ozan dili çəvik olur.
Sən ki bunu bilirsen, qadir Tanrı,
Sən ki bunu bilirsen.
Nə etdinsə, sən etdin,
Nə etdinsə, sən etdin,
Yum verəlim, dəxi mən də durum gedim.
Mənlik deyil.

Elnarə AKİMOVA

1990-cı illərdə professor Rəhman Bədəlov "Kitabi-Dədə Qorqud" hünərinin labüdlüyü" məqaləsində Qarabağla bağlı məğlubiyyətimizin əsasında ruhi özikliyəmizin dayandığını əsas götürərək bunun başlıca səbəblərindən birincisini "illər boyu "Kitabi-Dədəm Qorqud"suz yaşadığımızda" görürdü. Professor haqlı idi, o mübarizə ruhu, türk ərənliliyi ki, dastanın bütün çevrəsini ehtiva edirdi, məhz ondan uzaq salınmışdıq. Hər şey ora dönməli, lazım olanı mədəni sistemə transformasiya etməli, milli dirəniş əzmini ordan başlamaqla dirçəltməli idik. Kamal Abdulla da ordan başladı, epos enerjisinin mədəniyyət dillərinə aşılması prosesində sistemli və bütöv çalışdı. Yalnız dastanı deyil, yunan miflərini də araşdırmalarının predmeti etdi. İstər elmi, istərsə də ədəbi-bədii kontekstdə mif və dastan personajlarından vital enerji qaynağı kimi bəhrələndi. Ya da sadəcə əlyazma metaforasına müraciəti bəs elədi ki, tarixin oyun modelini qursun. Nə bilmək olar, bəlkə bir gün... oyun gerçək oldu, hər şey yenidən başladı...

Necə ki, başladı... Və kim dana bilər ki, 44 gün davam edən müharibə, göstərilən şücaətlər və qazanılan zəfərimiz həm də altışıur məqamlarının, oyadılan genetik kodların, dövlətçilik tariximizin iki dövrünün - Oğuz cəmiyyətinin, Səfəvi xanədanının uğur təcəssümündən sıra tapıb.

"Səngərdəki səs" Kamal Abdullanın bu ilin oktyabr ayında, müharibənin qızgın günlərində yazdığı hekayədir və digər hekayələri kimi, ömür mətni olaraq oxunur. Prosesi gerçək-lərin, günün içindən yazmaq çətin işdir. Kamal Abdulla bu yükün altına girir, uğurlarımızı bəltirməklə yanaşı, kiçik mətn daxilində son günlərə aid olan notları yanaşı verməyə nail olur: "müzəffər ordumuz, igid əsgərlərimiz, zabıtlərimiz, qalib Baş komandanımız, düşmən əsarətindən, nəhayət, qurtulmuş vətən torpaqlarımız, şəhidlərimiz, qazilərimiz, arxa cəbhə, Azərbaycan tarixi, ədəbiyyatı... Və daha nələr, daha kimlər...".

Vətənə zəfərlə geri dönmə cavan leytenantın şərafinə restoranda ziyafət verilir. Sağlıqlar, tostlar, gurultuların

içində hər dəfə eşidilən kamança səsi cavan leytenantı olduğu məkandan ayırır döyüşdüğü yerlərə, xatirələrə aparmaqla psixoloji effekt yaradır. Bu səs vasitəsilə obrazın daxilində qatbaqat sıralanmış olan duyum və hisslər ifadə edilir. Kamal Abdulla kamançanı qəhrəmanın psixoloji obrazının monolit işarəsi kimi mənalandırır: "O artıq bilirdi ki, ətrafdakı səsləri səngərdəki səsə tutuşdurmağa başlayıb. Dünən də evdə on iki yaşlı bacısının səsinə oxşatmışdı səngərdəki səsi. Və bu tutuşdurma, cavan leytenantı bu da bilirdi, həyatının sonuna qədər onu rahat buraxmayacaqdı, səngərdəki səs onu artıq həyatının sonuna qədər müşayiət edəcəkdirdi".

Müharibə bitmə əslində davam edir, varlığını - onu birçə dəfə gören insanların olduğu bütün məkənlərdə özümlü şəkildə təzahür etdirir. İngilis

məyə başlamışdı". Vəssəlam, yaddaşı tərpətməyə birçə detal bəs edir. Necə ki, Cəlilin pyesinin Qəhrəman Yüzbaşısı bu səsdən dərbədə olmuşdu: "Haramzadə elə çalır ki, keçən günləri gətirir qoyur adamın qabağına". Amma məsələ və fərq bu kövrəlmə anında personajın necə davranmasıdır. Kamançanın səsi o mətnə Qəhrəman Yüzbaşının kövrəlib erməniyi bağışlayıb kəndinə yola salması ilə nəticələnməmişdi. Bu hekayədə isə kamançanın səsinə eşidən cavan leytenantın silah götürüb yenidən səngərə - müharibə meydanına atılması ilə: "İndi yalnız kamançanın səsi idi gəlirdi və bu səs kamançanın içindən yanıqlı-yanıqlı çıxaraq yenə də hamam səngərdəki səsə qarışırdı:

- Dayan, tələsmə! Hələ tezdi. Çıxarma başını. Qoy əmr olsun, sonra!

Ən yeni nəsrin ərəfəsi - "Səngərdəki səs"

yazarı Riçard Oldinqtonun dediği kimi: "Lap tutaq ki, biz sağ qaldıq. Bəs biz yaşaya biləcəyikmi?". Hekayə məhz bu psixoloji savaş məqamı ilə güclüdür. Yazıçı müharibənin xarakterinə, mahiyyətinə varmağa qədərincə cəhd edir. Müharibənin izlərini bədənələrinin müxtəlif əzalarında gözdürən insanların müharibədən sonrakı yaşama, ruhi gərginlikləri onları həyatdan zövq almağa imkan vermir artıq. Çünki onların yaddaş hücrələrində, ruhi dərinliklərində müharibənin qəlpələri kimi səslər dolaşmaqdadır. Yaşasalar, yaşlansalar da qulaqlarından çəkilməyən o səs əsgərləri daim səngərə qaytarır.

Məni bu hekayədə kamança məqamı çox düşündürdü. Kamal Abdulla Cəlil Məmmədquluzadənin "Kamança" əsərindəki kamançanın missiyasını dəyişir. Bu dəfə kamançanın səsi bizim xeyrimizə işləyir. Qəhrəman Yüzbaşının ürəyini yumşaldan kamança bu dəfə Azərbaycan əsgərinin içindəki intiqam alovunu hərəkətə gətirmək üçün yaddaş daşıyıcısına çevrilir. Keçmiş hər zaman ağrı verir. Kamal Abdullanın bütün roman və hekayələrində yaşanmış ömrün mühüm faktına çevrilən ağrı situasiyası burada da hakim olur: "Bu səsi dinlədikə kamançadan gözünü ayıra bilməyən cavan leytenantın gözlərindən axan yaş yanaqlarında iki çaya çevrilmişdi və çənəsinin hər iki tərəfi ilə axıb damla-damla birbaşa süfrəyə tökül-

Tələsməyin. Sakit olun! Əmr! Əmri eşidin! Hazır ol! Əmr gəldi... gəldi. Azərbaycan əsgəri! Əmri dinlə! İrəli! Hücüm! Vətən uğrunda, irəli!!!

Cavan leytenant özünü səngərdən bayıra necə atdığına və "İrəli!" bağırma-bağıra, əlindəki avtomatı sinəsinə sıxaraq düşmən səngərinə tərəf necə sürətlə götürüldüyünü hiss eləmədi".

Necə ki, ziyafət iştirakçıları qəhrəmanın içində gedən bu təbəddülatı, çabalamaları hiss eləmir. Hiss eləmədiklərinə görə biz bu başqa aləmin əlaməti kimi mənalandıran səsləri fon görüntüsü şəklində qəbul edirik. Onlar oxucu yaddaşında uzaqlaşan və itən səslər kimi qalırlar. Eşidilən yalnız səngərdəki səslərdir. Yazıçı akustik fon vasitəsilə özü bu səsləri yer-böyer edir. Paralel (!) şəkildə təsvir etdiyi bu iki ayrı dünyanın adamlarını yanaşı versə də, getdikcə - daha çox inikas olunmasına baxmayaraq, çoxluğun olduğu o məkən mərkəzdən periferiyaya sıxışdırılır, "müharibə və insan" həqiqəti, fərdin taleyi, onun cəmiyyətə yadlaşması hekayənin ideya zəmini kimi qabardılır.

Kamal Abdullanın özünəxas nəsr poetikasının gücü də elə bundadır. Qlobal mənələri baş vermiş həyat hadisələrində axtarmasında.

"Səngərdəki səs" qələbədən sonra yaranacaq ən yeni ədəbiyyata artıq "ərəfə" nəsr nümunəsi qismində daxil olub. Məncə, 70 yaşın ərəfəsində "ərəfə" mətnlər meydana qoymaqdan gözəl heç nə ola bilməz.

İntiqam
QASIMZADƏ

Hörmətli Kamal müəllim!

Sizi - Azərbaycan dilşünaslıq və ədəbiyyatşünaslıq elmlərinin, eləcə də Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsini anadan olmağınızın 70 illiyi münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm.

Mən Sizin ilk məqalələrinizdən tutmuş bugünkü fundamental əsərlərinizə qədər elmi fəaliyyətinizi və yarıdıcılığınızı müntəzəm izləyən oxucularınızdanam. Sizin istər məqalələriniz, istərsə də hekayə, pyes və romanlarınız dərin məzmunu və forma orijinallığı ilə həmişə fərqlənir, diqqəti cəlb edir və bu gün də etməkdədir.

Hörmətli, Kamal müəllim, bütün bu söylədiklərimdən əlavə, mən Sizinlə şəxsi dostluğumdan da çox-çox məmnunam. Siz etibarlı dost və maraqlı insansınız. Son illər yazdığınız və şəxsi söhbətlərimizdən məne 70 yaşınızdan sonra da Sizin yeni-yeni daha kamil əsərlər yazacağınızı gözləməyə tam əsas verir. Sizə ən böyük arzum can sağlığı və bir də can sağlığıdır. Ruslar demişkən: "vsyo ostalnoye prilozitsya"!

Şəxsiyyətinizə böyük hörmət və etiram hissi ilə...

"Kamal Abdulla'nın özəlliklə Dədə Korkut üzərinə yaptığı; Gizli Dədə Korkut, Dədə Korkut Poetikasına Giriş gibi homo-semiotic okumaları ve yine aynı milli romantik duyuş ile kaleme aldığı Yarımçıq El Yazması, Unutmağa Kimse Yox, Sehrbazlar Deresi adlı romanları; insanın zamana ve mekana tutunarak varolması, kimlik kazanması ve geleceğe akmasını içeren çok önemli eserlerdir".

Ramazan KORKMAZ (Türkiye)

Kafkasya Üniuersiteler Birliğı Başkanı, Prof. Dr.

TÜRK DİLİ KONUSAN ÜLKELER İŞBİRLİĞİ KONSEYİ SEKRETERYASI
(TÜRK KENEŞİ)

Genel Sekreter

İstanbul, 3 Aralık 2020

Sayın Rektör,

Yetmişinci jübileiniz münasibətilə en derin təbriklərimi sunar, sağlıq, əfiyyət və mutluluq temennilərimi kabul buyurmanızı dilərim.

Zatı-ı alininiz dilbilimci, edebiyatçı, yazar, ehtitimi və akademisiyen umvanlarınızla, Türk haikllarının kadim költürel mirasının geleceğe taşınmasında katkılar sağlayan değerli çalışmalarıınızdan ötürü Türk Konseyi ve şahsım adına şükranlarımızı sunmak isterim.

"Mitten Yazıya veya Gizli Dede Korkut", "Dede Korkut Kitabı'nın Poetikasına Giriş", "Eksik El yazması" gibi değerli eserleriniz Türk Dünyasının ortak abide şahsiyeti Dede Korkut çalışmalarına mütearife bir ufuk kazandırırken, Azərbaycan dili ve költürü hakkında kaleme aldığınız "Azərbaycan Dilinde Karmaşık Sözdizimsel Bütövlər", "Azərbaycan'da Rus Dili, Dilçiliye Seyahat ya da Dilbilimci Olmayanlar İçin Dil Bilimi", "Azərbaycanca Konuşalım", "Azərbaycan Multikulturalizmi" gibi çalışmalar milli dilbilimi çalışmalarına çok kıymetli katkılar sağlamıştır.

Birçok dile tercüme edilen 200'den fazla edebi eser ve makalenizin yanı sıra akademisiyen kimliğinizle yetiştirdiğiniz yetkin ve donanımlı gençler, tüm Türk Dünyası için ümit kaynağıdır.

Türk Konseyi olarak Üye ve Göstelmci Devletlerimiz arasında eğitimlin yanı sıra gençlik ve spor alanındaki çalışmalara büyük ehemmiyet vermekteyiz. En önde gelen projelerimizden biri olan Türk Üniuersiteler Birliğı'ne çalışsınız rektörlük görevini yürüttüğünüz Azərbaycan Diller Üniuersitesinin de dahiil olduğunı görmek bizleri gururlandırmakta ve bu kapsamdaki faaliyetlere verdığınız daimi destek çalışmalarımızı güçlendirmektedir.

Türk dünyasına ve coğrafyasına büyük katkılar sağlayan ve dünya çapında takdirle karşılanan eşsiz hizmetlerinizin bundan sonra da süreceğine olan inanca, yeni yaşınızın, yeni başarılarla vesile olmasını temenni eder, doğum gününüzü en içten dileklerimizle kutlarıım.

Saygılarımla,

Baghdad Amreyev

Sayın Prof. Kamal Abdulla

Azerbaycan Diller Üniuersitesi Rektörü

Kamal ABDULLA:

*"Qarabağda mənəvi birliyə
nail olduq"*

Akademik Kamal Abdulla Türkiyənin "Yeni Şəfəq" qəzetinə müəssisə sahibə verib.

Azərbaycanın Ermənistan qarşısında qazandığı hərbi və diplomatik zəfərin fərqli cəhətləri küçəyə axışan xalqda, sənətdə, sosial mediada özünü göstərir. Azərbaycan Dillər Universitetindən akademik Kamal Abdulla bu barədə "Geneoloji birlik bu gün əqidə, mənəvi birlik qədər önəmli deyil. Baxın, bu son savaşda biz yanımızda ilk olaraq Türkiyəni gördük, ondan sonra Pakistanı gördük. Məncə, biz mənəvi, ruhani birliyi daha üstün tutmalıyıq. Bu cətirin altına isə bir çox başqa xalqlar da gələ bilər." - deyir.

Ermənistan işğalından azad edilən Dağlıq Qarabağda dəyişikliklər davam edir. Azan səsləri təzədən yüksəlir, yurda qayıdış, Azərbaycan bayraqlarıyla bəzənmiş bölgədə üzlər güllür. Əsərləriylə Türk ədəbiyyat tarixinə xidmətləri olan Azərbaycan Dillər Universitetinin rektoru, akademik Kamal Abdulla, ilk əsərləri sənətkarlardan qabaq əsgərlərin yazdığı deyir. "Yeni Şəfəq"-in bazar əlavəsi kimi Türkiyə ilə Azərbaycan arasındakı təhsil, mədəniyyət siyasətinə dəstək olan Bakı Yunus Əmrə İnstitutu vasitəsilə reallaşdırdığımız müsahibədə Kamal Abdulla ilə Qarabağın qiyməti, ədəbiyyatı və zəfəri haqqında danışdıq.

Özünəinam geri qayıtdı

- Qarabağ zəfəri uşaqdan qocaya hər yaşdan insanı xoşbəxt etdi. Millətin gözündə bu zəfərin, Qarabağın əhəmiyyəti nədir?

- Qarabağ vətənin bir parçasıdır. Vətənin bütün parçaları öziz və müqəddəsdir. Zəfərin isə önəmi hər şeydən əvvəl əsgərin və millətin özünün özünə inamının qayıtması, dövlətinə, bayrağına, Prezidentinə sədaqətinin sarsılmaz olduğunu ortaya qoymasıdır. Biz zəfər çaldıq, deməli, biz bunu etdik.

- Türk dünyasının birliyi biz türklər üçün nəyi ifadə edir?

- Bunun qarşısında son dərəcə təbii maneələr durur. Dünya inkişaf edir. German xalqları birliyi deyilən bir birlik yoxdur, onlar sürəkli müharibələrdədirlər. Slavyan birliyi göz qarşısında təəzzül edir. Roman xalqlarının birliyindən danışmaq da, sanıram, korrekt deyil. Geneoloji birlik bu gün əqidə, mənəvi birlik qədər önəmli deyil. Baxın, bu son savaşda biz yanımızda ilk olaraq Türkiyəni gördük, ondan sonra Pakistanı gördük. Xəzərdən o tərəfdəki türkdilli dövlətlər də, inanıram ki, yeri gələndə öz sözlərini dedilər, amma Azərbaycan həqiqəti bu zaman artıq hamıya bəlli idi. Məncə, biz mənəvi, ruhani birliyi daha üstün tutmalıyıq. Bu

"Kamal Abdulla ilə konuşurken hocanın işaret ettiği bir takım yeni konuları önümdeki kağıda not ettim, sohbetin sonunda katlayıp kitabımın arasına koydum. Bunlar hocanın yazmak için zaman bulamadığı konulardır. Kim bilir, belki bir gün yazılır. Dede Korkut, Kemal Abdulla'nın ta akademik hayatın başında ilgi alanına girmiş ve bir daha da hiç çıkmamış. Hala bir şekilde Dede Korkut üzerine düşünmeye devam ediyor. Destanın kıymetinin doğru tespit edilebilmesi için başka milletlerin destanlarını da bilmek, benzerleriyle kıyaslamak gerekir tabii olarak. Kemal Hoca bunu da yapıyor. Birçok milletin bilinen destanlarını okumuş. Konuşurken örnekler veriyor, mukayese yapıyor. Sıkı bir Dede Korkut dersi dinliyoruz..."

Bahtiyar ASLAN (Türkiye)

Bandırma On Yedi Eylül Üniversitesi,
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı bölümü öğretim
üyesi, Doç. Dr.

cətirin altına isə bir çox başqa xalqlar da gələ bilər. Dünyanı türk birliyi kimi qorxulu bir vəqə ilə təlaşlandırmadan, hər addımbaşı bunu şüara çevirmədən başqa ənənəvi olaraq bizi sevən xalqları da öz içinə yığan türk birliyi! Buna nail olmaq məncə, daha perspektivlidir.

- Uğurlu razılaşmadan sonradan nələr ediləcək? Azərbaycan xalqının gözləntisi nədir?

- Geri qayıtılan yerlərin mənzərəsini siz yəqin ki görmüsünüz. Bu gün bizim əsas vəzifəmiz oraları dirçəltmək, təbiətin olanı təbiətə qaytarmaq, insanın olanı insana qaytarmaqdır. Və yaşamaq. Ədəbiyyən bu torpaqlarda yaşamaq. Dünyaya bir daha sübut etmək ki, biz bu torpaqlara layıqıq. Bu isə o deməkdir ki, ən qədim zamanlardan bu yerlər bizim əcdadlarımıza məxsus olmuşlar. Onların və vətən uğrunda şəhid balalarımızın, qardaşlarımızın Qarabağ səmasında dolaşan ruhları bu gün şaddır. Bu bizə təskinlik, qürur və cəsarət verir. Bir-birimizin və hamının üzünə dik baxmaq cəsarəti.

Mənim gözləntim odur ki, millətimin bütün övladları bu cəsarəti ləyaqətlə yaşasın.

**Sənətkilər müharibə
ruhunu hiss etməlidir**

- Azərbaycanın 30 illik mübarizəsində xeyli ədəbi-mədəni əsər ortaya çıxdı, xüsusilə şeirlər yazıldı. Sizcə Qarabağ ədəbiyyatda, kinematografiyada, mədəniyyətdə lazımcına ifadə olundumu? Nələr etmək olar?

- Sanıram ki, bunun üçün bir qədər zaman keçməsi lazımdır. Sənət adamları əskərin getdiyi o bəzən gedilməz yolları bir-bir getməli, o meşələrin, çəmənələrin, otların içində dolaşmalı, o havanı udmalı, o məzələri öz gözlərilə görməli, sükutun səsinə dinləyib onun içindən ayırıb güllə, bomba səslərini və insan bağırclarını, savaşın ruhunu duymalıdır. Ancaq bundan sonra nə isə yazmaq iqtidarında ola bilərsiniz. Qarabağa, onun həsrətinə, onun şərəfinə layiq əsəri ilk olaraq əskər yazdı. Sənətkilər ondan sonra yazacaq.

**Bağlılıq əvvəlcə
kənüllə olmalıdır**

- Türkiyə ilə Azərbaycan əlaqələri başda olmaqla, digər Türk dövlətlərinin arasındakı kənül bağını necə dəyərləndirirsiniz?

- Bu bağlılıq bəzən göz qarşısındadır (Türkiyə ilə Azərbaycan kimi), kimlərsə gizli görünür (aydınlıq, sadə vətəndaşlar arasında olan kimi), kimlərsə yox kimidir. Kültür adamları öz işlərini görməlidirlər, zorla, yaxud şüarla bu işi tezləşdirmək, məncə, olmaz. Hər şey öz-özünə "bişməli", həyata gəlməlidir. Hər şey ondan asılıdır ki, Türkiyədə, Azərbaycanda dinamik şəkildə iqtisadi və kültürel inkişafdan qalmasımlar, dünyada öz layiqli yerlərini tutsunlar və bunu əldən verməsinlər. O zaman o biri ölkələr də, nəinki türkdilli ölkələr, o biri ölkələr də yanımızda olacaq. Bağlılıq ilk növbədə kənül bağlılığı olmalıdır. O biri bağlılıq növləri bunun üzərindən gələcək.

Tehran ƏLİSANOĞLU

təqdimat

ƏDƏBİYYATDA
KAMAL ABDULLA

(Yubiley qutlamasından)

...1990-cı illərdə Azərbaycan səhnəsində klassika bitib-tükəndə Kamal Abdulla bu "boşluq" a öz modern teatrı ilə girdi; doğrudur, köhnə və təzə "absurd" yanında hələ bir qədər kölgədə qalsa da, bir qədər özgə, naşı, öyrəşmədiyimiz, mistik-ruhsal səciyyəsi, poetikası ilə tədrisən vərdişlərimizi alacaqdı. Etiraf edirəm ki, tamaşaçı olaraq zamanımızda modern səhnəni mən ilkin "Yuğ"da, Kamal Abdullanın "Bir-iki - bizimki"si ilə tanımışam, elə "Yuğ"u da "bizimki" olaraq... Kamal Abdulla "gümüş dövrün şairləri"ni çevirə-çevirə, paralel şeir də yazıbdır; bizdə "magik realizm"i gəlişdirə-gəlişdirə ilkin hekayələrini də. Amma nədirsə, ötən əsrin lap sonlarınacan bizdə modernite ədəbiyyatı deyəndə ilk yada düşən Ramiz Rövşən idi, Vəqif Səmədoğlu, Vəqif Bayatlı idi, nərsə Anar, Elçin, Afaq Məsud, hətta Mövlud Süleymanlı olurdu. Kamal Abdullanın adı bu surada daha çox esseist, "əvvəl-axır yazılanlar"la, "kədərli seçmələr"ə xatırlanırdı. Çün axı Kamal Abdulla həm də "300 Azərbaycanlı"nı yazmış, "sirri"ni nüfuz etmiş qüdrətli bir ədibdi; "o nə sirdi açılacaq sirdisə"!, "yolun əvvəli" kimi, "axır" da hələ qabaqdaydı...

Zəmanəmiz Kamal Abdullanı XXI yüzildə tanıdı; həm də "modernite"ni arxada qoyub bizdə post-modernin banisi kimi: "Yarımcıq əlyazması" ilə, "Sehrbazlar dərəsi" ilə, "Unutmağa kimsə yox"la... Elə bir "Bermud üçbucağı" ilə (Kamal Abdullanın öz təyini) ki, cəsarətlə: "Mən, Molla Nəsrəddinin sözü olmasın, ayağımı "üç dəfə" cızıqdan kənara çıxardım və deyilən bütün hədyanları öz üzərimə qəbul etdim. O birilər üçün, inşallah asan olar..." - deyə bildi. Və bu dəm baxıb gördük ki, Kamal Abdullanın tüm modernite axtarışlarında hardasa elə əzəldən bir ironiya da yatırmış; Kamal Abdulla yaradıcılığında klassik dəyərlərin tədqiqi, klassikaya pənah və böyük sayğı ilə yanaşı, günün gizli bir istehzası da yer almış. Baxıb gördük ki, Kamal Abdullanın Qərb axtarıcılığında Şərq, elm axtarışlarında ədəbiyyat, ədəbiyyatda elm, kainat nizamında sərhədsizlik-xaos, harmoniyada disharmoniya ehtirəsi, antik mövzularında modern, müasirliyində antika, tarix ölçülərində bu gün, ötüb-ötüşən günümüzə tarix, paralel dünyaların məntiqi və məntiq axtarışlarının a-logikliyi... baxışır, çulğışır, biri-birisinə təbəssüm göstərirmiş. Yəni başdan-binədən dekonstruksiya, post-modernite dediyimiz bir sirr...

Kamal Abdulla ədəbiyyatımıza Dünyalar gətirdi: Sirr içində daстан, Günortac, Sehrbazlar dərəsi, İnsanlar ölkəsi, yaxın-uzaq Ellada, Dansökülən, Mənim Füzulim... Obrazlar-qəhrəmanlar kəşf etdi: tənha Dədə Qorqud, oğul Qorqud, xanlar xanı Bayındır xan, Xızr-Xətai... Oxucunu Xorxe Luis Borxesin "ədəbiyyat yuxusu" ilə sehlədi, Umberto Eko ilə görüşdü və qayıdıb Hacı Mir Həsən ağanın bitib-tükənməz dolambac-ları, dərinləri ilə içəri, iç-içə qoydu onu.

Kamal Abdulla ədəbiyyatımızda elə bir "Labirint" (həm də hekayələr toplusunun adıdır) açdı ki, nəinki modernite gəzib-pusanlar, hər kəs hər cürə "sirr" axtarıcılığına girdi bura, - mən elmi və ədəbi-tənqidi prosesi müntəzəm izləyənlərdənəm, - son on beş ildə humanitar elmin və tənqidin işığına gələnlər yazıcının mətnlərinə olduğu qədər ədəbiyyatda heç bir sorğa belə can atmamış, həvəskar omamışlar; hər gələn həm baxıb-gedibdi...

Kamal Abdulla sərgüzəştlər gətirdi ədəbiyyatımıza. "Sirlərin sərgüzəşti"... Bu ki, Mirzə Fətəlinin "Təmsilat"-ından beləsinə "təlsimi"ni düşüb də alternativini axtaran yox idi. Kamal Abdulla klassikasından qopa bilməyən ədəbiyyatımızla yanakı, paralel Ədəbiyyat ortaya qoya bildi. Bir-iki - bizimki... Doq-quz-on - qırmızı don...

Bircə qutlamaqlıq laqlar.

Ömür təntənəniz mübarək, Kamal Abdulla!

Azərbaycan Teatr Xadimləri İttifaqının sədri,
Akademik Milli Dram Teatrının
bədi rəhbər-direktoru, Xalq artisti

Məni Kamal Abdulla ilə Həsənağa Turabov tanış edib. O günü çox böyük məmnuniyyətlə və gözəl təəssüratla xatırlayıram. Tanış olandan sonra üçümüz kiçik bir kafedə süfrə arxasında xeyli söhbət elədik. O vaxt Kamal gənc idi. Ədəbiyyatşünaslıq, ədəbi tənqidlə məşğul olurdu. Sonralar bizim tanışlığımız dostluğa çevrildi. Mən bildim ki, o, 190 nömrəli məktəbi bitirib, bizim yuxarı məhəllə dediyimiz məhəllədə yaşayıb. Həmin məhəllənin öz xüsusiyyətləri, öz qanunları var idi. İlk tanış olduğumuz gündən bu yana bizi bir-birimizə çox doğma, əziz, isti tellər bağlayıb.

Kamal Abdulla insan kimi də, yazıçı və alim kimi də çox dərin qatlara enməyi bacaran insandır. Mən onun elmi və ədəbi yaradıcılığı ilə yaxından tanışam, əsərlərini çox diqqətlə və böyük maraqla oxumuşam. Əsərlərini oxuyanda Kamalın yazı dilinə, təfəkkürünə, məsələlərə münasibətinə valeh olmuşam. Onun "Kitabi-Dədə Qorqud"la bağlı çox qiymətli, sanballı araşdırmaları, elmi və bədii əsərləri var. Bundan başqa, mütləq qeyd etməliyəm ki, Kamal Abdulla Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin Himayəçilər Şurasının sədri kimi Azərbaycan multikulturalizminin təbliği və dünya universitetlərində tədrisində böyük rol oynayıb, dəyərli işlər həyata keçirib.

Kamalın dostlarından danışanda Vaqif İbrahimoğlu və Vaqif Mustafayevin də adını çəkə bilərəm. Bu adını çəkdiyim insanlarla da bizim bir yerdə çox maraqlı, unudulmaz günlərimiz keçib.

Mən Kamal müəllimlə bir yerdə Xalq diplomatiyası çərçivəsində Şuşada olmuşam. O görüşümüzü, həmin səfərimizi qərribə hisslərlə xatırlayıram. Bakıdan birlikdə Bərdəyə getdik, orada gecələdik. Səhər Tərtərə yollandıq. Tərtərdə hərbi nümayəndələrin iştirakı ilə təmas xəttini keçdik. Orada bizə dəbilqələr və hərbi bronejilet verdilər. Mən geyinməkdən imtina elədim ki, öz torpağımdan öz torpağıma keçirəmsə, niyə bunları geyinməliyəm? Mənə ilk dəstək verən Kamal oldu. O da imtina elədi. Daha sonra Fərhad Bədəlbəyli və Polad Bülbüloğlu da geyinməkdən imtina etdilər. Bülbülün evini, Şuşa məscidini gördük, Şuşanı piyada gəzdik. Çox təsirli anlar yaşadıq. Yadımdadır ki, o vaxt Kamal maraqlı bir təklif verdi ki, Şuşa məscidi dini və tarixi abidədir, onu biz təmir edək, bu vəziyyətdə olmasın. Amma ermənilər bir bəhanə tapıb bütün təkliflərdən imtina edirdilər. Daha sonra erməni tərəfindən də nümayəndələr Azərbaycana səfər etdilər. Bakıda bizi cənab Prezidentimiz qəbul elədi. Görüşdə dedi ki, biz bütün vəsitələrdən istifadə edirik ki, Azərbaycan sülh yolu ilə öz torpaqlarını qaytarsın. Bütün bunlar alınmasa, bir yol qalır: hərbi yol; biz o yoldan istifadə edəcəyik. Nəhayət, o gün gəlib çıxdı.

Çox xoşbəxtəm ki, müzəffər ordumuz, hamımızın qürur duyduğumuz Ali Baş Komandanımız bizə qələbə sevinci yaşatdı. Artıq düşmənin tapdağında olan torpaqlarımız, bizi Qarabağa aparan yollar üzümüzdə açıqdır. Qalib olmaq, haqq savaşından zəfərlə çıxmaq nə qədər gözəl, nə qədər qiymətsiz hisslərmiş. Bu sevinci dostum Kamalla bir yerdə yaşayırdıq. Sevinirik, qəhərlənirik, qürur duyuruq, ürəyimiz dağa dönür. Xoşbəxt adamlarıq ki, bu günləri görə bildik.

Sonralar mən Kamal Abdullanı maraqlı dramaturq kimi tanıdım. Dramaturq kimi də çox maraqlı və cəlbədidir. Onun tamaşaları "Yug" Teatrında, Akademik Milli Dram Teatrında, Gənclər Teatrında oynanılıb və maraq doğurub. Kamal Abdulla müəllim kimi çoxlu tələbələr yetişdirib və həmin tələbələr bu gün Azərbaycan elminin, ədəbiyyatının layiqli təmsilçiləridir.

Mən başqa nə deyə bilərəm? Bunu deməyi də özümə borc bilərəm: dostum Kamal Abdullanı bütün məqamlarda mərd və iradəli görmüşəm. Kamal alim kimi də mərddir, vətəndaş kimi də, dost kimi də. Gəncliyində Kamalı necə tanımışamsa, elə həmin adamdır. Yerişi də həmin yerışıdır, insanlara bağlılığı və sadıqlığı da həminidir. Kamal, əziz dostum, yubileyin mübarək. Gəldin bizim yeddi onluğumuza!

Kamal Abdullanın İtakası, yaxud İtakada Kamal Abdulla

"Sən çətin tapasan axtardığını, sən axtardığını itirməyiblər"... - mən yaxşı bilərəm, Kamal Abdulla nə demək istəyir, fəqət müəllifi öldürüb, - faydalı intihar müəllifin özünü, faydalı qətl oxucunun müəllifi öldürməyidir! - sözü təkcənəliyimdə xarakterizə edirəm, bir növ, sözdən söz çıxarıram: əslində, bu misrada müəllif özündən danışır, özünü ölə verir.

Öyrənmirik, xatırlayıyıq... - Kamal Abdulla kimi... Mifdə küçələnmək, söz-söz bütövləşmək, mifdə eşələnmək - mifdən özünü toplamaq.

...mətnin özüylə bütünləşmək, onun içərisində ərimək.

Yazı var, yazı haqda yazılıb, - mən başqa şey deyirəm. Deyirəm, sözün elə məqamı var ki, haman yerdə müəllif özünü öldürür, sözün elə məqamı var, oxucu müəllifi öldürür.

Müəllifin özünü öldürməyi texniki məsələdir, fəqət oxucunun müəllifi öldürməyi - bu mübhəm/mübarək qətl - oxucunun oxuduğunu özünə - təzədən yazmağıdır. Kamal Abdullanın yazısı ilə mənim oxuduğum Kamal Abdullanın yazısı eyni deyil.

Mən dediyim mətnlərin oxucusu qədər müəllifi var. Məsələn, mənim oxuduğum "Sehrbazlar dərəsini" mən

WAXMEX
new
Ö

özüm yazmışam. Bu sirli/sehrli məqama ki varmısam, bir tənqidçidən ötrü buralar varılmaz mücərrəddir.

Ən böyük tənhalıq nə idi? - fikrin, düşüncənin tənhalığı...

Əlbəttə, hər misra, hər cümlə ayrı-ayrılıqda tənhadır. Zaman və məkanla oyun... Zaman və məkanda oyun...

Kamal Abdullanın mətnləri birdəfəlik şərhə gəlmir, canlıdır, çoxqatlıdır, çoxelementlidir.

Sözün psixoloji/mental realizəsi, sözün psixologiyası. Kamal Abdullanın mətnlərinə düşmüş, yaxud Vahid mətnəndən - Vahidin özündən onun yaradıcılığına düşmüş sözlərin enerjisi, psixologiyası mifolojiqdir. Belə: Kamal Abdullada sözün psixoloji/ruhi vəziyyəti mifolojiqdir.

Hə, beləcə iplərin ucunu birləşdirirəm: mətnindəki ruhi/psixoloji həlqəyə o İtakaya tərəf - özünə dartınır. Mifoloji İtakada küçələnmək... Narahat ruh kimi... - Özünə, canına qayıtmaq...

Burdaki yuxuların davamını görməkdən ötrü xatırlamaq - bir növ, ordaki yuxulara calanmaq...

Yuxu mətnlərinin təhkiyəsi də fərqlidir, üslubu da. Yuxu mətnləri mahiyyətcə sözdən yox, mətnəndən ibarətdir.

Bu mətnlərin öz nəğməsi, öz səsi, öz rəngi olur... Mən o mətnləri eşidirəm, görürəm...

...o səsin dalınca düşsən, mübhəm gəncinələrə vararsan, xəlvətdən agah olarsan...

Əvvəl hansıdır, axır hansı... hansı hansının əvvəlidir... Sirli/sehrli halqalar...

Yetmişinci halqa - yetmişinci qapı... - Mübarəkdir!

KAMAL ABDULLA VƏ NEHRƏM KƏNDİ

Kamal müəllim Nehrəm kəndinə bağlı ziyalılardandır. Rəhmətlik atam Şeyx Muradəli (Muradov Mehbalının atası, el ağsaqqalı) deyirdi ki, Sultanlılar və Təhmasiblər bizim qohumlardır. Bu mənada Kamal müəllimin ana babası ilə bizim babamız qardaş olublar. Bunu heç Kamal müəllimin özü də bilmirdi. İlk dəfə biz bunu ona deyəndə həm təəccüb etdi, həm də sevindi. Nehrəm kəndində olan qohumlarına qarşı həssaslığı və öz elinə-obasına bağlılığı Kamal müəllimin hər dəfə Naxçıvana - Nehrəmə gəlişində hiss olunur. 2018-ci ildə Naxçıvana gələrkən Nehrəmin bir çox yerlərini gedib görməsi, kənddə yerləşən maddi-mənəvi abidələri ziyarət etməsi bunu sübut edir.

Kamal müəllim Azərbaycan dilçilik elminə, təhsilimizin inkişafına, ölkəmizdə tolerantlıq və multikulturalizm siyasətinin formalaşmasına, ədəbiyyatımızın zənginləşməsinə, ədəbi mətnlərimizin müxtəlif istiqamətlərdən öyrənilməsinə böyük töhfə vermişdir. Kamal müəllim yazıçı, müəllim, gözəl pedaqoq kimi cəmiyyətdə öz yüksək yerini tapmışdır. Ədəbi yaradıcılığında öz dəst-xətti olması, onun əsərlərinin bir çox dünya ölkələrində nəşr olunması yazıçının ədəbi fəaliyyətinin dünya əhəmiyyətli olduğunu göstəricisidir. Kamal müəllimin ədəbi yaradıcılığına ən böyük qiymət 24 may 2019-cu ildə Azərbaycan Respublikasının prezidenti İlham Əliyev tərəfindən Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafında xidmətlərinə görə onun "Xalq yazıçısı" fəxri adına layiq görülməsidir. Bu təkcə biz yaxınlarımız deyil, Kamal Abdulla yaradıcılığına müraciət edən hər bir kəsin böyük sevincinə səbəb olmuşdur.

Hörmətli Kamal müəllim, 4 dekabrda 70 yaşının tamam olması ilə əlaqədar yazdıqlarımız Sizin haqqınızda söyləyə biləcəyimiz ürək sözlərimizin yalnız cüzi bir hissəsidir.

Nehrəm kənd ağsaqqalları və ictimaiyyəti, buradakı qohumları adından Kamal müəllimi təbrik edir, ona uzun ömür, cansağlığı arzulayırıq.

Dərin hörmət və ehtiramla Nehrəm kənd sakinləri,

Muradov Mehbalı, Cəfərov Mehralı, Həsənov Həsən,
Həsənov Yaqub, Rzayev Yusif və başqaları

Məndə neçə illərdir ki, Kamal Abdullanın kitablarını qərribə oxumaq ehtirası yaranıb; bilmirəm, nədəndir, hər dəfə təzə bir nəsr kitabı, ya da dillə bağlı elmi-fəlsəfi toplusu çıxanda alıb oxuyuram, bəzən ilk təəssüratım aldadıcı olur, vaxt ötür, bir də oxuyuram, yenə, yenə oxuyuram - yavaş-yavaş psixoloji durumum düzəlir, mətləblər, anamlar, gedişlərin məqsəd və məramı... durulaşır, bədii və elmi zövqümə yeni qan gəlir, fəlsəfəni, ədəbiyyatı, sənəti, sənətkarı, daha böyük həvəslə duymağa çalışıram.

Kamran NƏZİRLİ, yazıçı

Fazil MUSTAFA

Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin üzvü,
fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru

ƏDƏBİYYATIMIZIN KAMAL ABDULLA TARİXİ

Kamal Abdulla Azərbaycanın görkəmli alimi, tanınmış yazıçısı, nüfuzlu ictimai xadimdir. Filologiya elmləri doktoru, professor, Azərbaycan Respublikasının Xalq yazıçısı, Əməkdar elm xadimi, AMEA-nın həqiqi üzvü, Azərbaycan Dillər Universitetinin rektoru, Azərbaycan Mədəniyyət Fondunun sədridir. Eyni zamanda vaxtilə Bakı Slavyan Universitetinin ilk rektoru, Azərbaycan Respublikasının millətlərarası, multikulturalizm və dini məsələlər üzrə Dövlət müşaviri kimi çoxşaxəli vəzifələrin və titulların daşıyıcısı kimi tanınır. Ancaq bunların içində titulsuz bir tanıtım kimliyi var. O da Kamal Abdullanın müasir Azərbaycan ədəbiyyatının yeni obrazını dünyaya tanıdan bir yazar olmasıdır. Onun müxtəlif dillərə tərcümə olunan əsərləri müasir Azərbaycan ədəbiyyatının daha dolğun şəkildə tanıtımı üçün böyük əhəmiyyət daşıyır. Hazırda Kamal Abdulla nəsr vasitəsilə dünyanın bir çox ölkəsində Azərbaycan ədəbiyyatının yeni dalğası haqqında geniş oxucu kütləsində təsəvvürlər formalaşır.

Azərbaycan dilçiliyinin öndə gələn simalarından biri olan akademik Kamal Abdullanın həm elmi, həm də ədəbi irsi "Dədə Qorqud" eposunun mətni üzərindən başladığına görədir ki, ədəbiyyatda da hadisə yarada bilmişdir. Özünü janr məhdudiyyətinin içində hiss etmədən fərqli baxışını ortaya qoymaqla müstəqillik dövrümüzün ədəbiyyatına ötən yüzilin 70-ci illər ədəbi mühitinin təmsilçisi kimi uğurla transformasiya olunan az saylı ədəbiyyat adamından biridir.

"Global beynəlxalq ictimaiyyəti ölkənin qədim mədəniyyəti ilə tanış etməyi, onun təmas sahəsini genişləndirməyi qarşısına məqsəd qoyan Kamal Abdulla Azərbaycanşünaslıq üzrə ümumdünya konqreslərinin təşəbbüskarı və təşkilatçısı oldu və bununla təkcə Azərbaycan haqqında obyektiv informasiyanın yayılmasını deyil, həm də onun mədəniyyətinin əsas etnospesifik konseptlərinin "ixracı" üçün şərait yaratdı. Alimin söyləri nəticəsində Azərbaycanşünaslıq konqresləri öz coğrafiyasını genişləndirdi, konqresin iclasları Gürcüstanda, Rusiyada, Fransada, Almaniyada, İngiltərədə, İsveçdə, Yunanıstanda, İtaliyada və b. ölkələrdə keçirildi. Özüünün mədəniyyət carçısı funksiyasını yerinə yetirərək onun çıxışları üçün ABS, Fransa, Almaniya, Rusiya, Türkiyə, Polşa, Gürcüstan, İtaliya və b. universitetlərin kafedraları öz qapılarını açmış oldu.

David QOTSİRİDZE (Gürcüstan)

Tbilisi Dövlət Universitetinin Slavyanşünaslıq Araşdırmalar İnstitutunun direktoru,
Beynəlxalq Təbii Psixologiya və
Cəmiyyətinin prezidenti

Haqlı olaraq ədəbi tənqidçilər vurğulayırlar ki, Kamal Abdullanın elmi, bədii, kulturoloji yaradıcılığının ortaqlıq istiqaməti minilliklər içində xalqın yaradılış və inkişaf kodunu özündə əks etdirən sirrin axtarışındır. Onun ədəbi eksperimentlərinin, bədii təxəyyülünün hamısı müasir yaşam modelimiz üçün həyatı əhəmiyyət daşıyan o məlum və həm də məchul sirri bütün dərin qatlarına qədər çözməyə, aydınlatmağa yönəlmişdir. Təsədüfi deyil ki, Kamal Abdullanın kitablarının adında da bu trayektoriya tam şəkildə ehtiva olunur: "Gizli Dədə Qorqud", "Sırr içində dastan və yaxud Gizli Dədə Qorqud - 2", "Mifdən Yazıya və yaxud Gizli Dədə Qorqud", "Sehrbazlar dərəsi", "Gümüş dövrün sirləri", "Sırr içində nəğmələr", "Yarımcıq əlyazma". Hamısında da tarixin dərin qatlarında unudduğumuz, unudurulmuş sirrin ax-

*Bir əvvəli var, bir sonu
Bəs bu yolun özü hanı?*

Kamal ABDULLA

tarışı prosesi yeni dövrün oxucusunu da öz axtarış aurasına fanatikcəsinə bağlaya bilər. Həm də bu proses postmodern ədəbiyyatın şifrlərinin müşayiəti ilə gerçəkləşməkdədir.

Kamal Abdullanın ədəbi qayəsi və bəlkə də yaradıcılıq ideyası azərbaycanlı identifikasiyasının mənəvi və ruhani mənbəyini tarixin dərin qatlarından qələmlə qazaraq gün üzünə çıxarmaqdır. Tarixə açıq münasibət, tarixi obrazlara tamamilə fərqli yanaşma tərzilə mübahisə predmetinə çevrilən xeyli seçmələr, yeni metaforalar vardır. Onun üçün tarix öz baxış bucağından təhlil olunur, xronoloji qanunauyğunluğun rolu unudulur, bütün personajların davranışları, süjet xəttində yer alan hadisələrin tarixlə əlaqələndirilməsi formal xarakter daşıyır, yuxu üzərindən keçidlərinin hamısı bədii təfəkkürünün obrazları kimi həzm olunur.

"Görkəmli dilçi-ədəbiyyatşünas alim və Azərbaycanın Xalq yazıçısı Kamal Abdullanın 70 yaşı tamam olur. İki ildən sonra eyni aqibət məni də gözləyir. İllər nə yaman sürətlə keçdi! Gənclik sevdası başımızdan çıxmamış ömrün ahıl yaşlarına qədəm qoyduq! Necə deyirlər, "Şair, nə tez qocaldın sən?!". Kamalı tanıdığım vaxtdan artıq əlli ilə yaxın vaxt keçir. Bir igidin ömrü...".

Yolla gedən olmasa, bilinməz,
bilinməz qəlib bu yol, ya gedir.

Kamal ABDULLA

Bu, həqiqətən də azərbaycanlı identifikasiyasının açılış məqamıdır və ədəbiyyatımızda bunu kəşf edənlərin öncüllüyünü daşıyanlardan biri Kamal Abdulladır. Çünki Dədə Qorqud mədəniyyətinin varisliyinin qırılması ilə Azərbaycan ideyası uzun illər tənəzzülə uğradı və yalnız 1918-ci ildə ilk müasir milli dövlətimizin yaranması ilə bu mədəniyyət kodunun dirilişini görə bildik. Təsədüfi deyildir ki, Azərbaycanın müstəqilliyə qovuşması prosesinin adqoyma anında ilk ağla gələn siyasi ad müzakirəsi məhz Dədə Qorqud mədəniyyətinin mahiyyətini ehtiva edən Oğuzstan adı üzərindən başlamışdır. Demokratik cümhuriyyətin qurucuları sonda siyasi termin olaraq Azərbaycan adı üzərində durarkən, onun məhz Oğuz yurdu atributlarına uyğunlaşmasını diqqətdən qaçırmamışlar.

Böyük Türk yazarı Yəhya Kamalın "Kökü maziə olan atıyız" ("Kökü keçmişdə olan gələcəyə") ifadəsi əslində, Kamal Abdulla dünyagörüşünü daha aydın ifadə edən bir formudur. O, bütün yaradıcılığını gələcəyin kökünü, təməlini doğru təsbit etməyə həsr etmişdir. "300 azərbaycanlı" kitabında dünya ədəbiyyatının problematik aspektlərindən bəhs etməklə, qədim və müasir ədəbi prosesin görünməyən tərəflərini işıqlandırmaqla yanaşı, müasir azərbaycanlı modelinin də rəsmi təqdim etməyi düşünməkdədir.

Otuz ilə yaxındır dəyərli dostum olan Kamal Abdullanın 70 illiyi əslində, bir ədəbiyyat hadisəsidir. Onun yazdıqlarına, irsinə bir daha baxış üçün səfərbər olma fürsətidir. Çünki bu ömür yolundan bəlkə də statistika baxımından zənginlik o qədər nəzərə çarpmayacaq, ancaq məzmun və orijinallıq baxımından verdiyi töhfə və zənginlik mübahisəgötürməz dərəcədə böyükdür.

Vilayət QULİYEV (Azərbaycan)

Azərbaycanın keçmiş Xarici İşlər Naziri, Azərbaycanın Macarıstandakı fəvqaladə və səlahiyyətli səfiri, filologiya elmləri doktoru, professor

Təbriklər və ürək sözləri

→ "Dəyərli Meslektaşım Kemal Bey, Şimdiye kadar yaptığınız araştırmalarla, ortaya koyduğunuz eserlerinizle dilimize, edebiyatımıza değerli hizmetlerde bulundunuz. Bugüne kadar pek çok öğrenci yetiştirdiniz. Hizmetlerinizin, çalışmalarınızın ve bu değerli eserlerinizin sonucunda Halk Yazarısı unvanına layık bulundunuz. İnşallah bundan sonraki çalışmalarınızda, üzerinde durduğunuz alanlara yeni yeni katkılarda bulunarak dilimizi, edebiyatımızı zenginleştiren yeni eserler meydana getirirsiniz.

Hayat boyu yaptığınız değerli çalışmalarından dolayı size teşekkürleri, en içten sevgi ve saygılarımı sunarak sözlerime son verirken sağlık, huzur, başarı ve mutluluk dolu nice yıllar dileğiyle yetmişinci yaşınızı kutluyorum".

Zeynep KORKMAZ

(Türkiye)

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi emekli öğretim üyesi, Eski Yükseköğretim Kurulu Başkanı Vekili, Türk Dil Kurumu Eski Bilim Kurulu ve Yürütme Kurulu Üyesi

→ "Öyle ki dar çevreye hapsolmak yerine sınırları aşarak, çeşitli ülkelerden yeni ilim insanlarıyla kültürlerarası diyalog kurarak sahip olduğu medeniyetin mirasını dünyaya anlatmak isteyen Kemal Abdulla hiç kuşkusuz evrensel bir bilim insanıdır.

Azərbaycan'da Korkutşınahşın sıradışı isimlerinden biri olan Ord. Prof. Dr. Kamal Abdulla, kültürlerarası iletişim ve etkileşimi önemseyen, dünya bilim insanlarıyla ortak iş yapmak, Azərbaycan və Türk dünyasının kültürel mirasını doğrudan anlatmak və tanıtmak isteyen gerçek bir dünya insanıdır da aynı zamanda".

Şeref ATEŞ (Türkiye)

Yunus Emre Enstitüsü Başkanı, Prof. Dr.

→ Kamal müəllimi 70 illik yubileyi münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm və onun ünvanına söylənilən bütün xoş sözlərə, gözəl fikirlərə qoşuluram. Əfsuslar olsun ki, Kamal Abdullanın sözlərinə yazılmış yalnız bir məhni ifa etmişəm. Amma həmin məhni o qədər sevilirdi ki, gözəl sözləri aforizmə çevrildi. Ümid edirəm və inanıram ki, gələcəkdə birlikdə görəcəyimiz yeni işlərimiz də olacaq. Bir daha Kamal müəllimi təbrik edir, ona uzun, sağlam və gözəl ömür arzu edirəm.

Zülfüyyə XANBABAYEVA,

Xalq artisti

→ "O, hər dövr üçün dəyərli, olduqca mehriban, nikbin, istiqanlı və bilikli adamdır. Əziz dostumuz, həmkarımız Kamal Abdullanın 70 yaşı mübarək olsun!".

Mohammadrza Pour

MOHAMMADI (İran)

İranın Şərqi Azərbaycan Əyalətinin baş valisi, Təbriz Universitetinin əski rektoru, professor

→ "Kamal Abdulla, Dede Korkut araşdırmalarına yaptığı katkılarla hem Türkiye hem Azerbaycan okuyucusu ve bilim dünyası için gözden uzak tutulamaz bir mevki elde etmiştir".

Ali DUYMAZ (Türkiye)

Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Prof. Dr.

AZAD MİRZƏCANZADƏ İLƏ HƏMMÜƏLLİFLİKDƏ

Akademik Kamal Abdulla filoloq alim, şair, yazıçı, dramaturq və elm təşkilatçısı kimi tək-cə folologiya, daha ümumi desək, humanitar elmlərin çərçivəsində fəaliyyət göstərməyib. O bir çox əsərlərində məntiq və fizika qanunlarından, nəzəriyyələrdən də ustalıqla yararlanıb. Kamal Abdullanın tez-tez söylədiyi "Biz "Kitabi-Dədə Qorqud"u filoloqların inhisarından çıxarmalıyıq" sözlərində gizlənən məna, əslində, bizə onu deyir ki, filologiyanın müasir dövrdə bir elm kimi mövcudluğu və inkişafı onun digər elmlərlə əlaqəsində mümkündür. Bu mənada Kamal Abdulla nə qədər ağıllığımsa olsa da ilk təşəbbüsü və nümunəni də özü göstərmişdir.

Əslində, həm ixtisası, həm çalışdığı sahə, həm əsas maraq dairəsi texnika, neft sənayesi istiqamətində olan və nəinki Azərbaycanda, dünyanın bir çox ölkələrində, bütün keçmiş SSRİ məkanında tanınmış elm xadimi, akademik Azad Mirzəcanzadə Bakı Slavyan Universitetində filoloji təhsil alan magistrantlara və doktorantlara mühazirə oxuyurdu. Bu təşəbbüs məhz həmin universitetin rektoru olmuş (2000-2014) Kamal Abdulla tərəfindən irəli sürülmüşdü. Təəccüblü idi, amma real idi. Görkəmli alim Azad Mirzəcanzadə bu mühazirələri oxuyarkən auditoriyada tək deyildi, Kamal Abdulla həm də onunla bu prosesdə partnyor idi.

Birgə oxunan mühazirələr tək-cə magistr və doktorantların deyil, universitet əməkdaşlarının və kənar təhsil ocaqlarında çalışan elm adamlarının da diqqət mərkəzində idi. Bu auditoriyada olan alimlər də bəzən fikirlərə münasibətlərini bildirirdilər. Bu iki elm fədisinin auditoriya qarşısında apardığı dialoq, auditoriyanın onlarla həmahəngliyi sanki elmi tamaşa idi.

Burada oxunan mühazirələrin əsasında 2003-cü ildə "Bakı Slavyan Universitetində mühazirələr" adlı rus dilində kitab çap edildi. Həmin kitab Kamal Abdullanın filologiyaya dəqiq elmlərin qanadlarında daha uzaqlara götürmək missiyasının, fənlərarası əlaqənin qurulması işinin ən bariz nəticəsi oldu.

**Peyğəmbərin yaranması üçün
həm də gərkdir ki,
qaranlıq fon ola.**

Kamal ABDULLA

nın şərhinə həsr edilmişdir. Ədəbiyyat və incəsənətdə mövcud tədqiqat modellərini dəqiq elmlərin tədqiqat modelləri ilə qarşılaşdıraraq müəlliflər dəqiq və humanitar elmlərdə təsadüf və zərurət hesab edilən halları nümunələr əsasında müəyyən edir, təbiət hadisələrinin, yaxud təfəkkür məhsulu olan sənət nümunələrinin kəmiyyət və keyfiyyət prizmasından təhlilini aparırlar.

Birgə müəllifliklə nəşr edilən bu mühazirələr kitabı Azərbaycan təhsil tarixində dəqiq və humanitar elm xadimlərinin bir auditoriyada ilk tandemidir deyə bilərik. Bu həm də müasir elm tariximizdə Kamal Abdullanın interdisciplinar missionarlığı da hesab edilə bilər.

Sərraf BALAXAN

"Kamal'ın bahsetmem gereken bir özelliği de ahde vefa etmesidir. İlk Dede Korkut Kolokyumu'nun sonuc bildirisinde "Her on yılda bir Bakı'da toplanalım. Dede Korkut hakkındaki yenilikleri görüşelim" demiştik. Kamal Abdulla bunu unutmadı. Bizi Bakı'ya üç kez daha çağırdı. Dede Korkut hakkında yeni görüşleri meslekdaşlar ile paylaştık.

Kamal Abdulla büyük bir insandır. Akademisyendir. Hocadır, idarecidir, yazardır, romancıdır, araştırmacıdır. Böyle insanlar dünyada örneği az olan kişilerdir. Bu gibi kişilerin değerleri hayatta ikin bilinmelidir diye düşündüğüm için bu yıl meslekdaşım Hülya Uzuntaş ile birlikte yayımladığımız "Dede Korkut'un Günbed Yazması Üzerine Araştırmalar ve İncelemeler" adı kitabımızı Kamal'a ithaf ettik. İthafımız şöyledir:

Kitabımızı 4 Aralık 2020 Cuma günü 70 yaşına girecek olan aziz dostumuz, kardeşimiz, Dede Korkut Kitabı'nı araştıran, inceleyen, ruhuna vakıf olup romanını yazan, Akademik, Rektör, Doktor Professor Kamal Mehdioglu Abdulla'ya ithaf ediyoruz. Ömrü uzun olsun. "Üç Otuz On yaşasın". Osman Fikri Sertkaya - Hülya Uzuntaş

Osman Fikri SERTKAYA
(Türkiye)

İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü emekli öğretim üyesi, Prof. Dr.

**Kamal Abdulla
Füzuli misralarının
qranit əzəmətindən
qurulmuş alınmaz isteh-
kam-qəsrin arxasında sal
qaya kimi dayanıb səbirlə
bizə baxan Füzulini həm şair,
həm də sirri-xuda timsalında
olan müdrik insan kimi görə bi-
lib. Bilib və bildiklərinin
dərk etmə düsturunun açarını
fikir karvanının içərisində
"gizlədib". Bu açar mürgü
döyərək özünün həssas
oxucularını gözləyir.**

İlham RƏHİMLİ
(teatrşünas)

"Unutmağa kimsə yox" deyən adam yalnız deyil, təkbaşınadır
Təkbaşına olmaq yalnızlıq deyil.
Yalnızlıq tək başına ola bilməyən
adamın həmdərd axtarmaq çabası,
anlaşılmamaq iztirabıdır.

Nə qədər ki, vaxt var.
Görəcəksən, aydınlanır
bütün qaranlıqlar.
Onda gözlərini ay işığı ilə yu,
Saclarını rüzgarla dara;
Sonra aç pəncərəni,
aç ayrılıqlara...

Görəcəksən - nə qorxu,
nə yalan var.
Gözlərini qapa, və düşün -
Əbədiyyət yoxdu...

Ondan qoparılmış
bir yarpaq,
bir ləçək,
bir an var.

Yum gözlərini
və bax;
Görəcəksən - nə qədər gözəldi
Sükutu pozulmadan
sözə daşımaq.

Və görəcəksən nə qədər gözəldi
gülləni qan axmadan
çıxarmaq yaradan.
Təkbaşınasan, təkbaşına...
Yum gözlərini,
aç pəncərəni;
aç və sorma nə isə.

Görəcəksən sükut içindədi Kəbə,
Sükut içindədi Qüdsdə
"ağlayan divarlar".
Görəcəksən - yenə səhrada
təkbaşına yürüyür İsa.
Yum gözlərini, aç pəncərəni
sonra, nə isə...

Təkbaşınasan, təkbaşına...
Çoxdan ölüb aralıqdakı
Şeytan;
Qorxma! Sükutun səsinə
yaşa.

Rüstəm BEHRUDİ

Sükutun içində
günəşin,
ayın, ulduzların,
Rüzgarın və yağmurun
keyfini çıxar, nəşəsini
yaşa.

Təkbaşına olmaq
yalnızlıq deyil;

Təklil sükutun səsidir.
Yalnızlığı boş ver, -
Yalnızlıq təkbaşına
yaşaya bilməməyin
hüzuru, nəşəsidir.

Kim nə deyir, desin -
Ağacdən yarpaq gözəldi,
çiçəkdən ləçək
əbədiyyətdən an
Göy üzündən - boşluqdan da yer.
Anı yaşa, əbədiyyəti
boş ver.

Qoy hər şey anım olsun.
Allaha ən kəsə yol sevgidir.
Sev, qoy o sənə Tövrətin, İncilin
Quranın olsun.

Təkbaşına adam!
Yum gözlərini, aç pəncərəni
və bax;
Görəcəksən nə qədər gözəldi
Sükutu pozulmadan
sözə daşımaq.

Bakı 2016

Niyə bilmirəm (əslində bilirəm), mənə bu cəmiyyətdə çoxları ipinin üstünə odun yığılması mümkün olmayan adam kimi tanınır. Bu sözü mənə o qədər deyiblər, artıq özüm də o fikirdəyəm ki, doğrudan da, mənim ipimin üstünə odun yığmaq olmaz. Elə bil boyunma qoyublar və mən də məcbur olub razılaşmışam. Amma hərdən də uzun illərdən bəri Kamal Abdullaya olan münasibətimə, onun bir yazıçı kimi qüdrətinə, şəxsiyyət kimi isə ucağına baxıb fikirləşirəm ki, mən bütün bu illər ərzində Kamal müəllim haqqında fikrimi dəyişməmişəmsə, demək, ipimin üstünə odun yığmaq olar. Təbii ki, burada mənim sadıq, sözünün üstündə kişi kimi duran bir adam olmağımın səbəbi mən özüm yox, Kamal Abdullanın öz durduğu yerə, ictimai-siyasi mövqeyə, ədəbi-bədii, fəlsəfi dünyagörüşə sadıqlığıdır. O öz dayandığı yerə sadıqdır deyər, mənim də onun haqqında fikirlərim bu qədər uzunömürlüdür. Kamal müəllimə bir çox pəncərələrdən baxmaq olar və ola bilər ki, hansısa pəncərədən baxıb onu bəyənməyənsən, amma mənim baxdığım bütün pəncərələrdən Kamal Abdulla işıq kimi görünür. Dost pəncərəsindən də, ziyalı, aydın pəncərəsindən də, rektor, vətəndaş pəncərəsindən də və təbii ki, mənim qarşımdan heç vaxt çəkilməyəcəyim bir pəncərə var və oradan Kamal müəllim daha möhtəşəm görünür. O da yazıçı pəncərəsidir. Məncə, zaman Kamal Abdullanın bütün pəncərələrinin yerinə divar hörsə də, onun yazıçı kimi qarşısını ala bilməyəcək və biz onun gənc dostları kimi nə vaxtsa öz nəvələrimizə danışacağıq ki, biz Kamal Abdulla ilə dost olmuşuq, onunla çörək kəsmişik, o bizi çox istəyirdi... Və arzu edirəm, Kamal müəllim dayandığı yerə necə sadıqdırsa, həyat, ömür də ona o qədər sadıq olsun, xətrinə dəyməsin.

Kəramət BÖYÜKÇÖL (yazıçı)

Qulu
AĞSƏS

Bəri başdan xəbərdarlıq eləyirəm:

Kamal Abdullanın "Tarixsiz gündəlik" kitabını oxumayan, oxuyub da bəyənəməyən adamlar üçün deyil bu yazı.

Getməyə yer tapmayanda "mənim vətənim - mənim uşaqlığımdı" (Ç. Aytmatov) deyənlərdən ötrüdü.

İnsan bütün ömrü boyu qazandığı bilginin 80 faizinə 5 yaşınacan (!) vəqif olur - hikmətinin qabağında susanlardan yanadı.

Dünəni olanları, dünənə dönməyi bacaranların şənində.

Məktəbli şair Mirzə Nazimin adınadı.

Bəli, bir belədi bu yazı. Rus dili müəlliməsi Mariya Semyonovnanın həqiqəti boyda: "Nə azdı, nə çox - nədisə, odu"...

"Kamal Abdulla düşündürür...
Yazdıqlarıyla da, söylədikləriylə də!
Əsas da çoxqatlı mətləbiylə!
"Unutmağa kimsə yox" - deyir!
Yəni, unudulması kimsə
qalmayıbmı, hamı yaddadırmı?!
Amma "Kimsə yox xatırlamağa"
da deyir axı... Bilmirsən "hamını
unutmuşam" deməkdir bu,
ya "dostlar hamısı yerindədir,
unudulmalı kimsəm yoxdur!" -
mənasındadı?!"

Rəşad MƏCİD

Şair yazar,

Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin katibi,
"525-ci qəzet"in baş redaktoru

*Balıqı at doryaya.
Bunu balıq da bilməli idi,
bunu xaliq də bilməli idi,
bunu doryadakı o biri
balıqlar da bilməli idi.
Və nəhayət, on vacibi -
bunu doryaya tilov atan
hər kəs bilməli idi.*

Kamal ABDULLA

Bütün bunlar bir azdan olacaq, lap tezliklə. Hələlik Nazim sağdı: oxuyur, sevir, şeir yazır, şatallılara qoşulub dərindən qaçır, az qala hər ay xəstəxanada müalicə olunur, sinif yoldaşlarının inşa yazılarını yoxlayıb qiymət verir, şatallıların Sabirin heykəlinin böyür-başında, qala divarlarının hansısa daşının altında, ya da yanında gizlətdikləri qəşəng, xarici siqaretdən çəkir, kiminsə sirtindən ondan xəbərsiz agah olur, "şairəm, çünki vəzifəm budu... əham alım" atmacalarına gah dözü, gah da yumruq davasına çıxır, hər tədbirdə təzə şeir sifariş qəbul eləyir, misraları əvvəl xoşluqla çağırır, canına yazdığı gələn özüne qamçı vurdurmur, qaçıb gizlənməni qulağından tutub dörlüyün içinə atır, riyaziyyatdan axsayır, Henrix Heynenin ya-

Kamal Abdulla yubileyi üzərindən sərbəst gəzişmələr... ESSE

Həmişə düşünmüşəm ki, Kamal Abdullanın sirt hərisçiliyi Tanrı layihəsinə uyğun gəlir; axı Tanrı da "Hər şey"i "Heç nə"dən var edir! Bizim baxdığımız "heç nə"lərdə o, həmişə sirt görür, müəmma görür. Amma oxucunu heç bir zaman birbaşa o sirtin üstünə aparıb çıxarmır, qoy oxucunun özü, Sehrbaza verdiyi pullara sonradan təmsiləyən və Təkcənəlik vaxtına grib onu soyan o tacir kimi (çünki oxucu da günahlardan xali deyil!) firfir firlənib o yolu tapa bilməsin: "Yol haman yol, şəhər də ki, öz yerində. İnanılası deyil, indiyənə qədər o naçar kişi o nadürüst yolu gedir, gedir, amma neçə ildə bu yol onu bir yana gətirib çıxarmır". ("Sehrbazlar dərəsi").

Özünü deyir: Yol nadürüstdür, yoxsa o naçar kişi?!

* * *

Kamal Abdulla "Bir, iki - bizimki!" pyesinin əvvəlində yazır: "5 şəkildən ibarət, bir-birini anlamaq istəyən və anlamayan, tapmaq istəyən və tapmayan iki nəfərin duyumları

Mehman QARAXANOĞLU

dəfə verilən körpəni yada salın. Çağa ananındır! Amma ana əllərini ustufca, ehtiyatla, ehməlcə və heyvətlə uzadır. İnanın, Tanrı da Sö-zə hər dəfə belə toxunur...

* * *

Kamal Abdulla müsahibələrinin birində trilogiyasını ("Yarımqıq əlyazma" "Sehrbazlar dərəsi" və "Unutmağa kimsə yox..." romanlarını) "Bermud üçbucağı" adlandırır. Təbii ki, "stress atmaq üçün" bu fikrə bir az da ironiya qatılmışdı. Əslində, bu çox gözlənilməz, həm də dəqiq cavab idi. Bermud üçbucağı "Şeytan üçbucağı" da adlanır; anormal qəzaların baş verdiyi zona.

"Yarımqıq əlyazma" ədəbi cameədə qəfil bir qəza effekti yaratdı, məlum oldu ki, ənənəvi "xilasetmə" tədbirləri burada "işləmir", standart ədəbi fiqurlar, tabulaşmış "kriteriyalar" avtomatik yerlə-yeksan oldu, amma... və lakin belə ekstremal situasiyada modern ədəbi mühəndislik konstruksiyalarına ehtiyacın yarandığını içəridən qurcuxan qrafomanlar hiss edənlər də, səslərini çıxarmadılar...

Ədibin sayca dördüncü romanı olan "Sirlərin sərgüzəşti" "Bermud üçbucağı"nın sirliləşli bir "dördbucaqlı"ya çevirir. Necə?! Şərti olaraq "Yarımqıq əlyazma"nın ("Dədə Qorqud"un "qara kitabı"nın) "Yay", "Sehrbazlar dərəsi"ni "Qış", "Unutmağa kimsə yox..."u "Yaz" ("Çiçəkli yazı") hesab edəsək, onda avtomatik "Sirlərin sərgüzəşti" romanı "gözəgörünməz yazı makinası tərəfindən yenidən" yazılan, "kağız üzərində, həqiqətən, yoxdan var olan" "Payız" olmalıdır. Təsadüfi deyildir ki, əsər məhz "Payız"la da başlanır...

* * *

Kamal Abdullanın elmi fəaliyyəti haqqında saatlarla danışmaq olar. (Bu cümlə "stampa" haradan uçub gəldi? Danış, görün necə danışsın?!). Bir də axı nə elmi fəaliyyət?! Məgər ayrılıqda "elmi fəaliyyət" var? Onun üçün belə şeylər yoxdur. Elm onun üçün sınırları məlum olmayan nəhəng bir Yaradıcılıq növü, Qeyri-səlis məntiqə, vird, vəcd və sonsuz metamorfozlarla iç-içə olan bütöv bir Kosmosdur!

"Günümüzün tarixi romanlarına baktığımızda Umberto Eco'nun "Gülün Adı", Amin Maalof'un "Semerkant"ı, Kemal Tahir'in "Devlet Ana"sı, Orhan Pamuk'un "Beyaz Kalesi" kimi Kamal Abdulla'nın da "Eksik Elyazması" və "Büyükcülər Dərəsi" kimi romanları yazıldığı dönəmə damga vuran eserlər olarak anılacaqlardır.

Kamal Abdulla kendi tarixindən yola çıxaraq dünya mərkəzli bir ədəbiyyat yolculuğunda bəşəriyyətlə yol almaktadır".

Orhan ARAS (Almaniya)

Tanınmış ədəbiyyatçı yazar,

Asiya Akademiyasının prezidenti, Dr.

radıcılığı ilə öz yazıları arasında paralellər axtarır, hamı onu gələcəyin böyük şairi saysa da, o, "həyat dalğadı, hara aparar-aparar" düşüncəsiylə hərdən arzuların ağzını boza verir və günlərin bir günü özündən sonra bir qalaq şeir, bir də "Tarixsiz gündəlik" əmanət qoyub bu dünyadan gedir... Az qala sufi hekayətindəki kimi. Sufi "istəsəm, ölürəm" deyir və ölür... Amma Mirzə Nazim o şeirlərin dala dala qayıdacaq, əvvəl universitetə girəcək, sonra aspiranturaya, ən cavan filologiya elmləri namizədi adını ən qoca kişidən - Dədə Qorquddan alacaq, bir vaxtlar Zərbəli müəllimin köməyi ilə birçə şeir oxuduğu televiziya veriliş aparacaq, sonra esseistika, sonra doktorluq, dramaturgiya, tərcümə, nəsr və yenidən poeziya... Bu dəfə hamısı bir yerdə - bir sinif kimi... Görəsən, Firəngiz bilirmi Nazimin sağ olduğunu? "Böyük adam olanda bizi (yəni: məni) unutma" - deyirdi Nazimə. Maraqlıdır, onlardan kim kimi unudub?..

Bunları bilməsək də olar. Amma hörmətli Kamal Abdulladan bir xahişim var: Mirzə Nazimin dostlarının siqaret gizlətdikləri qala divarlarının oyuğuna hərdən bir-iki paçka "Kent" alıb qoyun. Həm 190 sayılı məktəbin indiki şatallıqları çəksinlər, həm də (və ən başlıcası!) köhnə xatirələrə güvə düşməsin...

dramı". İki nəfər, yəni qadın, kişi. Bəs onların eşitdiyi bu nizamlı "söz oyunu" nədir? "Bir, iki - bizimki. Üç, dörd - qapını ört. Beş, altı - daşaltı. Yeddi, səkkiz - Firəngiz. Doqquz, on - qırmızı don". Əgər sözlər bu qədər rahat qafiyələnsə, onda yaşamaq niyə bu qədər çətindir? Uşaqlıq səltənətində düşüb qalmış bu qafiyə düzənini bu günə gətirə bilsək, bir-birimizi anlayıb "tapa" bilərikmi?!

Bizi daha çox diqqətdən kənarda qalan, uşaqlıq dünyamızdan qızıl şüa kimi ötürüb keçən qafiyələnməmiş sözlərin yaratdığı sürreal atmosfer, mistik aura özüne çəkir. "Bir-birini anlamaq istəyən və anlamayan, tapmaq istəyən və tapmayan"ların əslində, bir dəhşətli bəlası vardır: Sözlərə söz kimi baxmaq! Bütün anlamsızlıqların kökündə "işin obrazı" olan sözlər durur! Bugünəcən Kamal Abdullanın da başına nə gəlibse, sözlərdən gəlib. Böyük Semiotikə nəşicəsinə dil dərsləri keçmək istəyənlər də olub. Cavabı isə çox sadə olub: "Mən Azərbaycan dilində deyil, Azərbaycan dili potensialında yazıram".

Yazıçı mətndə sözlərin şəklini çəkib, kopyalayır, tirajlamamalıdır. "Söz varlığın evidir" (M. Haydeqqer), öz evimizi niyə məhz sözlərlə "zibilləməliyik?!". Biz sözə hər dəfə təzə doğulan çağaya ilk toxunuşumuz kimi toxunmalıyıq. Doğuş evində ana qucağına ilk

Bakının 190 sayılı məktəbində oxumuş, şeirləri ilə öz çevrəsində Mirzə Nazim ləqəbi qazanmış, hətta çox qısa ömründə televiziya da şeir oxumağa macal tapmış və əmansız xəstəlik üzündən 10-cu sinfi bitirməyə imkan bulmamış bir oğlan danışır "Tarixsiz gündəlik"də. O dillənəndə hamı susur. Sinif yoldaşları: Aslan, Azər, gözəllər gözəli Qənirə, Arzu, Şərqiyyə müəllimə, Çərbəli müəllim, guya hamıdan xəlvəti Sevdii Firəngiz... O özü də hər axşam susur. Düz saat 9-da! Firəngiz zəng vuranda! Amma bu sükutun içində də ən çox danışan odu - məktəbli şair Mirzə Nazim. Bir gün o susacaq. Bax onda hamı danışacaq: Sinif yoldaşları Aslan, Azər, gözəllər gözəli Qənirə, Arzu, Şərqiyyə müəllimə, Zərbəli müəllim, guya hamıdan xəlvət sevdii Firəngiz, ata-anası, bacısı... Yasında qəmlənəcəklər, ağlayacaqlar... onları təzədən, o dünyadan görməyə gələn ürəyi quş kimi uçub məhəccərə qonacaq... bu vaxt ən doğma adamı özünü ovutmaq üçün göz yaşını silə-silə evvana çıxacaq... görəcək ki, məhəccərə balaca, ürək boyda bir quş qonub... əliylə o quşu qovub uçuracaq...

Məryəm ƏLİZADƏ

Əziz dostum Kamal Abdullanın mübarək yaşı qutlamağımızla ilgili iki təbrik səsləndirmək istəyirəm. Birincisi, nə xoş ki, Ali Baş Komandanımız, liderimiz, hünnərvər Prezidentimiz cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə şanlı ordumuz möhtəşəm Qələbə sevincini bizə yaşatdı, Qarabağı ana Azərbaycanın ağuşuna qaytardı...

Kamal! Bu tarixi hadisə sənin ad günün ərəfəsində oldu və gör nə xoşbəxtsən ki, İlahidən sənə misli-bərabəri görünməyən bir hədiyyə göndərildi. Bilirəm, hər birimiz kimi, sənin də bir gözün gülür-bir gözün ağlayır, amma həm də intəhasız sevincin yerə-göyə sığmır. Tez-tez səsin-sorağın igid şəhidlərimizin ailələrindən gəlir. Onu da bilirəm ki, əsl vətənpərvər bir azərbaycanlı Kişi kimi onları heç vaxt unutmayacaq, balalarını oxudacaq, sonsuz təəssübkeşliyinlə ovundura biləcəksən...

Əzizim Kamal! Bizi lap sülalə çağlarımızda böyük dostumuz Vaqif İbrahimov tanıtırmışdı. O zaman Vaqif dedim ki, Kamalın üzü mənə elə tanış gəlir ki, bilmirəm onu harada görmüşəm... Vaqif də özünə-məxsus bir tərzdə gülümsəyərək "antik və intibah dövrünün özəmətli, mükəmməl, mütənəsbib üz cizgiləri olan heykəllərinə bənzərən Kamalın üzünü..." Mən şaqqaq çəkib güldüm və hələncə də razılaşdım. Düz sözə nə deyəsən! Uzun ömürlü dostluğumuz bu minvalla başladı...

Azərbaycanın görkəmli ziyalı Kamal Abdulladan söz düşəndə hələncə İntibah dövründə İngiltərədə yazıb-yaradan (əsasən pyeslər!) və U.Şekspirin müasirləri olmuş bir qrup ziyalı (Con Lili, Kristofer Marlo və b.) xatırlayıram. Onlar dram sənətini yeni inkişaf mərhələsinə çatdıranlardır və ingilis teatrının tarixinə "universitet zəkaları" kimi həkk olunublar.

Heç şəkəz ki, Kamal Abdulla da "universitet zəkası"dır. Mükəmməl təhsilə, parlaq istedadla, geniş intellektual potensiala və fəal vətəndaş mövqeyinə malik olan dostum Azərbaycanda görkəmli ali təhsil təşkilatçısıdır, gələcəyini quran gəncliyin memarıdır, onların dostudur, arxasıdır, yol göstərənidir, harayayətəndir... O, hər bir tələbəyə, hər bir pedaqoga, hər bir həmkarına həm yüksək tələbkarlıqla, həm də aşırı ehtiram, sevgi və qayğıyla yanaşmağı bacaran rektordur.

Dostum Kamal Abdulla yamanca gözəllik aşığıdır, hər yerdə, hər şeydə, hər işdə, hər kəsdə gözəllik və harmoniya axtarır, tapanda uşaq kimi sevinir. O, həyatının hər anını maraqlı, dopdolu və zəngin yaşayır, hamıya lazım olmaqdan sonsuz

şanlı
dost təbriki

zəkası

zövq alır...

Dostum doğru-dürüst bir insandır, dostlarının fəxrət yeridir, duz-çörək kəşdiyi insanlara aşırı sadıqdır... Kamal kimin dostudursa, bilsin ki, çox "varlı"dır. Böyük və kövrək ürək sahibi olan dostum həm də yaman yenilik tamarzısıdır, ondan imdad istəyəndən axırıncı qəpik-quruşunu əsirgəməyendir... "Varını verən utanmaz!" müdrik el kəlamıyla yaşayan bu insanın zənginliyi maddi var-dövlət deyil, elmi, istedadı, insanlıqdır...

Kamal Abdulla bu mürəkkəb və gen dünyaya mübarək gəlişilə Azərbaycanın dilçilik elmini, ali məktəb elmini, Azərbaycan ədəbiyyatını, Azərbaycan dramaturgiyası və teatrını, "milli ziyalı" anlayışını öz şəxsiyyəti və əməlləri nümunəsində yeni-yeni rənglərə bürüdü, mənə və məzmunca zənginləşdirdi, dünyaya tanıtdı... "Bir, iki - Bizimki!", "Ruh", "Şah və şair və ya hamı səni sevnələr burada-

Abdulla ta keçmişimizdən bu günümüze qədər yaşamaq hüququ qazanmış ulu sözlərimizə özünün yüksək ədəbi-bədii səviyyəli ölməz mətnlərində yeni can verir... Əhsən sənə, əzizim Kamal!

Kamal Abdulla gündüzün qaynar universitet həyatından sonra özünün "ədəbiyyat hücrəsi"ni çəkilib təkbətək qalır... sehbaza çevrilir... sonsuz xoşbəxtliyin ağuşuna atılır...

Böyük ədəbiyyat adamı olan dostum sabaha yönəli elmi və ədəbi yaradıcılığıyla (əsərləri 20-dən çox dillə çevrilib) basılmaz bir qaladır. Əsl azərbaycanlı tanımaq istəyirsənsə Kamal Abdullanı tanımaq bəsidir. Kamal öz xeyir əməlləriylə mənim özümə mərəd, etibarlı, sədaqətli xalqımı, milli xarakterimizi yenidən tanıtdı (görməli rejissor, Kamalın böyük dostu Vaqif İbrahimovun xəstəlik dönməndə).

Əsl dost, əsl müəllim, əsl alim, əsl söz adamı-yazar, əsl vətəndaş, əsl oğul, əsl həmkar... olmağın nümunəsidir Kamal Abdulla! Hər şeyin əslindəndir... xalisidir... Bu keyfiyyətləri Kamalın əsl-nəcəbətindən irəli gəlir. O hara gedirsə, hansı kollektivdə çalışırsa özü ilə ora dəmir məntiq, intizam, vicdan, haqq-ədalət, bilik, zəka, istedad, sevgi aparır, bir sözlə, "dirilik suyu" və "ışıq" daşıyır özüylə...

Bəli, Kamal Abdullanın özünə-məxsus dünyasının "bapbalaca boyu var, dam dolusu toyu var"...

Ey söz xiridarı olan Ustad dostum! İnandırım ki, özün kimi mürəkkəb və mükəmməl olan ədəbi mətnlərin sətirləri mənalarını gələcək nəsillərə aç-aça sonsuz... sonsuz... yaşayacaqdır.

Əziz dostum! Bu günə qədər necə yaşamırsansa, bundan sonra da elə yaşa! Ürəyini aç, alnını aç, qapını aç, əli aç... Fəth etməli olduğun yeni ədəbi zirvələr... Şuşamız... Qarabağımız səni gözləyir... Arzum budur ki, tezliklə Qarabağda... Şuşada Ruhun pıçıldasını (sənin sözlərindir!) eşidəsən və möhtəşəm qələminlə Qarabağnaməmizi zənginləşdirəsən!

SOLDU NAR ÇİÇƏKLƏRİ,
İNDİ NAR YETİŞƏCƏK!
Kamal ABDULLA

dır...", "Kim dedi ki, Simurq quşu var imiş..." və s. pyesləri, "Yarımcıq əlyazma", "Sehrbazlar dərəsi", "Gizli Dədə Qorqud" və başqa bənzərsiz romanları ilə bizi tariximizin dərinliklərinə, qorinələrə səyahətə çıxartdı, ələ keçməz, gözəgörünməz ruh dünyasına, insan sirlərinə, sehlərinə agah etdi...

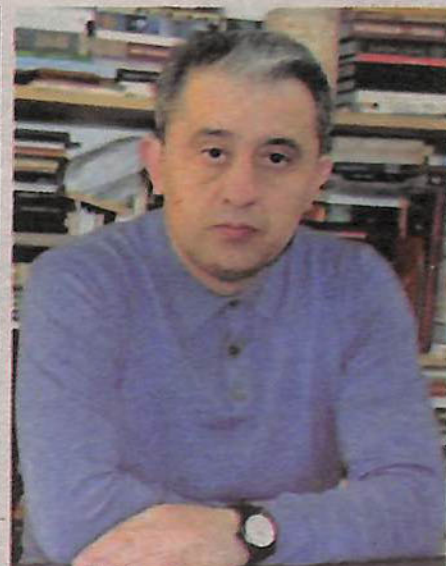
Kamalın sözügedən bu əsərlərindəki möhtəşəm Azərbaycan dili ana diliylə fəxr edən bir ziyalı kimi mənə hər dəfə heyrləndirir... həyəcanlandırır... Kamal

"Kamal Abdulla "Yarımcıq əlyazma" əsərində surf İran-Azərbaycan mühitində Dədə Qorqud ənənəsi üçün xarakterik ola biləcək bəzi şeyləri, yalnız son zamanlarda üzə çıxan Gonbad nüsxəsindən əldə oluna biləcək bilikləri, sanki əvvəldən hiss etmişdi.

Kamalın bu əlaqələrə işarə vurmaı, əlbəttə ki, bədii uydurmadır; amma buna baxmayaraq, onun Qazanın şəxsiyyətini qəbilə üçün daxili bir təhlükə kimi göstərməsi və qəhrəman Bamsı Beyrək obrazının yenidən qurulması yaradıcılıq kontekstində heyranedicı və inandırıcıdır.

...Ümumiyyətlə, onun əsəri akademik bilik və yazıçılıq istedadının uğurlu bir sintezidir".

Hendrik BUŞOTEN (Almaniya)
Mainz Universitetinin professoru,
Türk dilləri bölümünün əski başqanı

Salim BABULLAOĞLU

● Daha əvvəl yalnız "Sözün sirri" və başqa televiziya proqramlarından qiyabi tanıdığım və tanıdığım andan mənə dərin simpatiya oyaatmış - ötən əsrin 80-ci illərinin sonu, 90-cı illərin əvvəllərində, həmin dövrün intellektual birrəngliliyində onun dil haqqında, ədəbiyyat haqqında danışıqları mənə ovsunlamışdı, ilk dəfə 1997-ci ilin sentyabrında fin yazıçılarının Bakıya səfəri zamanı şəxsən tanış olduğum Kamal Abdulla haqqında indi yalnız bir söz deyə bilərəm. O dahidir. Həmişə hesab etmişəm ki, Azərbaycan ədəbiyyatına unikal əsərlər, "ağıllı mətnlər", "intellektual oyunlar" bəxş edən Kamal müəllimin yaradıcılığının arxasında dünyanın bəli miflərinin və bədii mətnlərinin qəhrəmanları ilə özünü identifikasiya edən tənha və dahi yazıçı, yazıçı üçün aşırı həssas, olduqca maraqlı bir insan dayanır. Və ötən 23 il ərzində ümumi xronometrajı bəlkə də 12 saatı keçməyən canlı ünsiyyətimiz zamanı Kamal müəllimlə bağlı bu qənaətimi yalnız onun kitabları - roman, hekayə, şeir, tərcümə, esse və məqalələri, müxtəlif formalaşdırıb. Sevinirəm ki, məhz belə olub. Çünki ola bilsin, xarakteri bəzən "çətin adam kimi" səciyyələndirilən Kamal müəllimlə bəlluca şəxsi ünsiyyət bu qənaətimə "kölgə" sala bilərdi; yeri gəlmişkən, sevdiyim və yüksək dəyərləndirdiyim adamların bir çoxuyla məhz bu səbəbdən məsafə saxlamışam həmişə; daha doğrusu, bu mənim istəyimlə yox, taleyin iradəsiylə baş verib.

Kamal müəllimin demək olar əksər əsərlərində sezdirdiyim "dünya mədəniyyətinə olan xiffət"i mənə həmişə sevinirəm, çünki bu vacib keyfiyyət onun yazıçı və alim kimi istedadının miqyasının və vektorunun göstəricisi olub.

Onun müxtəlif illərdə yaratdığı Yaradıcılıq Fondu (daha əvvəl Mədəniyyət Fondu), nəşr etdiyi "Ruh" qəzetini, Yaradıcılıq Fakültəsi və ədəbi, pedaqoji, intellektual fəaliyyəti boyu gerçəkləşdirdiyi onlarca dəyərli layihələr ədəb mühitimiz üçün əvəzolunmaz impuls olub həmişə.

Əziz Kamal müəllimə və onun qəlbləri, ağılları fəth edən dühasına uzun, sağlam, məhsuldar onillər arzu edirik: çox yaşasınlar!

"Mənə Kamal Abdulla ilə tanış olmaq səadəti nəsib oldu. Mən onun baxışlarının genişliyini, fikirlərinin dərinliyini və əsərlərinin üslubunun zərifliyini çox yüksək dəyərləndirdim. O, dünyada multikulturalizmin inkişafında böyük rol oynayır, bu məsələdə Azərbaycanı bir nümunə kimi önə çəkib. Onun fikirlərinin parlaqlığının, elə sədəliyyətinin də misli-bərabəri yoxdur. Ürəkdən təbrik edirəm!"

Jean-François MANSEL
(Fransa)

Fransa Milli Məclisinin
səbiq deputatı,
Fransa-Azərbaycan Dostları
Assosiasiyasının prezidenti

Tahirə MƏMMƏD

Professor

Füzuliyə həsr olunmuş kitabın yazılma səbəbini xatırlayır Kamal Abdulla - səs, sözün, rəngin cazibəsi və şairə məhəbbət! Bunlar məndə, nədənsə, "Dəhnamə"dəki aşiq və qasidlər assosiasiyasını oyadı - Ah, Huş, Göz yaşı, Səbə yelindən göndərilən məktublar və Qasidin gətirdiyi xəbər... nəhayət, aşiqin hüzzuru Dinlədiyi musiqi, araşdırdığı tədqiqatlar, içinə nüfuz etdiyi rəsm əsərləri yazıçının məhəbbətindən Füzuliyə söz açan qanadlı məktub kimi ucalır... Bəlkə də əksinə, Füzulinin dəvət məktublarıdır... Bu məktublar gələndir, yoxsa göndərilən... Fərqi yoxdur, içində eşq, kədər və hüzzura inam var... yol açır və ünsiyyətə yardımçı olur. Dialoqa razılıq əldə edilir və Füzuli bəzi sirr pərdələrini qaldırır... Füzulinin "Mən kiməm?" sualına paralel olaraq müəllif sualı yaranır "Füzuli kimdir?"

Müəllifin Füzuli ilə, şairlə, şairin "xatırladıqlarıyla" dialoqu başlayır... "Füzuli kimdir?"də eyni zamanda yazıçının "Mən kiməm?"i oxunur. "Mənim Füzulim" üfüqi bir xətdən paralellərə, daha sonra paralellərdən üfüqi xəttə çevrilmiş hərəkətinə nümayiş etdirir. Bu, Füzulinin ruhunun - ruhu və cismnin - yenə də ruhunun trayektoriyasının qrafik rəsmi, səsi, musiqisidir. Füzulinin xatırladığı azadlıq məqamı tək xəttə, əzabları paraleldə, hüzzuru, fəna və bəqaya yaxınlaşması sonu görünməyən tək xətdə baş verir. Füzuli üfüqü yaranır: Kainatın qara dəliyi, Bermud üçbucağı və Füzuli üfüqü... Kainatı gerçək var olanın miratı, güzgüsü kimi qavrayan dünya-baxışından yola çıxan şairi paralellərsiz necə izah etmək olar ki...

Füzulidə gördüklərini bir-bir izah etməyə çalışmır müəllif, onun sözünün və özünün cəvərlərini göstərir - paralellərdə və onların qeyb olduğu üfüqi xətdə... və üfüqdə. Kamal Abdulla izah, şərh, təhlil yolunu tutmadığı üçün "Mənim Füzulim"i də izah, şərh, təhlil etmək olmur...

Füzulini sorğu-suala tutub onun yaddaş qutusunun çözməyə çalışan Kamal Abdullanın klassika ilə, divan ədəbiyyatı ilə dialoqu, bu istiqamətdə xatırlamaları onun öz yaradıcılığının aparıcı xəttini təşkil edir. Kamal Abdulla yaradıcılığının dərin yaddaş qatlarında həm qədim türk mifologiyası, həm türk dastançılığının semiotik strukturu, həm antik yunan mədəniyyəti, həm divan ədəbiyyatı, həm in-tibah, eləcə də ünsiyyəti, dinamikliyi, canlılığı ilə seçilən müasir dünya var. Onun yaradıcılığı çevikliyi və həssaslığı, dinləmə və orijinal, gözlənilməz cavab vermə ustalığı ilə diqqəti cəlb edir.

Füzuli ilə dialoqu yazıçının özünəməxsus suallarını, öz maraq dünyasını açır.

C.Məmmədquluzadə "Molla Nəsrəddin" jurnalının 22 may 1925-ci il sayında çap olunan məqaləsində yazırdı: "Rəhmətlik Füzuli "Molla Nəsrəddin" in birinci nömrəsindən başlayıb, bu günə qədər məcmuəmizdə iştrak etmiş və şeirlər yazmışdır". Eyni ardıcılıq, eyni nəfəs Kamal Abdullanın da yaradıcılığında hiss olunur, "Sirri-zəmanə", "Birün-əndərun", "Sirlərin sərgüzəşti" əsərlərində daha parlaq cəvərlənir, nəhayət, müəllif özünün ünsiyyətini, yaşantısını elmi-bədii səciyyə daşıyan "Mənim Füzulim"lə açır. Elə qəribə dialoq qurur ki, sanki oxucu bu dialoqu dinləyir, oxumur, məhz dinləyir. Dialoqun şahidi qismində yaranan paralellərə oxucuda bəzən etiraz, bəzən də Şairin-Füzulinin-Sözün mahiyyətini açan metaforaların uğurluluğuna heyrət oyanır və oxucu müəllifin paralelləri, ya üfüqi xətti davam etdirəcəyini səbirsizliklə, eyni zamanda diqqətlə izləyir. Böyük bir gərginliklə davam edən yolun nəhayətində fəna gəlir - içində bəqa olan möhtəşəm fəna. Məcnun və Leyli, Şair və Məcnun, Füzuli və Məcnun, Leyli və Şair, Leyli və Məcnun... Fəna və bəqa; yaşananların cəmi, səslərin və rənglərin burulğanı - Füzuli üfüqü... Bütün cəhətləri itirən üfüq... O üfüqə çatmaq, ona qovuşmaq, onda yer tapmaq - azadlıq, həsrət, kədər, fəna və Füzuli! Füzulinin varlığının və yaşarılığının sirri, əbədi

Füzuli üfüqü...

Yollar getdi üzün dağa
Yoxuşlar enişlərdən çox
Kimsə yox xatırlamağa
Unutmağa da kimsə yox.

Kamal ABDULLA

var olmadan duyduğumuz məmnuniyyət, sakit gülümsəmə və hüzzur... əbədi üfüq...

Füzuli möcüzəsi, onun oxucuya təsir gücü həm də fikirlərini qurduğu kontrastlarla çatdırırmıdadır. Həmin kontrastın özündə də bir paralelizm var; o kontrastların toqquşmasında çıxırsan Füzuli üfüqünə. Kamal Abdulla özü də işıqlanma yaratmaq üçün kontrastlardan az istifadə etmir, oxucunun məlum hesab etdiklərini naməlumlaşdırır, onu bağlı qutu kimi yenidən açır... açıqları yenə qonçələrdə və qutularda, ağzı bağlı şüşələrdədir... qutular sonsuzluğunda oxucunu Kainatın qara dəliyinə, Sözün (ehya verilmiş Söz!) Bermud üçbucağına və Füzuli üfüqünə dəvət edir... həm də Hüzzura!

● İlahi bir enerjiyə Kamal Abdullanın çoxşaxəli yaradıcılığını vəhdətdə saxlayır. Və həmin vəhdətdən yaradıcılığının çoxçeşlidli istiqamətləri təbii irmaqlar kimi baş götürüb ellərə, obalara axmağında davam edir. O irmaqlardan birinin adı roman, birinin adı şeir, o birininki dramaturgiya, digərininki isə essedir.

Vaqif NƏSİB, şair

Öyrənməkdən və öyrətməkdən usanmayan insan -

Kamal Abdulla

Yazıçı hardadır? Onu harda axtarmaq lazımdır? Yaşadığı həyatdımı, yoxsa yaşamadığı həyatın ilqimində?!

Sözdəmi, cümlədəmi, mətndəmi?!

Onu sözarası, cümləarası, mətnarası sükutda axtarmaq heç aqlınıza gəldimi?!

Kamal Abdulla

Pərvanə BƏKİROVİ

"Cürbəcür modernist, ultramodernist tablolar çəkən rəssamlar da ilk növbədə realist mənzərəni normal şəkildə çəkmə bilməlidirlər. Sonrakı böyük və gözəl mətni qura bilmək üçün əlifbanı öyrənməyin zəruriliyi kimi"

fikirləri Xalq yazıçısı Kamal Abdullanın yaradıcılıq haqqında düşüncələrini daha aydın izah edir... Kamal Abdulla mətnlərinin əlifbası şəksiz dastan mədəniyyətimizin incisi "Kitabi-Dədə Qorqud"dur. Və Mifdən Yazıya keçiddə yaranan "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanına yeni interpretasiyaları ilə müəllif mətnin yeni, fərqli oxunuşunu təqdim edir. Dastan poetikasından yeni təhkiyəyə keçiddə Kamal Abdulla janr olaraq romana daha çox üstünlük verir. M.Baxtinin "yazıdan və kitabdan cavan" adlandırdığı romanın statiklikdən uzaq, dəyişimə və inkişafa uyğun təbiəti Kamal Abdulla yaradıcılığı təmsalında Azərbaycan ədəbiyyatında yeni bir mərhələnin başlanğıcı oldu. Hadisənin düzxətli deyil, qeyri-xətli inkişafı, intertekstualıq, metatəhkiyə, polifoniklik, janrqarışıqlığı, yeni mətn texnologiyası, mifyaradıcılığı Kamal Abdulla romanlarının strukturunda hakim mövqedə dayanır. Bu romanlar uzun-uzadı təhkiyəsi və ya müşküllərə cavab olan məntiqi ilə deyil, müəllifin ödə çıxardığı sualları ilə də diqqət çəkir. "Mən tarixçi deyiləm, yazıçı deyiləm, nəhayət, zəlzələşünas deyiləm. Yaxşı, bəs mən kiməm? İlahi, mən axı niyə bu qədər sirr hərisiyəm?!" deyə başladığı ilk romanıyla müəllifin "Sirlərin sərgüzəşti" romanındakı "...sirr in ruhu ölümdən sonra da öz yaşamağına davam edir. Bəs əgər belə isə sirr in ruhunun sərgüzəşti sirr in ölümündən sonra

nə cür baş verir?! Bunun özü sirr deyilmi?!" arasında da qəribə bir ardıcılıq var. Zətən Kamal Abdulla mətnləri bir-birinin içərisində gizlidir, birinin yolu mütləq o birindən keçir. Əslində, vahid bir mətnin parçalarıdır "Yarımçıq əlyazma", "Unutmağa kimsə yox...", "Sehrbazlar dərsi" və "Sirlərin sərgüzəşti" romanları. Bu mozaik rəsm bütünü yalnız müəllifinə məlumdur. Oxucuları və tədqiqatçıları isə yeni parçanı gözləməyə məhkum. Və bu yalnızca mətnin sirr qatı ilə bağlı deyil. Kamal Abdulla mətnlərinin alt qatında təkə sirr deyil, həm də mif layı bütün əsrarəngizliyi ilə özünü hifz edir. Bunu müəllifin "Mif ona görə güclüdür ki, sirrə malikdir" qənaəti də möhkəmləndirir. Elə burdaca müəllifin "Yazıçı hardadır? Onu harda axtarmaq lazımdır?" sualı düşüncəmizi yeni bir labirintə yönəldir. Bu labirintin qapısı Çiçəkli dağdan, Vəng mağarasından başlayır və Hacı Mir Həsən ağa Səyyaha doğru aparır. Yazıçının "Sirlər bir-birinə qarışmasın, yoxsa bu labirintdən çıxmaq olmaz" xəbərdarlığı Mətnin konfigurasiyasının izahına xidmət edir.

Q.Flober, C.Barns, U.Eko yaradıcılığı ilə Kamal Abdulla mətnləri arasında intertekstual əlaqə implisiv və eksplisiv şəkildə işləyir. Bu mətnlərdə implisivliyin bütün forma və tipləri öz əksini tapır. Müəllifin təqdim etdiyi implisiv yaddaşın çoxqatlı strukturu mətnə şəbəkə yaradır. Hacı Mir Həsən ağa Səyyah və onun yaddaş qatlarındakı müxtəlif zaman-məkan dəyişimləri adresata ünvanlanan kodlaşmanın mükəmməl nümunələrindəndir. Amma bu da Yazıçını axtardığımız yer deyil.

Əbdürəhim bəy Haqverdiyev və Mirzə Səfərə yaxınlığında axtarmaq lazımdır Yazıçını. Yaradıcılığında yeni təhkiyə modeləşməsinə önəm verən Kamal Abdulla, ənənədə Ə.Haqverdiyev ruhuna varisliyi ilə yerini böllü edir. Bu yaxınlığı "sözarası, cümləarası, mətnarası sükutda" axtaranda görmək olur. "Mətnin öz əndərunu" olduğu kimi, Yazıçının da öz əndərunu var. Belə olmasaydı, "Darıxan adamlar"da "Çəsmək" hekayəsinin xatırlanması, "Sirlərin sərgüzəşti"ndə "Pəri cadu"nun interpretasiyası olan oduncu Əhmədin sirri yeni mətnə çevrilməzdi. Və ya Mirzə Səfərin darıxan adamlardan olduğu sirr olaraq qalardı.

Sirr olmayan bir məqam var, bu da Kamal Abdulla yaradıcılığında mifik strukturların dominantlığıdır ki, o, özündə diaxronik və sinxronik aspektlərini birləşdirir. Mifin köməyi ilə keçmiş, bu gün və gələcəklə qovuşur. Bu isə nəsilər arasındakı mənəvi əlaqənin qorunmasını təmin edir.

Rüstəm KAMAL

Ömür yazı və mif kimi

(Ustad Kamal Abdullanın 70 yaşına)

Xatırlama prosesini və xatirələri çox sev-
səm də, təəssüf ki, kiçik bir qəzet yazısında
geniş xatirə danışmağa imkan yoxdur. Ömür
məkanında, yaddaşımın alt yapısında onun
obrazının sirli aurasını həmişə hiss etmişəm.

Bəlkə də mistik hadisədir - mənim Ka-
mal müəllimlə ilk tanışlığımın səbəbkarı da
"Kitabi-Dədə Qorqud"dur. Unudulmaz usta-
dım Yaşar Qarayev namizədlik dissertasiya-
sına rəsmi opponent kimi məhz Kamal Ab-
dullanı məsləhət görmüşdü...

"Kitabi-Dədə Qorqud" Xalq yazıçısı,
akademik Kamal Abdullanın ömür mifinin
ayrılmaz bir parçasıdır. Çünki onun üçün
"Söz mifin təzahürüdür və onu cəmiyyət üz-
vləri belə də qəbul eləməlidirlər. Sözün kul-
tu öz-özünə gətirib mifin kultuna çıxarmalı-
dır" ("Gizli Dədə Qorqud"). Onun taleyindən
və əsərlərindən bir Dədə Qorqud mifi keçir.
Bu mif yalnız onun filoloji araşdırmalarının
əsas obyekt deyil, həm də nəsr və dram
əsərlərinin cəvharıdır. Səhv etmərsən,
məhəbbət abidimizlə bağlı araşdırmaları
("Gizli Dədə Qorqud", "Sırr içində dastan və
yaxud Gizli Dədə Qorqud - 2" və "Kitabi-
Dədə Qorqud"un poetikasına giriş" və s.)
toplanmış "Seçilmiş əsərlər"inin IV cildini
"Qorqudnamə" adlandırır. Ona görə də "Ya-
rımçıq əlyazma" romanında tarixi-mifik yad-
daşın bir parçasını götürüb yenidən nəql edir.
Bir kitabxanada təsadüfən tapılmış yarımçıq
əlyazmanın tarixi gerçəkliyi obyektiv təsvir
etdiyinə inanır və inandırır. Türkiyədə mə-
qalə müəlliflərindən biri bu romanı oxuyan-
dan sonra Dədə Qorqud boylarının yeni əl-
yazmasının tapıldığını yazmışdı.

Rektor otağında divardan asılmış qara
ləvhədə öz xətti ilə "Kitabi-Dədə Qor-
qud"dan bir cümlə yazmışdı: "Ol qızın üç

canvər qalınlığı-qafatlığı vardı". İçəri girən-
də istər-istəməz bu cümlə diqqətini cəlb
edir, onun səhrinə düşürdün. Cümlə ovsun
mətninə çevrilmişdi.

Etiraf edirəm ki, Kamal Abdullanı öncə
ustad esseist kimi sevmişdim. Bəlkə də bu
mənim esse janrına sevgimdən irəli gəlirdi,
bilmirəm? Nəsr ilə tanışlığım sonra baş ver-
di. Hər halda bədii-fəlsəfi üslubların qovşa-
ğında yazılmış esselərində onun orijinal me-
diativ düşüncəsinin üfqlərini görmüşdüm,
ömür bütövlüyünün fraqmentləri kimi oxu-
muşdum...

Bir dəfə, görüşlərimizin birində böyük
yazıçımız İsa Muğanna "Yarımçıq əlyazma"
oxuduğunu və çox bəyəndiyini (yazıçının qı-
zı Sevinc Muğanna bu söhbətin şahididir)
söylədi. Fərqli ədəbi-bədii dünyagörüşünə
malik bir yazıçının bu etirafı onda mənə qə-
ribə gəlmişdi. İsa Muğannanın son dövr
əsərləri ("Qəbristan", "Gurun", "Türfə"...)
ilə Kamal Abdullanın "Sehrbazlar dərəsi"ni
müqayisə edəndə həmin estetik həssaslığın
səbəbini anladım: Bu romanlarda personajla-
rın dialoqları "spiritual seansları" xatırladır.
Yuxularda, nağıllarda olduğu kimi, romanla-
rın təhkiyə strukturunda daxili əlaqələr sanki
pozulur, bu əlaqələr assosiasiyalarla, simvo-
lik qatlarla bərpa edilir və sən sanki virtual-
mistik atmosferin içində düşürsən...

Mənə həmişə nədənsə elə gəlib ki, Ka-
mal müəllim xatırladığı insanlar ilə mif sə-
viyyəsində dialoqa girir. Məsələn, Ənvər
Məmmədcanlı, Vaqif İbrahimov, Mövlud
Mövlud... obrazları onun yaddaşında mifik
mətnlər, mifik obrazlar kimi yaşayır. Ona gö-
rə də xatirələrin yaratdığı mifləri Yazıya, Əl-
yazmaya çevirir.

Və bilir ki, istənilən Yazı onsuz da ya-
rımçıq qalır...

Kamal Abdullanın postmodern 3D labirinti

Kamal Abdullanın əsərlərində qurduğu postmodern 3D labirint gerçəyin müxtəlif variantlar-
da simulyasiyaları ilə doludur. Xüsusilə "Unutmağa kimsə yox" romanında Bəhram kişinin
mağaradakı ruh ilə yaşadığı hadisələr zənciri buna nümunədir. Kamal Abdulla labirinti iç-içə
keçmiş 3D labirintlərdən ibarətdir. Ədib zəhmimizdə yaratdığı simulyasiyalarla oxucunu çaşdırır.
Onu fərqli fəzalarda var edib, yox edir. Gerçəklə qurğu ayırd edilmir.

Kamal Abdulla üslubuna xas olan zamanın çoxfunksiyallığını bu romanda açıq-aydın gö-
rürük. Əsər gah keçmiş, gah modern dövrü özündə ehtiva edən ssenarilərin film kadri kimi
reallaşdığı səhnələrlə zəngindir. Buradaki obrazlar sadəcə real zamanda deyil, ruhsal olaraq da
bu zaman-məkan dəyişimini hiss edə bilirlər. Bu məqamlar oxucunu əsərin mərkəzinə çəkmə
bilir. Obrazların hissləri oxucuya tanış gəlməyə başlayır. Oxucu bir anda obrazlaşır...

...Kamal Abdullanın əsərlərində qurduğu postmodern 3D labirint gerçəyin müxtəlif variant-
larda simulyasiyaları ilə doludur. Xüsusilə "Unutmağa kimsə yox" romanında Bəhram kişinin
mağaradakı ruh ilə yaşadığı hadisələr zənciri buna nümunədir. Ka-
mal Abdulla labirinti iç-içə keçmiş 3D labirintlərdən ibarətdir. Ədib
zəhmimizdə yaratdığı simulyasiyalarla oxucunu çaşdırır. Onu fərqli
fəzalarda var edib, yox edir. Gerçəklə qurğu ayırd edilmir.

Kamal Abdulla üslubuna xas olan zamanın çoxfunksiyallığını
bu romanda açıq-aydın görürük. Əsər gah keçmiş, gah modern döv-
rü özündə ehtiva edən ssenarilərin film kadri kimi reallaşdığı səhnə-
lərlə zəngindir. Buradaki obrazlar sadəcə real zamanda deyil, ruhsal
olaraq da bu zaman-məkan dəyişimini hiss edə bilirlər. Bu məqamlar
oxucunu əsərin mərkəzinə çəkmə bilir. Obrazların hissləri oxucuya ta-
nış gəlməyə başlayır. Oxucu bir anda obrazlaşır...

NARGİS

"Kimi isə oxumaq
kimə isə aparan yoldur".

Kamal ABDULLA

...Oxuduğun kim isə yolun səni apardığı
həmin kimdir? Ola da bilər, olmaya da.
Sənin o yolu tutub getməyindən, yerindən,
yerişinin ritmindən çox şey asılıdır, məqsə-
din yolun sonuna çatmaqdır, yoxsa yolu
getməkmi? Əvvəlcə bunu ayırd etməlisən.
Bəlkə də axtardığın yolun sonunda deyil, elə
yolun özündədir, yolun özüdür? Var yola dü-
şüb getmək, var yolu çiyinə şəlləyib get-
mək...

Oxumaq yolçuluqdur...

Oxuduğun mətnin son cümləsindəki son
nöqtəyə gələndə dönüb geriye baxırsan.
Niyyətin yolun sonuna çatmaq olubsa, geridə
heç nə görə bilmirsən, gəldiyin yol Görük-
məz təpənin altından gedən yol kimi görün-
məz olur... Nöqtədən sonrakı sükutun səsinə
eşidə bilmirsən. Yolun sonundakı kim isə ni-
qabını üzünə taxır, sanırsan ki, onu tanıdın,
tanıdığın kim isə oxuduğun deyil artıq... Al-
danırsan, özün-özünü aldadırsan!

Yolun başlanğıcına dönürsən, bu dəfə
məqsədin yolu getməkdir, yolu tanımaqdır,

MARAL

O Yolçu toxuduğu yola sirləri naxış-naxış iş-
ləməkdən həzz alır, sirli naxışlar yolu qat-
qat, lay-lay hissələrə bölür, şəxələndirir, yol
dərindən, enlənir, daralır, qısılır, uzanır,
qollara ayrılır, qollar yenidən qollara ayrılır,
ən son ayrılanlar yenidən yola birləşir, yeni-
dən ayrılır...Sən yolçu bütün bu yollardan ke-
çirsən, bütün bu yolları yumaq-yumaq xurcu-
nuna yığırsan, çünki, Yolçu belə istəyir! Əv-
vəlcə ürəyinin səsinə eşidirsən, hissələrinə,
intuisiyanı güvənirsən, düz yolda olduğunu

Yolçu yolda gərək, OXUCU...

və ya oxumağın Kamal Abdulla yolu...

"Kamal Abdulla roman və hekayə-
lərini, sanki əyninə bir akademik man-
tiyası geyinib yazır, əl-kimyagər kimi
yazır, ədəbiyyat dərəsinin sehrbazı kimi
yazır.

Sehrbazın yazdığı hekayə nə olur?
Bir dəqiqə: sual qeyri-korrektidir,
gündəmdən çıxarılır.

Çünki sehrbaz hekayə yazmur, o, in-
san qavrayışı ilə manipulyasiya eləyir,
psixi təlqinlə məşğul olur".

Aydın TALIBZADƏ

Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət
və İncəsənət Universitetinin Teatrşünaslıq
kafedrasının müdiri, professor

addım-addım kəşf etməkdir. Bütün əngəlləri
aşırırsan, səni düz yoldan çəkməyə şirik-
dirən bütün sehrbazlardan xilas olursan, yeri
gəldikcə, əyri-üyrü yollara, çığırlara baş vu-
rursan, gəldiyin, keçdiyin bütün yolları yu-
maq-yumaq xurcununa doldurub çiyinə şəl-
ləyirsən, son cümlənin son nöqtəsinə gəlib
çatırsan, sükutun səsinə eşidirsən! Yolu gö-
rürsən, yolu duyursan, yolu kəşf edirsən, yo-
lu xatırlayırsan, yolu yaşayırsan, yol sənin
xatirənə çevrilir, sənin fantaziyan yolu yeni-
dən qurur, təxəyyülündə yol yenidən canla-
nır, yol sənin olur. Sükut isə səni pıçıldayır
ki, ağa artıq qula çevrilib... Sənə elə gəlir ki,
yolun ağası ağalığından elə bu andaca imtina
eləyir, onun yolunu çiyinə yük eləmiş yol-
çusunun könüllü qulu olmağa elə anındaca
razılıq verir! Aldadırsan! Amma, məyus ol-
ma! Füzuliyə inan, şair sözü əlbəttə ki, ya-
landır! Yolu addım-addım kəşf edən yolçu,
axı həmin yolu ilmə-ilmə toxuyan Yolçu var!

zənn edirsən ki, Yolçunun sehrbazları qulağı-
na pıçıldayırlar: ürəklə qəlbin Birün-Əndə-
run oyunu var, əvvəlcə onu çöz... Ağlına, in-
tellectinə arxalanırsan, məntiqinin səlis ol-
sun, qeyri-səlis olsun, diktə etdiyi hər şeyi
ehkam kimi qəbul edirsən, intellektual yad-
daşımın rəflərinə yığıdığın bilgiler ən tozlu-
sundan ən təzəsinə kimi səfərbər olur, yolun
səthindəki örtüyü intellektin küləyi qaldırır,
altadakı naxışlar üzə çıxır, sirlər əl-ələ verib
bir-birilə və sənənlə! "bənövşə - bəndə düşə"
oynamağa başlayırlar! Özü də Yolun özünü
və Yolçunu ifşa edəcəkmisənə... çünki,
unutmağa kimsə yox! "Qovvas isən, gir dər-
yaya üzhaüz!" deyirlər. Dəryanın dibinə
enirsən, sonsuz lüğətin lap içinə qədər, qalır
getdiyin yolu bu sonsuzluğun içindən xilas
etmək! Növbə fantaziyanındır: "Bənövşə
bəndə düşə" oynamaq üçün cərgəyə düzül-
müş bütün sirlərə "gizlənəç" oynatmaq vax-
tıdır. Könülsüz olsalar da, istəməsələr də,
sən oyunu başladırırsan. Onlara şans verirsən
və görürsən ki, bəziləri gizləndiyi yerdən
çıxmır, bəziləri isə tələsib özünü hədəfə çe-
virir, məcbur olub sənə Yolun hekayəsini da-
nışırlar, Yolçunun məğlubiyyətindən xəbər
verirlər! Deyirlər ki, sənin gəldiyin yol əslin-
də Yola məğlub olub...Və sən heyret edir-
sən! Bir andaca bütün sərhədlər dağılır, ma-
nələr aradan qalxır, əngəllər yox olur. Xur-
cununa yumaq-yumaq yığıdığın yol böyüyür,
böyüyür, aşır, daşır, özəmətli, nəhəng Yola
dönüşüb səni heyran edir! Yolçu yolda gərək
deyib bu dəfə Yola doğru hərəkətə başlayır-
san. Oxucu, sən artıq yolçu deyilsən, səyyah-
san!

Kamal Abdulla oxucusu olmaq, ola bil-
mək yolçuluqdan səyyahlığa keçməkdir.
Sənətkar məğlubiyyətini dərk etməkdir.
Məğlubiyyətdəki qələbəni tanımaqdır.
Əziz Kamal Abdulla, böyük və gözəl
məğlubiyyətiniz mübarək!

Yazıçının həyatdakı obrazı

QİSMƏT

**Kamal Abdullanın
70 illiyinə həsr olunur**

Kamal Abdulla bizim mənəvi-intellektual dünyamıza təkcə yazdıqları ilə təsir etməyib, bir az da dərinə getsək o, sovetin dağdan-dərədən tutub ədəbiyyata doldurduğu, kollektiv şəkildə şair, yazıçı elan etdiyi psevdo-ziyalı obrazının qırılma nöqtəsidir.

Çap olunduğum ilk gündən özündən sonraya ancaq lətifələr toplusu, çayxana söhbətləri qalan, istedadın arxayınlığına yayxanıb ömrünü cırcırma sərgərdanlığında keçirən, yaradıcılığın əvvəlini nağdlaşdırıb sonrasını nisyə yaşayan ədəbiyyatçılarla aram olmayıb. Kamal Abdulla bu yaşınacan bir gün belə yazıdan, ədəbiyyatdan, yazıb-yaratmaqdan aralı düşməyən, yaradıcılığı təkcə öz bədii əsərini - roman, hekayə, şeir, pyes yazmaq kimi yox, eyni zamanda başqalarının yazdıqlarına qiymət vermək, onları tanıtmək, tədqiq etmək, tərcümə etmək kimi daha geniş planda qavrayan nadir adamlardandır. Ədəbiyyatımızda onun kimi yaradıcı prosesi bütöv və geniş şəkildə başa düşən müəllif barmaq sayıdır.

Kamal Abdulla təkcə bədii və elmi yaradıcılığı ilə ədəbiyyatımıza təsir etməyib, vaxtilə dövlət televiziyasında apardığı, bu gün belə tamaşaçıların o sanbalda ədəbiyyat söhbətlərinə təşnə olduğu "Qoşma" verilişilə təzə, maraqlı söz eşitmək üçün gözüünü ek-rana dikən həmvətənlərimiz üçün nəfəslik olub, heç bəlkə özü də təsəvvür etmədiyi yerlərdəki insanların yetişməsinə təkan verib, onların kumirinə çevrilib. Yaxın illər ərzində ən müxtəlif yerlərdə, heç gözləmədiyim anda "Qoşma" verilişinin insanların yaddaşına necə həkk olunduğuna şahid olmuşam. Gecənin bir vədəsi həmsöhbət olduğum, öz dediyinə görə diplomlu taksi sürücüsündən tutmuş, yorucu bir tədbirdə siqaret fasiləsinə çıxdığım təzə tanışlara qədər ən müxtəlif kəsimdən olan insanlar ürək-könül arxivlərinin bir hissəsini müvəqqəti "hamıya açıq" edəndə, məlub olub ki, həmişə Kamal Abdullaya qibtəylə baxıblar. Bizim sayt üçün (sim-sim.az) "Qoşma"-nın arxivini bərpa etmək istəyəndə, təəssüf ki, çox az hissəsini əldə tapa bildik. Amma yayımladığımız Ənvər Məmmədşanlı ilə unudulmaz söhbət belə göstərir ki, hələ o vaxtdan Kamal Abdullanın müzakirəyə çıxardığı məsələlər öz dövründən nə qədər irəlidedir. Bu gün belə canımızdan çıxmayan axmaq ədəbi klişelərindən biri olan ədəbi qruplaşmalar məsələsinə hələ o vaxt həmin verilişdə çox sərrast tərif verilib: biri var ədəbi qruplar - onlar estetik fikir birliyi ətrafında birləşir, biri də var ədəbi

dəstələr - onlar say çoxluğu əsasında toplaşirlar. Birinci ətrafında ədəbi cərəyanlar, yeni təmayüllər formalaşır, ikincinin ətrafında, Bodlerin kontekstini dəyişdirsək, şərq çiçəkləri tumurcuqlayır.

"Yaxşı mətn həm də başqa yaxşı mətnləri yada salmalıdır" - Kamal müəllimin bu ifadəsini çox sevirəm. Nəzəri dildə buna intertekstuallıq da demək olar, mən isə buna "ədəbi birgəyaşayış" - deyirəm. Ancaq geniş daxili dünyası olanların yaradıcılığında başqa mətnlərə də yer olur. Darısqal ürəklər təkadamlıq kameradır. Bu, elə multikulturalizm ədəbiyyatdakı qarşılığıdır.

Kamal Abdulla mənim üçün fantaziya-dan üz döndərmiş, yerin cazibə qüvvəsindən aralana bilməyən birqatlı sosrealist fəlakətdən sonra ədəbiyyatı öz dedə-baba yurduna - mifoloji obrazlar diyarına, bədii sözün alternativ dünyasına qaytaran, gerçəklik qatını təxəyyül qatıyla bəzəyən böyük yazıçıdır.

Ədəbi nəsiləşləri içində Kamal Abdulla qədər heç kim gənclərlə ünsiyyətə açıq olmadı, heç kim onun kimi gəncləri nəsihət subyekti yox, həmsöhbət, həmkar kimi qəbul edə bilmədi. O qədər olub ki, üzünü görmədiyi, hələ ölinə təzə qələm alan bir gəncin yazısını bəyəndiyi üçün onunla tanış olmaq, ona təşəkkür etmək, dəstək olmaq üçün mənə zəng vuraraq həmin gəncin sorğunu alıb. Ömrünü həsr etdiyi "Dədə-Qorqud" personajlarını mifoloji heykəllər olmaqdan xilas edərək bizim ünsiyyət məkanımıza gətirən yazıçı başqa cür davrana bilməzdi.

*"Adama elə gəlir ki, səriştəli rus oxucusunu artıq heç nəylə təəccübləndirmək mümkün deyil. Bununla belə, çağdaş Azərbaycanın parlaq, dəyərli yazıçı və dramaturqu Kamal Abdullanın 2005-ci ildə Moskvada, Alla Axundovanın tərcüməsində çap olunmuş "Yolun sahibi" adlı kiçik şeirlər kitabı başqa nəşrlərin çoxluğunda itib-batmadı, tənqidçilərin diqqətini cəkdi və mətbuat səhifələrində geniş əks-səda doğurdu...
...Düşünürəm ki, yazıçı Kamal Abdulla "Sehrbazlar dərəsi" kitabında imkansız kimi görünən bir şeyi gerçəkləşdirib: o, yaradıcı təxəyyülünün üfüqlərini reallığın hüdudlarına kimi genişləndirib, sözlərə nəfəs verərək, elə vəziyyətə çatıb ki, bu zaman sən özün illüziyaya, başqalarının, bəlkə də, əski zamanlarda gördüyü rüyaya çevrilirsən və elə sən özün də bu rüyalar haqqında roman yazırsan".*

Lyudmila LAVROVA (Rusiya)
Tanınmış yazıçı, publisist, tərcüməçi

Kamal Abdulla özü olmadığı məkanlarda belə həmvətənlərinin şax, üzünə, almaıq gözünə vəsilə olub. Bir dəfə türkiyəli həmkarlarımızla İstanbul Kitab Yarmarkarından çıxıb İstiqlal caddəsindəki xudmani bir irland pabına yollandıq ki, söhbətləşək, bir-birimizi tanıyaq. Söhbət necə yaxın aylarda bir müsahibəsində "Dədə Qorqud" dastanından bəhs edən Orxan Pamukun fikirlərinə gəlib çıxdı. Pamuk sonuncu romanı "Qırımızı saçlı qadın"la bağlı Türkiyənin məşhur "Hürriyyət" qəzetinə verdiyi müsahibəsində demişdi ki, bizim təhtəşüurumuzun əsas kitabı "Dədə Qorqud"dur, onun freydist, yunqçu metodla analiz edilməsini çox istərdim. Söhbət əsnasında mən deyəndə ki, bizdə bu cür araşdırmaları Kamal Abdulla çoxdan edir, xeyli heyrləndilər. Başqa bir görüşdə isə Türkiyədə yaşayan tələbə dostlarımızdan biri dedi ki, ölkəmizdən bura gələnlərin çoxu elmimizi təmsil edə bilmir, əksəriyyəti göz-məyə, alış-veriş etməyə, vaxt keçirməyə gə-

lir, yazdıqları da təəssüf ki, gülüş doğurur. Yeganə adam Kamal Abdulladır ki, onun "Dədə Qorqud"la bağlı tədqiqatlarının fanatları var. Kamal müəllimin yazdığı sanballı araşdırmalara görə, bizə də hörmət edirlər.

Kamal müəllim ədəbiyyatın ən durğun, hərəkətsiz vaxtlarında həmişə irəli durub, qabağa düşərək nəşə etməyə çalışıb: bu, gah mükafat təsis etmək olub, gah fond qurmaq, gah virtual fakültə açmaq. Sizə deyim ki, Kamal müəllim sözün birbaşa, həqiqi mənasında ideya generatorudur. Bugünəcən gördüklərimiz həmin ideyaların bəlkə də heç yarısı deyil.

İş prosesində çox tələbkardır, boz üzü də var, amma bir gözəl yazıdan, bir isti xatirədən kövrələn, qəhərlənən üzü də. Bir neçə il qabağın söhbətidir, 1993-cü ildə Laçın və Kəlbəcər rayonları ərazisində 54 gün erməni mühasirəsində qalandan sonra 18 həmvətənimizi oradan çıxaran mərhum Əli Əliyev xatirələrini danışdı. Əli müəllim erməni mühasirəsindən çıxıb öz əsgərlərimizlə rastlaşanda hamının bir-birini qucaqlamasını danışanda Kamal müəllimin necə kövrəldiyini yəqin, heç vaxt unutmayacam.

Kamal Abdulla o adamlardandır ki, onun sükutu da çoxqatlıdır, çoxmənalıdır. Bəyəndiyi şey olanda heç dinnədən razılıqla başını elə yelləyər, çöhrəsi elə bir ilıq təbəssümə bürünər ki, qarşısındakı adam üçün yüz tərifli sözdən yey olar. Əsəbləşəndə bir kəlmə də demədən elə susar ki, qabağında ki az qalar bir-cə sözü üçün qurban desin.

Gördüyü bütün işlərə ürəyini, ruhunu qatır. İşə hamıdan tez gəlir, hamıdan gec gedir. Yorulduğunu görmüşəm, darıxdığını görmüşəm, amma heç vaxt işə görə deyindiyini görməmişəm.

Minnətdar olmağı ən üstün keyfiyyət sayır və buna hər fürsətdə riayət edir. Ona yardım etmiş, yol göstərmiş, əlindən tutmuş, necə deyirlər, bir hərf öyrətmiş adamları ən gözlənilməz anlarda yada salır, rəhmət oxuyur. Bütün yaxşı müəllimlərini indiyəcən fəxrlə xatırlayır. Heç bir adı-sanı, titulu, rütbəsi olmayan sinif yoldaşları, həyat dostları haqqında dünyanın ən böyük, ən müdrik, ən təmiz adamları kimi danışır. Söz götürməyəndir, amma elə də olur ki, özünə atılan daşı vecinə almaz, dostuna dəyən zərbə üçün dünyanı dağıdır.

Mən onu rəsmi dövlət tədbirlərində də, universitet iclaslarında da, ədəbiyyat tədbirlərində də həmişə alicənab, aristokrat obrazında görmüşəm. Və onun bu xarizmatik obrazının bizim kultürümüze təsiri yazdıqlarının təsirindən az deyil.

Ucsuz-bucaqsız arzularınıza, bizi böyükdən böyük ideyalarınıza görə çox sağ olun, Kamal müəllim! Min günəşli təbrik!

Kamal Abdulla mənim köhnə dostumdur. Onun pyesləri əsasında hazırlanan tamaşalara dönə-dönə mü-raciət etmişəm. "Hamı səni sevən-lər burdadır" pyesinə mərhum rejis-sorumuz Hüseynağa Atakişiyev Gənc-lər Teatrında quruluş vermişdi. Məsə-lən, bu tamaşadakı birgə işimizi böyük məmnuniyyətlə xatırlayıram. Kamal Abdullanı 70 illik yubileyi münasibəti-lə ürəkdən təbrik edirəm. Ona can-sağlığı, uzun ömür, arzu edirəm.

Nazim BƏYKİŞİYEV,
Xalq rəssamı

Hər dəfə Kamal müəllimlə qarşılaşanda mənim ilk diqqətimi cəkən onun nurlu siması olub. Bu, Allahın ona bəxş etdiyi bir nemətdir. Bəlkə də ona görə o yaradıcı bir insandır və həmişə öz ahəngiliyi ilə dolub daşır.

Kamal müəllim Azərbaycan ədəbiyyatında, dramaturgiyasında, teatrında hətta ki-nosunda məxsusi və özəl yeri olan bir şəxsiyyətdir.

Kamal Abdulla ədəbiyyatı - bir həqiqətdir.

Kamal Abdulla dramaturgiyası - insanın dünyaya baxan gözələridir.

Kamal Abdulla poeziyası - bir ilham pərisidir.

Kamal müəllim, mən sizi 70 illik yubileyiniz münasibətilə təbrik edirəm. Bizim bu ömür oyunumuz nə qədər ki, dünyanın dərkinə çalışsan, onda mövcud olan şeyləri qəbul etməyə cəhd göstərən insanla əlaqədardır, gözəlliklər ondan qopub aralanan deyil.

Var olun, Kamal müəllim, yaşayın, yaradın.

Məmməd SƏFA, Xalq artisti

Kamal Abdulla Azərbaycan ədəbiyyatında öz yeri olan böyük alim, görkəmli söz ustasıdır. Onun geniş auditoriya tərəfindən sevilərək oxunan əsərləri sadəcə Azərbaycanda deyil, müxtəlif dillərə tərcümə edilərək bir çox xarici ölkədə də işıq üzü görüb. Azərbaycan ədəbiyyatının inkişafında özünəməxsus rolu olan Kamal Abdullanın yaradıcılığı dövlətimiz tərəfindən yüksək qiymətləndirilib və ədib Xalq yazıçısı adına layiq görülüb. Kamal müəllimin bir çox əsərləri həm də səhnələşdirilərək böyük tamaşaçı rəğbəti qazanıb. Kamal Abdulla təkcə görkəmli yazıçı, dəyərli ziyalı kimi tanınmır. O, həm də ictimai xadimdir. Azərbaycanda yaşayan müxtəlif xalqların mədəniyyətinin təbliği, dini və milli icmaların fəaliyyətinin tənzimlənməsi, ölkəmizdə multikulturalizm ənənələrinin yayılmasında Kamal Abdullanın xüsusi rolu var. O, 2014-2017-ci illərdə Azərbaycan Respublikasının millətlərarası, multikulturalizm və dini məsələlər üzrə Dövlət müşaviri olub. Kamal müəllim həm də 2014-cü ildən Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Sərəncamı ilə yaradılan Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin Himayəçilər Şurasının sədridir. Mərkəzin fəaliyyətində və inkişafında onun xidmətləri əvəzsizdir. Azərbaycan üçün qələbə müjdəli 2020-ci il professor, Xalq yazıçısı Kamal Abdulla üçün həm də 70 illik yubileyi ilə əlamətdardır. Kamal müəllimi yubileyi münasibətilə səmimi qəlbən təbrik edir, ona cəsağlığı və yaradıcılıq uğurları arzulayırıq. Təbrikə Multikulturalizm Mərkəzinin kollektivi ilə yanaşı, Azərbaycanda fəaliyyət göstərən milli və dini icmaların rəhbərləri də qoşulur. Onların bəzilərinin arzu və diləklərini əks etdirən təbriklərini oxucuların diqqətinə təqdim edirik.

Rəvan HƏSƏNOV,

Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin icraçı direktoru

Председателю Попечительского
Совета Бакинского Международного
Центра мультикультурализма при
Президенте Азербайджанской Республики
господину Абдуллаеву К.М.

Глубокоуважаемый Камал Мехди оглу!
Республиканский Совет Русской общины Азербайджана искренне поздравляет Вас с юбилеем!

Ваш юбилей совпал со знаменательным событием в жизни азербайджанского народа с освобождением земель Азербайджана от оккупации.

Вы автор многих книг, статей, рассказов, романов и стихов. И каждое Ваше произведение проникнуть с любовью к своей Родине - Азербайджану, к ее культуре, искусству и языку.

Вы внесли значимый вклад в обоснование и формирование нового научного взгляда на мультикультуральные качества азербайджанского народа, его моральные и нравственные устои.

Мы высоко ценим Ваше внимание и поддержку деятельности Русской общины Азербайджана, направленной на сохранение и развитие русского языка, русской культуры и традиций в Азербайджанской Республике.

Мы желаем Вам крепкого здоровья, благополучия и новых творческих успехов.

Михаил ЗАБЕЛИН
Депутат Милли Меджлиса,
Председатель Русской Общины
Азербайджана,
Член Попечительского
Совета Международного
Центра мультикультурализма

Ömrünün yetmişinci ilini yaşayan Xalq yazıçısı, Əməkdar elm xadimi, "Şöhrət" ordenli akademik Kamal Abdulla Azərbaycan ədəbi elmi ictimaiyyətində yaxşı tanınan yazıçı, alim və ictimai xadimdir. O, bütün həyat və yaradıcılıq fəaliyyətində yeni ədəbi-bədii və elmi-filoloji düşüncələrdə, mədəni ictimai istiqamətlərdə uğurlar qazanmış potensial Azərbaycan ziyalisidir. Kamal Abdulla ölkəmizdə təhsil və elmi tədqiqatlar sahəsində monoqrafik araşdırmaları ilə yanaşı, bacarıqlı təşkilatçılıq nümunəsi göstərən şəxsiyyətdir. Onun həm elmi, həm də bədii əsərlərində yeni yanaşmalar və yeni ruh vardır.

Xalq yazıçısı Kamal Abdulla Azərbaycan xalqının ədəbi-mədəni ənənələrindən məharətlə istifadə edərək müasir dövrün tələblərinə uyğun dərin məzmunlu əsərlər yaratmış, bu əsərlər bir çox dünya xalqlarının dillərinə çevrilmiş və yayılmışdır. Akademik Kamal Abdulla multikulturalizmlə bağlı dövlət siyasətinin həyata keçirilməsində birbaşa iştirak edən, Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin (BBMM) Himayədarlar Şurasının sədri kimi bu yöndə fəaliyyətini davam etdirən ictimai xadimdir. O, bütün etnik və dini icmaların işinə qayğı ilə yanaşır, faydalı məsləhət və təkliflərini verir.

Tarixi qələbə günlərini yaşayan doğma Azərbaycanımızda möhtərəm Kamal müəllimə cəsağlığı, yeni yaradıcılıq uğurları arzulayırıq.

Hörmətli Kamal müəllim, BBMM ətrafında birləşən icmalar həmişə sizin yanınızdadır.

Talış icması adından,

prof. İmamverdi HƏMİDOV

Hörmətli Kamal müəllim!

Azərbaycan Respublikası hamımızın vətənidir, burada yaşayan çoxsaylı millətlərin nümayəndələri Respublikanın Konstitusiyası ilə verilmiş bütün hüquqlara malikdir və bu hüquqlar Dövlət tərəfindən qorunur. Buna misal olaraq Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin yaradılması və geniş miqyasda fəaliyyətinin təşkil olunmasıdır.

Multikulturalizm və tolerantlığın həyat tərzinə çevrilməsi, dünya ölkələrinə ixrac edilməsi, tədrisinin təşkili və Azərbaycan vətəndaşlarının milli-mədəni müxtəlifliklərini qiymətləndirərək əməli fəaliyyətin qurulmasında böyük əməyiniz və zəhmətiniz var. Bunu biz, Azərbaycanın ləzgi ictimaiyyətinin nümayəndələri yüksək qiymətləndiririk və rəhbərlik etdiyiniz Mərkəzin fəaliyyətinin Azərbaycanın bütün bölgələrində, o cümlədən Ali Baş Komandan İlham Əliyev cənablarının rəhbərliyi ilə işğaldan azad edilmiş Qarabağ bölgəsində geniş formada qurulmasının təşkilində Sizə cəsağlığı və uğurlu günlər arzulayırıq.

Yubileyinizi təbrik edirik və 100 il yaşa deyirik!

Hörmətlə,

İmran RZAYEV,

Azərbaycan Respublikası "Samur"
Ləzgi Milli Mədəni Mərkəzi ictimai
birliyinin sədri

27 noyabr 2020-ci il

Zəhmət ucalıqdır

Mənim nəzərimdə dünyada iki ucalıq var. Bir Qadir Allahın ucalığıdır ki, ona heç kimin əli yetmir. Biri də elmin daşlı-kəsəkli yollarının, çətin və qarışıq aşırımlarının, səbrlə, dözümlə keçərək, bu yolun sərt, keçilməz yoxuşlarına da elm dolu sanballı xurcunun dəyanətli güclü çiyinlərində daşımaqla əzmlə, təpərlə qalxıb ucalıqlarda zirvələşən alimlərdir. Bele alimlərimizdən biri də əzizimiz Kamaldır.

Mən hörmətli akademikimizi, dəyərli ziyalımızı, istedadlı yazıçımızı, təəssübkeş mədəniyyət xadimimizi xeyli müddətdir ki, tanıyıram. Belə ki, 1990-ci ildə, Sovetlər Birliyi dağıldığı vaxtlardan, Azərbaycan Mədəniyyət Fondu yaradılanda hörmətli Kamal müəllim həmin Fondun rəhbəri təyin edilmişdi. Azərbaycanda yaşayan digər azsaylı xalqlar kimi kürdlərin də Mədəniyyət Mərkəzi təsis edildi və mən də həmin mərkəzə sədr seçildim. O vaxtdan Kamal müəllimin rəhbərliyi ilə digər azsaylı xalqların Mədəniyyət Mərkəzləri fəaliyyətə başladı. Az müddət ərzində mən Kamal müəllimin son dərəcə alicənablığının, qayğıkeşliyinin, təbəcciliyində olan işçilərə həssas münasibətinin, təşkilatçılıq qabiliyyətinin və elmin yüksək zirvələrinin fəth edən alimliyinin şahidi oldum.

Sadəliklərimə nümunə kimi əvəsiz və vətənpərvər akademikimizin özünün dahiyənəliklə ifadə etdiyi bir deyəmi dilə gətirmək istəyirəm. "MƏNİM XALQIM"- kim ki, bu ifadəni işlədəndə öz ürəyindən vurğunu nitq hissəsi kimi xalq sözünün üzərinə qoyursa, xalqın bayrağı al boyanır, kim ki, şəxs əvəzliyi kimi vurğunu mənim sözünün üzərinə qoyursa xalqın bayrağı qara boyanır.

Bu iki sözlə xalqın həddindən artıq sevən, ona bütün varlığı ilə bağlı olan bu müdrik insan hay-haya salır ki, ey mənim xalqımın övladları xalq yolunda heç vaxt düşmənin şirin dilinə fənd-felina, var dövlətinə uyaraq doğma vətənimizə, müqəddəs torpağımıza əsla xor baxmayın.

Kamal müəllimin ədəbi yaradıcılığı xüsusilə diqqətə layiqdir. Onun romanları, hekayələri, dramaturji fəaliyyəti bunu bir daha sübut edir. Onun ədəbiyyat sahəsindəki ən böyük uğurlarını mən onun nəsrilə bağlayıram, romançılıq sahəsində gördüyü işlərlə səciyyələndirirəm. 2004-cü ildə yazmış olduğu "Yarımcıq əlyazma" romanı ilə ədəbi aləmi sülkələdi. Həmin roman sərhədləri aşaraq bir çox dünya dillərinə tərcümə olundu və Azərbaycan ədəbiyyatının bu gününün fəku kimi öz təstiqini tapdı.

Mənim üçün Kamal müəllim çox böyük kamil və bacarıqlı insandır. Azərbaycanda ədəbiyyatının, Azərbaycan mədəniyyətinin, Azərbaycan ictimai-siyasi fikrinin ən dəyərli şəxsiyyətlərindən, ən bacarıqlı nümayəndələrindən biri kimi Kamal müəllim, həm də yüksək vəzifələrdə çalışmış və çalışmaqdadır.

Kamal müəllim ideyalarla dolu, ideyalar yaradan və gözəl ideyaları gerçəkləşdirən bir alimdir, bir ziyalıdır, rəhbərdir. Onun dövlətçilik sahəsində xidmətləri də təqdirə layiqdir. Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin yaradılması haqqında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin Fərmanı ilə yaradılan multikulturalizm sahəsində də Kamal müəllimin geniş fəaliyyəti, onun vətənimizə, xalqımıza canidildən xidmət etməsi xalqlar və dinlər arasında ayrışdırıcıya yol verilməməsi sahəsində dövlətimizin siyasətinin uğurla həyata keçirilməsi üçün gördüyü işlər də təqdirəlayiqdir. Bunun əyani nümunəsi kimi deyə bilərəm ki, mən mənzilimin olmaması ilə əlaqədar Möhtərəm Prezidentimizə müraciət etmişdim. 80 illiyimi, ədəbi ictimai-siyasi fəaliyyətimi nəzərə alan qayğıkeş Kamal müəllimin bu məsələni Cənab Prezidentə təqdim etməsi nəticəsində mən mənzillə təmin olundum.

Hörmətli akademik, sizin haqqınızda layiq olduğunuz ən xoş sözləri, ən geniş fikirləri yazmaq olar. Ancaq sizin təvəzökarlığınızı nəzərə alaraq, fikir və düşüncələrimi yığcamlaşdırdım. Sizi 70 illik yubileyinizi münasibəti ilə ürəkdən təbrik edir, Sizə cəsağlığı, yenə də cəsağlığı və yaradıcılıq uğurları arzuluyuram. Və onu da arzuluyuram ki, inşallah, 80 illik yubileyinizi, mədəniyyət paytaxtımız olan və işğaldan azad edilməsinin 10 illiyi qeyd ediləcək Şuşada keçirəsiniz. İsa bulağından bir dolça su içib mən qoca qədərbilənin də əvəzindən deyəsiz:

Şuşa bizimdir!

Qarabağ Azərbaycandır!

Dərin hörmətlə, Əhməd HƏPO,

Azərbaycan Yazıçılar Birliyin üzvü,
Azərbaycan kürd icmasının ağsaqqalı

Fəxri UĞURLU

Elmlə sənətin yolları ayrıldıqdan onları qovuşdurmağa çox cəhdlər göstərilib - dini mətnlərdə (onların da sənət əsəri olduğuna inansa) elmi həqiqətlər axtarmaqdan tutmuş, elmi düsturlarda poetik gerçəklərin lakonik, gizli ifadəsini aşkarlamağa qədər. Bu cəhdlərin bir görüntüsü (ya bəlkə mərhələsi) XIX əsrdə Emil Zolyanın yazıçıdan, bədii əsərdən hadisələrə, xarakterlərə yanaşmada analitik təfəkkür, elmi bəsiyyət tələb etməsiydi, başqa bir görüntüsü XX əsrdə Eynşteynin ona hər bir alimdən, hətta Qaussdan da çox Dostoyevskinin təsir göstərdiyini söyləməsiydi.

Bir az da uzağa baxsaq, elmlə sənət, ədəbiyyat arasında əməkdaşlığın, müştərkiliyin çox parlaq ömüklərini maarifçilik dövründə tapa bilərik: liberal-demokratik dəyərlər üzərində bərqərar olunan modern cəmiyyətin siyasi-fəlsəfi sütunlarını Con Lokk kimi filosoflar, iqtisadi-fəlsəfi sütunlarını Adam Smit kimi alimlər, ədəbi-fəlsəfi sütunlarını Volter, Didro, Bomaşş kimi ədiblər ucaltmaqla misilsiz bir sosial harmoniyanın yaranmasına nail oldular; obrazlı desək, ön müxtəlif səslərlə, çox fərqli dillərdə danışan musiqi alətləri bir orkestrdə birləşib yeni epoxanın ruhunu heyvətəməz dəqiqliklə ifadə eləyə bildi.

Bəzi pillələrin üstündən adlayıb yaxına baxsaq, ötən yüzilin sonlarına doğru ədəbiyyat sahəsində filoloji təfəkkürlə bədii istedadı calamağa yönələn yeni təmayülün, Kamal Abdullanın sevimli obrazından yararlanmaqla desək, ştil halından çıxıb çalxalanmağa, dalğalanmağa başladığını görürük. Sovet tənqidinin "literaturşina" adlandırdığı bu prosesi hərəkətə gətirən qüvvə, çox güman, bir yandan dünya filologiya elmində semiotika deyilən yeni bir sahənin ortaya çıxmasının, o biri yandan da Coys, Borxes kimi ədəbiyyat bilicisi olan, qəliz fəlsəfi-filoloji mətləbləri nağıl, əfsanə, rəvayət üslubunda çatdırılan konkret müəlliflərin təsirinin nəticəsiydi.

Nəticədə Umberto Eko, Milorad Pavić kimi şöhrətli filologiya professorları ədəbiyyatın nəzəriyyəsiylə praktikası arasına möhkəm körpü atıb elmlə sənəti növbəti dəfə qovuşdurmaqla bədii söz sahəsində yaranmış boşluğu bir xeyli doldurdular. Yaradıcı beyinin hər iki yarımkürəsinin həm oyaqlığını, həm də sıx əməkdaşlığını istəyən bu çətin işi bizim milli ədəbiyyatımızda alim-yazıçı Kamal Abdulla gördü.

Bir zaman gəlmişdi ki, ədəbiyyatımızın köhnə dərdlərə, xəstəliklərə qoyduğu diaqnozlar yeni dövrün, yeni (yaxud da yeniləş-

miş) insanın ağrılarını, bəllərini tam görməyə, köhnə vasitələr yeni dərdlərin mənzərəsini lazımcına göstərməyə yetmirdi. Bundan ötrü yeni alətlər, yeni görmə aparatları tapılmalı, insanın konkret mərzəi konkret zamanın kontekstindən çıxarılıb, ötən minilliklərin anaxronik zamansızlığında, ümumbəşəri kontekstdə, arxetiplər aləmində tədqiq olunmalıydı. Filologiya elmimiz bu metoda az-çox yiyələnmişdi - uzağa getmədən elə Kamal Abdullanın "Gizli Dədə Qorqud"larını misal çəkə bilərik. Qalırdı həmin metodu bədii ədəbiyyata calamaq. Bu işi də Kamal müəllim hələ ötən əsrin doxsanıncı illərindən elmin fəndlərini, üsullarını bədii janrlara tanıdıb mənimsətməklə asta-asta, mərhələ-mərhələ həyata keçirirdi - əvvəlcə esselərin, şeirlərin, ardınca pyeslərin, sonra da hekayələrin, romanların diliylə.

la "Dədə Qorqud" poetikasının indiyə qədər varılmayan dərinliklərinə dalması (üç kitab kimi nəzərdə tutulmuş bu silsilənin hələlik birinci cildi işıq üzünə çıxıb) məni sözün yaxşı mənasında heyvətləndirdi. Sən demə, elmlə sənətin (eləcə də miflə tarixin, realılıqla fantaziyanın, hisslə ağlın, birinlə əndərunun, Dümayla Coysun...) qovuşması birinin o birinə keçib bitməsi, birinin o birində əriyib itməsi deyilmiş, beyinin iki yarımkürəsinin, iki əlin, iki ayağın, iki gözün əməkdaşlığı sayaq fasiləsiz müştərk proses, aramsız, həm də çox ədalətli bir alvermiş.

"Qovuşaq" situasiyasının əlamətləri Kamal Abdullanın həm yaradıcılığında, həm tələyində, həm də xarakterində özünü büruzvə verir. Yeni dövrün nasiri, nəsrimizdə yeni tendensiyanın banisi kimi o, meydana məhz iki əsrin, iki minilliyin kəsişməsində, elmi

"Kamal Abdulla'nın dil bilimi akademik bilgisi üzərinə temellenen edeb? yaradıcılığı, içinde yaşadığı toplumun kültürel birikimiyle olgunlaşır, insanlığın beynelmil değerleriyle zenginleşir. Eserleri Azərbaycan sahasıyla sınırlı kalmaz, başta Türkiye olmak üzere birçok ülkede okuyucu bulur. Kamal Abdulla'nın Türkiye Türkçesine ve Kazak, Kırgız, Türkmen Türkçelerine aktarılan eserleri Rusça, Gürcüce, İngilizce, Fransızca, Almanca, İspanyolca, Lehçe, Portekizce, İtalyanca, Ukraynca, Macarca, Fince, Arapça, Japonca ve Bulgarcaya da aktarılmış; tiyatro eserleri Türkiye, Gürcistan ve Estonya'da sahnelenmiştir. Bu yolla sadece Azərbaycan sahası değil, Türk edebiyatı uluslararası bir bilim adamı, yazar, şairle temsil edilir olmuştur".

Gürer GÜLSEVİN (Türkiye)
Türk Dil Kurumu Başkanı, Prof. Dr.

Elmlə sənətin qovuşağında

Xalq yazıçısı, akademik Kamal Abdullanın 70 yaşına

Sonuncu mərhələyə çatanda belə təsəvvür yaranırdı ki, Kamal Abdulla elmlə sənət arasında çəkdiyi çoxtağlı körpünün o tayına daha qayıtmayacaq; yeni elmi həqiqətlər bədii sənətin suvağıyla möhkəmləndirilib or-

araşdırmaqla bədii uydurmanın, macərə-destektiv üslubuyla fəlsəfi-psixoloji janrın qovuşağında (Dümayla Coys arasında) yazdığı "Yarımcıq əlyazma" romanıyla girdi. Onun romanlarının, hekayələrinin, pyeslərinin, es-

cismani aləmin, yuxuyla gerçəkliyin, realılıqla fantaziyanın, təhtəşüurla şüurun, duyğularla ağlın, birinlə əndərunun, gəncliklə ahıllığın, miflə tarixin, qədimliklə çağdaşlığın, sənətlə elmin, Dümayla Coysun...

Kamal Abdullanın ədəbi taleyini də nəsiləri qovuşduran düyün nöqtəsi saymaq olar. Hələ uşaqlığından, eləcə də sonralar ədəbiyyat aləminə ayaq açmağa başladığı dövrdən azman elm adamlarının, görkəmli sənət xadimlərinin gözü qarşısında, əhatəsində böyüyüb püxtələşib. Vaxtilə özündən otuz-qırx yaş böyük müdrik kişilərlə dostluq-döğməliq elədiyi kimi, bu gün özündən otuz-qırx yaş kiçik müdrik dostları da var. Hekayələri aşağı-yuxarı on beş-iyirmi il bundan qabaq dərc olunmağa başlamış gənc nasir Kamal Abdullanı öz ədəbi nəsiləşə saydığını deyəndə təəccüblənirsən, ancaq hesablayanda görürsən ki, aşağı-yuxarı düz deyir.

Taniyanlar bilirlər, Kamal müəllim xasiyyətə də iki qütbün arasında, qovuşağında qərar tutmuş adamdır: bəzən çox sərt (xüsusən iş prosesində), bəzən çox mülayim olur; nə qədər tez qəzəblənib hövsələdən çıxırsa, bir o qədər tez kövrəlib tez yumşalır. Kənardan baxana ünsiyyətə gətirilməyə bilər, ancaq çox maraqlı, dolu, duyğulu söhbətləri var. Bir an əvvəl acıqlandığı, hətta yıxıb sürüməyə hazır olduğu adamın düşdüyü çətinlikdən bu ovqatın üstündən yel ötməmiş xəbər tutanda onun problemini yubanmadan çözməyə tələsməyi var. Bütün bunları müşahidə elədikcə bir deyim gerçəkliyinə inanmaq istəyirsən ki, insanın taleyi elə onun xarakteridir.

Tale demişkən, xalqımıza döşündən süd verən anamız Bakıda doğulsa da, Kamal müəllimin dünyaya gəlişi iki qədim şəhərimizin, iki parlaq mədəniyyət ocağımızın - Şuşa ilə Ordubadın qovuşağında baş verib. İndi o gündən yetmiş il keçir. Bu yetmiş ildə başımıza çox işlər gəlib. Bu yetmiş ilin üçdəbirindən çoxunu Şuşasız yaşamışıq. Şükür, artıq yaman illər arxada qalmaqdadır. Bu gün yenə aralıq dövrdə - işğaldan əvvəlki dönmə ilə işğaldan sonrakı dönmə arasında minalanmış neytral zaman zolağında yaşayırıq. O zolağı adlayıb keçməyimiz günlərin, saatların məsələsidir.

Bundan sonra həyat başqa cür olacaq, ömrümüz təzələnəcək. Həm də hər birimizin ayrıcağı yox, hamımızın birgə ömrümüz. Mən Kamal müəllimə təvəzə, təvəzəliklərlə süslənib bəzənmiş bu şərikli, ortağ ömrü doyuncaya yaşamağı arzulayıram.

Sən çətin tapasan axdardığını

Sən axdardığını itirməyiblər.

Kamal ABDULLA

namentləriylə bəzədildəndən sonra bu qovuşağın, bu neytral zolağın, bu körpünün elm tayına geri dönməyə daha ehtiyac qalmır. Ancaq Kamal müəllimin yenidən o başlanğıca qayıdıb ön son sualın müşahidə qurğusuy-

selərinin bir çoxu aralıq situasiyasında vəqə olur, onun yazıçı kamerası, adətən neytral zolaqda - paralel dünyaların həm qovuşduğu, həm toqquşduğu, həm birləşdiyi, həm ayrıldığı bir məkanda qurulur. Paralel dünyaların - o dünyayla bu dünyanın, ruhlar aləmiylə

"Bu bədii eksperimentdə ("Yarımcıq əlyazma"da) ən dəyərli nəsnə paralel dünyaların aramsız şəkildə görünüb yox olmasıdır. Bayındır xanın dünyasında onun öz Qorqudu var, Qorqudun aləmində isə tamamilə başqa bir xan var, baxmayaraq ki, onlar oturub söhbət eləyirlər: biri gözünü qıyaraq həmsöhbətinin başı üstündən yana baxır, digəri isə əlyazmaya doğru əyilib və həmsöhbətinin ayağını yerə döyüb-döyməyəcəyini fəhm eləyir.

...Məncə, Kamal Abdulla Azərbaycan ədəbiyyatının ən kəskin və provokativ nasiridir".

Lev ANNİNSKI (Rusiya)

Görkəmli filosof, tənqidçi, Moskva Kinematografçılar İttifaqının və Moskva Yazıçılar İttifaqının üzvü

Kamal Abdullanın əsərləri 7 cildə

Xalq yazıçısı, akademik Kamal Abdullanın 70 illik yubileyi ərəfəsində müəllifin uzun illərdə yazıb-yaratdığı istər fundamental elmi, istər ədəbi prosesin daimi diqqətində olan bədii əsərləri, ədəbi və fəlsəfi esseləri, həmçinin elmi və elmi-publisistik məqalələri, müsahibələri, çıxışları, hətta Kamal Abdulla yaradıcılığına həsr edilmiş monoqrafiyalardan iqtibaslar, müəllifin yaradıcılığında bəhs edən məqalələrin bir hissəsi toplanaraq 7 cild halında nəşr edilib. Kamal Abdullanın "Seçilmiş əsərləri" adlanan bu cildlərin hər biri həm forma, məzən də məzmun baxımından komplektləşdirilmişdir. Bu cildlərdə toplanan əsərlər və məqalələr Kamal Abdullanın çoxşaxəli yaradıcılığının və ictimai fəaliyyətinin böyük hissəsini əhatə edir.

Birinci cildə Kamal Abdullanın üç romanı - "Yarımcıq əlyazma", "Səhrəbazlar dərəsi" və "Unutmağa kimsə yox", həmçinin müəllifin həyatı, elmi, bədii yaradıcılığı ilə bağlı yalnız faktlardan ibarət məlumat daxil edilib. Oxucu bu romanlarda alternativ tarix, tabu mətnlərin dekonstruksiyası, adlarını paltar kimi geyinən dərvişlər, görünməz təpələr, ruh çağıran səhrəbazlar, paralel dünyalar və zamanlar ilə qarşılaşır, nəhayət, arxasınca düşdüyü hadisələrin üfüqünə çatır.

İkinci cildə müəllifin ayrı-ayrı zaman kəsiklərinin bir-birilə əlaqəsinə həsr edilmiş "Sirlərin sərgüzəşti" romanı, müəllifin uşaqlıq və yeniyetməlik dövrü ilə bağlı xatirələrinin ədəbi versiyası olan "Tarixsiz gündəlik" povesti və intellektual nəsr nümunələri kimi diqqəti cəlb edən müxtəlif illərdə yazdığı seçilmiş hekayələri daxil edilib.

Üçüncü cildə müəllifin müxtəlif illərdə yazdığı şeirlər, rus klassik şairlərinin yaradıcılığından etdiyi tərcümələr, ədəbiyyatın və mədəniyyətin problematik aspektlərindən bəhs edən esselər və ölkəmizin teatr səhnələri ilə yanaşı, xarici ölkələrdə də səhnələşdirilən pyeslər daxil edilib.

Dördüncü cild müəllifin "Qorqudnamə" adı altında birləşdirdiyi elmi, publisistik əsərlərdən bəzilərinə əhatə edir. Bu cildə Kamal Abdullanın xalqımızın ana kitabı "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanının gizli qatlarından dünya xalqlarının eposları ilə müqayisəli şəkildə bəhs edən "Gizli "Dədə Qorqud", yaxud Mifdən Yazıya" kitabı, dastanın poetik özəlliklərini elmi əsərlərlə şərh edən fundamental "Kitabi-Dədə Qorqud" poetikasına giriş" monoqrafiyası, Azərbaycanşünaslığın "Dədə Qorqud" dastanında təzahürünü tapmış sosial, iqtisadi, etnik, dini, milli, siyasi köklərindən bəhs edən "Azərbaycançılıq və "Kitabi-Dədə Qorqud" adlı dərslər vəsaiti və dastanla bağlı elmi-publisistik məqalələri, öçerkləri daxil edilib.

Beşinci cild müəllifin dilçiliyə dair yazdığı fundamental elmi əsərlərin, məqalə və tezislərin bir qismini əhatə edir. Bu cildə Kamal Abdullanın Azərbaycan mətn dilçiliyində yeni istiqamətin bünövrəsi sayılan "Azərbaycan dili sintaksisinin nəzəri problemləri" adlı fundamental tədqiqat əsəri, "dilçi olmayanlar üçün" yazılmış "Dilçiliyə səyahət" elmi-bədii əsəri, Azərbaycan dilçiliyində mifologiyavşika xəttinin ilkin rüşeymlərini özündə ehtiva edən "Mifologiyavşika giriş" plan-prospekti, görkəmli alim, akademik Azad Mirzəcanzadə ilə birgə Bakı Slavyan Universitetinin magistrantları üçün oxuduğu mühazirələri və dilçiliyin, ədəbiyyatşünaslığın müxtəlif problemlərinə dair yazdığı elmi, elmi-publisistik və ədəbi-tənqidi məqalələri daxil edilib.

Altıncı cildə Kamal Abdullanın son 30 il ərzində müxtəlif qəzet və jurnallarda dərc edilən, həmçinin müxtəlif saytlara, radio və televiziyalara verdiyi ədəbi proses, sənət məsələləri, ölkədə baş verən ictimai-sosial problemlər, dövlətin multikulturalizm siyasəti və başqa mövzulara həsr edilmiş müsahibələri, elmi-publisistik məqalələri daxil edilib.

Yeddinci cildə isə Kamal Abdullanın istər bədii, istərsə də elmi yaradıcılığında bəhs edən Azərbaycanda, Türkiyədə, Rumıniyada, İranda və başqa ölkələrdə çap olunmuş elmi və elmi-publisistik tədqiqat kitablarından seçmələr, həmçinin Kamal Abdullanın yaradıcılığına müxtəlif yerli və xarici elm adamlarının həsr etdiyi tədqiqatlar, elmi məqalələr və Xalq yazıçısı, akademik Kamal Abdullanın onlara münasibətini özündə əks etdirən giriş məqaləsi daxil edilib.

Bu yeddiciildlik "Seçilmiş əsərlər" Kamal Abdullanın 70 illik yubileyinə həm ön gözəl hədiyyə, həm Kamal Abdullanın oxucularına qarşısında hesabı, həm də Kamal Abdullanın oxucularına ədəbi töhfəsidir.

Xalq yazıçısı, akademik Kamal Abdullanın 70 illik yubileyi münasibətilə Türkiyədə "Mifologiya elçisi Kamal Abdulla ərmağanı" adlı kitab işıq üzü görüb. Kitab yazıçı, elm adamı və ictimai xadim Kamal Abdulla şəxsiyyətinə sonsuz sevgi, ehtiram, tükənməz arzu və diləklərlə yanaşı, həm də Kamal Abdulla həsr edilmiş dünya filoloji fikri üçün önəmli olan elmi məqalələri özündə birləşdirir.

"Mifologiya elçisi Kamal Abdulla ərmağanı" kitabı təkcə məzmun zənginliyi ilə deyil, orada yer alan imzaların coğrafiyası və müxtəlif sahənin insanları olması ilə də olduqca maraqlı və diqqətçəkəndir.

Kitabın ön söz yazarı məşhur türkoloq, professor Əhməd Bican Ərcilasun bu kitabı, sadəcə, yubilyara onu sevənlərin arzu və diləkləri kitabı deyil, həm

"Hadisələrin üfüqündən görünən Kamal Abdulla dünyası öz Möhtəşəm Ahəngi ilə bu dünyada xatırlamağa və unutmağa kimsəsi olmayanlar üçün ən ideal məkandır. O məkandır ki, dünən ora şir yağmışdı, bu gün dəvə yağır, sabah, sabah isə... güman ki, çiçək yağacaq...".

Sərraf BALAXAN

Yazar, tənqidçi,
Kamal Abdullanın tələbəsi

li və Ədəbiyyatı Universitetinin rektoru, professor Şöhrət Siracəddinovun, Fransa Senatının sabiq üzvü, Fransa-Azərbaycan Dostları Assosiasiyasının prezidenti Jean-François Manselin yubiley münasibətilə ünvanladığıları xoş arzuları kitabda yer alıb.

İstər yazıçı, istər elm təşkilatçısı və alim, istərsə də ictimai xadim kimi Kamal Abdullanın elmi və ədəbi yaradıcı-

B.Damyanoviç, Litvadan Vidas Kavalyauskas, Qrasilda Blaziene, İolanta Zabarskayte, Lione Lapinskis, Gürcüstandan David Qotsiridze, İsveçrədən Patrik Serio, Fransadan Klod Aliber, Eckhart Hötzel, Mişel Bozdemir, Andrea Brinyon, İspaniyadan Rafael Qusman, Türkmənistan Muradgeldi Soyeqov, Macarıstandan Maria Kenesi, Culia Barsa, Polşadan Yan Malicki, Kamila Stanek, Qrajina Zayonts, Misirdən Məhəmməd Haridi, Əhməd Sami Elyadi, Rumıniyadan Liviya Kotorça, Lyudmila Bejenaru, İndoneziyadan Husnan Fannani, Ukraynadan Roman Vasko, Çexiyadan Eduard Qombar Azərbaycandan Şeyx Allahşükür Paşazadə, İsa Həbibbəyli, Sabir Rüstəmxanlı, Aydın Ələkbərov, Ramiz Rövşən, Rəhman Bədə-

HAMİ SƏNİ SEVƏNLƏRDƏN ƏRMAĞAN

də türkologiya üçün elmi ağırlığı olan əsər adlandırır. O qeyd edir ki, bu kitab onu sevənlərin Kamal Abdulla ərmağanı yox, həm də Kamal Abdullanın türkologiya elminə, filologiya elminə olan ərmağanıdır.

Bu günə qədər ərmağan kitabları Türkiyədə yalnız yerli ziyalılar, ədəbiyyat və elm adamları haqqında hazırlanmışdır. Bu ənənə indi də davam etməkdədir. İlk dəfə Türkiyədə başqa bir ölkənin nümayəndəsi olan görkəmli dilçi alim, türkoloq və yazıçı Kamal Abdulla haqqında eyni formatda "Mifologiya elçisi Kamal Abdulla ərmağanı" adlı kitab hazırlanıb. Bu, Azərbaycanın elm və mədəniyyət tarixində də ilk belə hadisədir.

Bu kitabda təkcə Türk dünyasının deyil, dünyanın müxtəlif ölkələrinin bir çox görkəmli elm adamlarının, ictimai xadimlərinin imzalarını görə bilirik. Kitabda Şeyxülislam Allahşükür Paşazadə, Anar (Azərbaycan), Oljas Süleymenov (Qazaxıstan), Zeynep Qorxmaz (Türkiyə), Mərfatix Zəkiyev (Rusiya-Tatarıstan), Franko Kardini (İtaliya), Maks Statkeyev (ABŞ) kimi bir çox görkəmli yazarların, elm adamlarının, ictimai xadimlərin Kamal Abdulla haqqında ürək sözləri, təbrikləri, elmi araşdırmaları, həmçinin Türk Dil Qurumunun rəhbəri professor Gürer Gülsevinin, PIAC-ın prezidenti, professor Barbara Keilner Heinkelenin, Yunus Əmrə İnstitutunun direktoru, professor Şərif Atəşin, İranın Qərbi Azərbaycan valisi Məhəmməd Rza Porməhəmmədin, Ukrayna Kiyev Milli Linqvistik Universitetinin rektoru, professor Roman Vasikonun, Özbəkistan Daşkənd Özbək Di-

liği, onun Dövlət müşaviri kimi ictimai fəaliyyəti, ölkəmizdə həyata keçirilən multikulturalizm siyasətindəki rolu və digər çoxşaxəli fəaliyyəti Almaniyadan Ziqlinder Hartmann, Hendrik Boeseton, Florian Rupp, Messud Əfəndiyev, Orxan Aras, Klaus Volf, ABŞ-dan Connah Scott, Adnan Xan, Tehmina Xan, Kamal Silay, İngiltərədən Anne Tompson, Neil Watson, Türkiyədən Əhməd Bican Ərcilasun, Tuncer Gülənsoy, Saim Sakaoglu, Osman Fikri Sertkaya, Fikrət Türkmən və digər alimlərin, Yaponiyadan İçiro İto, Takayuki Yokota-Murakami, Qazaxıstandan Oljas Süleymenov, Erden Kajibekov, Braziliyadan Sudha Svarnakar, İtaliyadan Elizabetta Raqaqnin, Franko Kardini, Sandro Teti, İrandan Məhəmməd Rza Porməhəmməd, Rusiyadan Yuri Polyakov, Aleksandr Bondarev, Georgi Pryaxin, Aleksandr Nesterov, İvan Qolubniçiy, Lev Anninski, Lyudmila Lavrova, Radif Zamaletdinov, Alfiya Yusufova, Özbəkistandan Nizaməddin Mahmudov, Şöhrət Siracəddinov, Serbiyadan Drağan

Taleyində olan
həyatında
olmaya bilər...

Kamal ABDULLA

lov, Vilayət Quliyev, mərhum Tofiq Hacıyev, Vəqif İbrahimov və digər görkəmli insanlar tərəfindən dəyərləndirilmişdir. Ümumilikdə 25 müxtəlif ölkədən 121 elm və ictimai xadimin yazıları bu kitabda Kamal Abdulla işığında bir araya gəlmişdir. Bu dünya ziyalılarının, Kamal Abdullanı sevənlərin ona və onun simasında Azərbaycana ərmağanıdır deyə bilirik.

Təkcə Kamal Abdulla deyil, bütün Azərbaycan elmi və mədəniyyəti üçün böyük əhəmiyyət daşıyan bu kitabın baş redaktoru Əhməd Bican Ərcilasun, redaksiya heyətinin üzvləri Azərbaycan, Türkiyə, Gürcüstan, Rusiya, Fransa, İtaliya və Qazaxıstandan olan elm adamları, tərtibçiləri isə Azərbaycandan "Türkologiya" jurnalının məsul katibi dosent Elçin İbrahimov, Türkiyədən isə "Türk Ədəbiyyatı" dərgisinin baş redaktoru dosent Bəhtiyar Aslan və "Türk Ədəbiyyatı" Vəqfinin müdiri İmdat Avşardır. Kitab Yunus Əmrə İnstitutunun və Qafqaz Universitetlər Birliyinin birgə təşəbbüsü və dəstəyi ilə nəşr olunub.

Kitabı yüksək dəyərləndirən ön söz yazarı və baş redaktoru məşhur türkoloq, professor Əhməd Bican Ərcilasun "Ərmağan" haqqında fikirlərini bu şəkildə ümumiləşdirir:

"Bence bu eser yalnız Kamal Abdulla'ya değil bizlere de bir armağandır. Kamal Abdulla benim gözümde Türk Dünyası Türkoloji'sinin bir temsilcisi, bir nümayendesi gibidir. Bu bakımdan eserin, bütün Türkoloji'ye ve Türk Dünyası'na bir armağan olduğunu da söyleyebilirim".

Biz mağaradan çıxmışın
- bu, həli, amma heyhat,
alaçıqdan hələ də çıxa bilməmişik.

Kamal ABDULLA

Elçin İBRAHİMOV

"Türkologiya" jurnalının məsul katibi

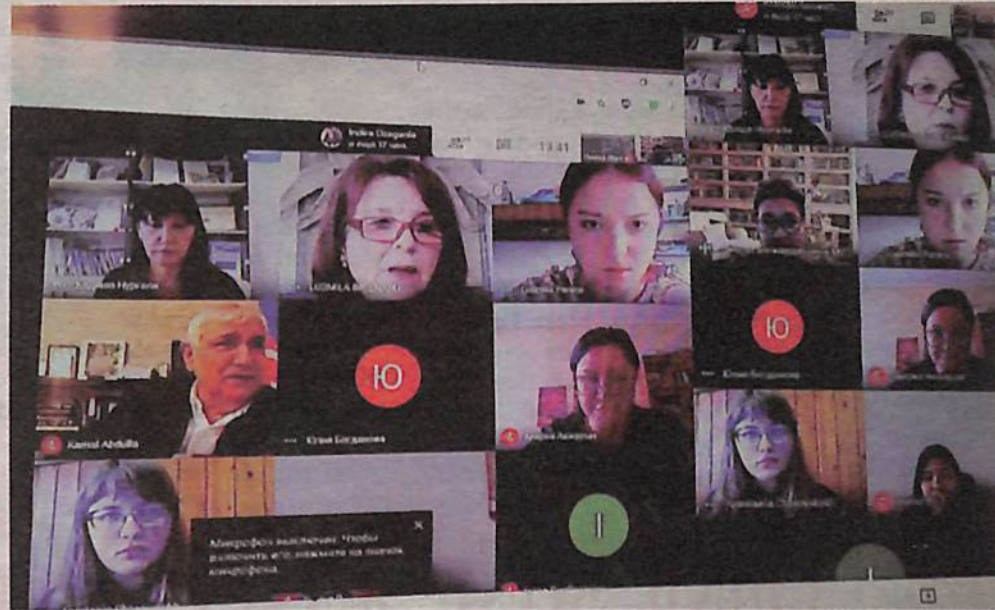
Ruminiyada akademik Kamal Abdullanın yaradıcılığına həsr olunan beynəlxalq elmi konfrans keçirilib

Ruminiyanın Yassı Dövlət Universiteti və Qazaxıstanın Lev Qumilyov adına Dövlət Universiteti Rus filologiyası kafedrasının təşkilatçılığı ilə Xalq yazıçısı, akademik Kamal Abdullanın yaradıcılığına həsr olunan onlayn elmi konfrans keçirilib. "Kamal Abdullanın çoxşaxəli yaradıcılığı dünya ədəbiyyatı kontekstində" adlanan konfransda Moskva Dövlət Pedaqoji Universiteti, Qazaxıstan Dövlət Universiteti, Kişinyov Pedaqoji Universiteti, Tbilisi Dövlət Universiteti, Yassı Dövlət Universiteti və Ukrayna Sum Dövlət Universitetindən alimlər, o cümlədən tələbə, magistr və doktorantlar iştirak edib.

Yassı Dövlət Universitetinin dosenti, tanınmış tərcüməçi və ədəbiyyatşünas alim Lyudmila Bejenarunun moderatorluğu keçirilən və Xalq yazıçısı Kamal Abdullanın 70 illik yubileyinə həsr olunan konfransda yazıçının yaradıcılığı bir neçə aspektdə təhlil olunub.

İngilis, rus və rumın dillərində təqdim olunan məruzələrdə müəllifin "Yarımcıq əlyazma", "Sehrbazlar dərəsi" romanı, eləcə də "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanının tədqiqinə həsr olunan elmi fəaliyyəti, poeziyası, dramaturgiya yaradıcılığı ətrafında fikir mübadiləsi aparılıb. Milli ədəbiyyat və mədəniyyətlərin müasir dialoqunun dünya mədəni məkanına inteqrasiyası haqqında danışan alimlər qloballaşma, millilik, ənənəvi modellərdən təcrid, Azərbaycan ədəbiyyatı və mədəniyyətinin zəngin və hələ də kifayət qədər yaxşı öyrənilməmiş mifopetik keçmişi haqqında maraqlı fikirlərini konfrans iştirakçıları ilə bölüşüblər. Məruzəçilərə görə, Xalq yazıçısı Kamal Abdullanın yaradıcılığının əsasını Azərbaycan ədəbiyyatı və mədəniyyətinin zəngin keçmişi təşkil edir.

"Sehrbazlar dərəsi" romanının rumın dilinə tərcüməçisi olan L.Bejenaru əsərə ölkəsində olan maraqlıdan danışib, romanın ideyası haqqında, cavab axtardığı suallar ətrafında məruzə ilə çıxış edib. O, yazıçının əsərlərinin türk, rus, ingilis, fransız, alman, gürcü, ispan, polyak, portuqal, italyan, Ukrayna, fin,

Diskurs mətnin özü deyil. O mətnin potensialıdır. Mətnə daxil olan hər cümlənin mətnə öz əksini tapmayan ideologiyası olur. Diskurs mətn üstəgəl onun ideologiyasıdır.

Kamal ABDULLA

sibətilə rumın oxucularının adından təbrik edib.

Konfransda Ukraynanın Sum Dövlət Universitetinin əməkdaşı Anastasiya Çasovskaya "Kamal Abdullanın yaradıcılığının müasir qavranması və təhlili" adlı məruzə ilə çıxış edib. İngilis dilində təqdim olunan məruzədə Şərq mədəniyyəti, şaman-dərviş mədəniyyəti, bütün zamanlarda insanlığı düşündürən məhəbbət və nifrət, müharibə və sülh, qisas və bağışlama, səadət və ruhi sakitlik axtarışı ilə bağlı məsələlər təhlil olunub.

Ruminiyanın Yassı Dövlət Universitetinin alimi Liviya Kotorça "Yarımcıq əlyazma" romanını bədii və tarixi planda təhlil edib. O, qeyd edib ki, romanda tarixlə ədəbiyyatın həm mükəmməl tandemini, həm də sintezini görürük. Əsərdə tarix və ədəbiyyatın sərhədləri itşə də, müəllif öz yüksək sənətkarlığı ilə oxucunu xüsusi bədii priyomlarla xəbərdar edir.

Daha sonra Moskva Dövlət Universitetinin alimi Oksana Kozlova "Kamal Abdullanın romanlarının tərcüməsi və rus mədəni mühitindəki yeri" adlı məruzə ilə çıxış edib.

Kişinyov Dövlət Universitetinin əməkdaşı Qabriela Topor, Gürcüstan Dövlət Universitetinin alimi İndina Caqana Xalq yazıçısı Kamal Abdullanın dilçilik, dramaturgiya, poeziya istiqamətindəki fəaliyyətini təhlil ediblər. Məruzəçilər bildirib ki, müəllif hər üç istiqamətdə böyük uğurlu əsərlər yaradıb, onlarda fəlsəfəni, dünyanı və insanlığı maraqlandıran suallara cavab tapmaq olur.

Daha sonra Ruminiyanın Yassı Dövlət Universitetinin alimi Kristina Veskeuçan "Sehrbazlar dərəsi - roman kainatı" adlı məruzəsi dinlənilib. O, vurğulayıb ki, Buxarest beynəlxalq kitab yarmarkasında 26 ildir ki, Azərbaycandan yeganə müəllif olaraq Kamal Abdullanın adı çəkilir.

Daha sonra konfrans "Rumın tələbələrini yazıçı Kamal Abdulla ilə dialoqu" adlı

dəyirmi masa ilə davam edib. Dəyirmi masada yazıçı həyat və yaradıcılığı, ədəbi və mədəni məsələlərə münasibəti, müasir gəncləri düşündürən problemlər, Rumıniya və Azərbaycan münasibətləri, Azərbaycan multikulturalizmi, poeziya, dramaturgiya istiqamətində tələbələrə suallarını cavablandırılıb. Onlayn görüşdə 2019-cu ildə Ruminiyanın Mərkəzi Kitabxanasında Xalq yazıçısı Kamal Abdullanın kitablarından ibarət keçirilən sərginin videoreliki nümayiş olunub, Buxarestdə "Sehrbazlar dərəsi" romanının təqdimatında lentə alınan videomaterial göstərilib, müəllifin şeirləri tələbələrə ifasında Azərbaycan və rumın dillərində təqdim edilib.

Xalq yazıçısı, akademik Kamal Abdulla konfransın keçirilməsinə görə təşkilatçılara təşəkkürünü bildirib. O, çıxışında Azərbaycanın erməni işğalçıları üzərində qazandığı tarixi qələbəyə diqqət çəkib, ölkəmizdəki multikultural mühit haqqında danışib. K.Abdulla qeyd edib ki, Azərbaycan öz əzəli torpaqlarını düşməndən geri alıb, işğaldan azad olunan ərazilərdə yaşamaq üçün quruculuq işləri aparılır: "Qarabağ qədim Azərbaycan torpağıdır, qədim mədəniyyət mərkəzidir. Azərbaycan tarixən multikultural ölkə olub. Burda həmişə müxtəlif xalqlar bir yerdə yaşayıblar, öz mədəniyyətlərini, adət-ənənələrini azad, sərbəst şəkildə ifadə ediblər, yaşayıblar. Bu multikultural atmosfer bu gün də davam etməkdədir. Bakıda Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyevin Sərəncamı ilə Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi yaradılıb. Bu mərkəzin təşkilatçılığı ilə dünyanın bir çox ölkəsində "Azərbaycan multikulturalizmi" fənni tədris edilir. Bununla yanaşı, mərkəz multikulturalizm yay-qış məktəbləri təşkil edir. Böyük məmnuniyyətlə Yassı Universitetinin tələbələrini Azərbaycan Multikulturalizmi məktəbinə dəvət edəcəyəm.

DEMOKRATIYA ÖLKƏNİ DOĞMUR, ÖLKƏ DEMOKRATIYANI DOĞUR.

Kamal ABDULLA

Sonda akademik Kamal Abdulla ədəbiyyatla peşəkar müstəvidə məşğul olan alimləri dinləməkdən, onlarla həmsöhbət olmaqdan, müzakirə aparmaqdan məmnun olduğunu deyib: "Konfransda çox gözəl, dərin, intellektual, eyni zamanda çox səmimi çıxışlar oldu. Mən bütün çıxışlarda peşəkarlıq hiss etdim. Gənc alimlərin, ədəbiyyatşünasların hazırlıqlı olduğunu gördüm. Bu, mənə sevindirdi. Çıxışlardan anladım ki, onlar mənim yaradıcılığımıza yaxından bələddirlər. Hesab edirəm ki, Azərbaycan Dillər Universiteti ilə Yassı Universiteti, eyni zamanda Rusiya, Qazaxıstan, Gürcüstan, Moldova, Ukrayna universitetləri arasında gələcəkdə də sıx, intensiv əlaqələr olmalıdır".

27 noyabr, 2020

→ "...Görüşlərimiz zamanı Kamal Abdulla soyuqqanlı, sakit, təmkinli görünüşü ilə, elmi söhbətləri ilə məndə olduqca müsbət təəssürat yaratmışdı. Onun ədəbiyyat, tarix, fəlsəfə ilə bağlı görüşləri, mədəniyyət, dilçilik və multikulturalizm sahəsində zəngin biliyi, eyni zamanda genişmiqyaslı fəaliyyəti məndə böyük maraq oyatmışdı.

Bundan əlavə, konfransda (Pekin Universiteti ilə İndiana Universitetinin birlikdə təşkil etdiyi "İpək yolu: Mərkəzi Avraziya və Çin arasında" adlı Üçüncü Beynəlxalq Konfrans) mövzu ilə bağlı öz ideya və fikirlərini qeyri-adi, özünəməxsus, yenilikçi bir tərzdə ifadə etməsi, "İpək Yolu"nun yalnız ticarət yolu deyil, eyni zamanda, mədəniyyət, inkişaf, maarif yolu olması fikrini vurğulaması ilə Kamal Abdulla elimi və mədəni inkişafın onun üçün nə qədər böyük önəm daşdığını, xalqlar arasında həmrəyliyin, müxtəlif mədəniyyətlərin qarşılıqlı inteqrasiyasının, dinlərarası münasibətlərdə tolerantlığın, tarixi, əxlaqi və s. dəyərlərin onun üçün nə qədər əhəmiyyətli olduğunu bir daha gözəl önünə sərdi. İpək yolu üzərində yerləşən doğma Azərbaycanın dilinin, mədəniyyətinin və multikulturalizm ənənələrinin təbliği ilə məşğul olması, Azərbaycan həqiqətlərini beynəlxalq ictimaiyyətin diqqətinə çatdırılmasında belə bir mürəkkəb işin öhdəsindən gələ bilməsi Kamal Abdullanı mənim gözümdə bir daha ucaltdı. Mən bu müdrik insanın vətəni, milləti üçün necə böyük bir şəxsiyyət olduğunu bir daha anladım".

Kemal SİLAY (ABŞ)

İndiana Universitetində
Türk Araşdırmaları və Türk Flagship
Mərkəzinin müdiri, professor

Olacağın olmağına

nə var ki,

Bircə dənə "olmayacaq"

var mənə.

Kamal ABDULLA

ərəb, yapon, Monteneqro, Litva, bolqar, qazax, qırğız və başqa dillərə tərcümə olunduğunu konfrans iştirakçılarına diqqətinə çatdırıb. L.Bejenaru Kamal Abdullanın pyeslərinin Azərbaycan, Gürcüstan, Estoniya teatrlarında səhnəyə qoyulduğunu sözlərinə əlavə edib, müəllifin "Ruh" və "Bir, iki, - bizimki!" pyesləri haqqında danışib. Daha sonra Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi Himayəçilik Şurasının sədri kimi Kamal Abdullanın Azərbaycan multikulturalizminin dünyada təbliği istiqamətindən danışan tərcüməçi-alim artıq 4-cü ildir ki, Yassı Dövlət Universitetində "Azərbaycan multikulturalizmi" fənninin uğurlu tədris olunduğunu deyib. L.Bejenaru Xalq yazıçısı Kamal Abdullanı əlamətdar 70 illik yubileyi münasibətilə təbrik edib.

Gürcü ziyalılarının iştirakı ilə Kamal Abdullanın 70 illik yubileyinə həsr olunan dəyirmi masa keçirilib

Gürcüstanın elm, mədəniyyət və ictimai xadimlərinin iştirakı ilə Xalq yazıçısı, akademik Kamal Abdullanın 70 illik yubileyinə həsr olunan onlayn dəyirmi masa keçirilib. Dəyirmi masada Tbilisi Dövlət Universiteti Humanitar elmlər fakültəsinin dekanı, professor N.Qaprindaşvili, Şota Rustaveli adına Batumi Universitetinin professoru, Gürcüstan parlamentinin iki çağırış deputatı Revaz Diasamidze, Tbilisi Dövlət Universitetinin professoru, Gürcüstan Prezident Administrasiyasının sabiq rəhbəri Vasili Kaçarava, Gürcüstanın Milli İstiqlal Aktının imzalanmasının iştirakçısı, Qamsaxurdiya hökumətində Baş nazirin müavini İqor Çxeidze, Tbilisi Dövlət Universitetinin professorları Tamara Şarabidze və Rezo Dzeladze, Kutaisi Dövlət Universitetinin professoru İrina Çaçanidze və başqaları, o cümlədən doktorant və tələbələr iştirak edib.

Tədbirin moderatoru professor David Qoçeridze Xalq yazıçısı, akademik Kamal Abdullanın bədii və elmi yaradıcılığı haqqında geniş məlumat verib və qeyd edib ki, dəyirmi masa "Yazıçının həyatı, yaradıcılığı və xalqına xidməti" olmaqla üç istiqamətdə davam edəcək. Professor David Qoçeridze yazıçının əsərlərinin dünya dillərinə tərcüməsi haqqında danışib və əlavə edib ki, Kamal Abdulla bir ziyalı kimi Azərbaycanın ictimai və humanitar həyatında aktiv iştirak edir, ədəbi-ictimai fikrin inkişafında xüsusi rol oynayır. O, Xalq yazıçısı Kamal Abdullanın 70 illik yubileyinin qeyd olunmasını əlamətdar hadisə kimi dəyərləndirərək, gürcü ziyalıların təbriklərini çatdırıb.

Tbilisi Dövlət Universitetinin Humanitar elmlər fakültəsinin dekanı, professor N.Qaprindaşvili Kamal Abdullanın ədəbiyyatşünaslıq, təhqid, televiziya istiqamətindəki fəaliyyətinə toxunub, eyni zamanda Gürcüstanda premyerası keçirilən tamaşaları haqqında danışib.

Professor Vasili Kaçarava yazıçının elmi və ədəbi fəaliyyətinin global mahiyyət daşıdığını, müraciət etdiyi mövzuların dünyəvi dəyərlərə söykəndiyini diqqətə çatdırıb.

Tbilisi Dövlət Universitetinin professoru, tərcüməçi Tamara Şarabidze Kamal Abdullanın əsərlərinin - "Kim dedi ki, Simurq quşu var imiş" pyesinin, "Yarımcıq əlyazma" romanının və "Adaşlar" hekayəsinin gürcü dilinə tərcüməsindən danışib, gürcü

oxucusunun bu əsərlərə göstərdiyi marağı yüksək qiymətləndirib.

Tədbirdə dinləyici qismində iştirak edən Telavi Universitetinin professoru Marina İnqorokva, Kutaisi Dövlət Universitetinin müəllimi Tamara Guchu, Tbilisi Dövlət Universitetinin doktorantları Anna Dolidze, Anna Akhobadze, Tamta Qonqadze və başqaları intellektual prozanın müəllifi kimi tanınan Kamal Abdullanın geniş səpkili yaradıcılığında postmodernizm, onun əsərlərindəki Şərq koloriti, qəhrəmanlarının psixoloji portreti və s. məsələlərlə bağlı suallar ünvanlayıblar.

Xalq yazıçısı, akademik Kamal Abdulla dəyirmi masanın keçirilməsinə görə təşkilatçılara minnətdarlığını bildirib. Azərbaycan ordusunun erməni işğalçıları üzərində qazandığı tarixi qələbəni xalqımızın böyük ruh yüksəkliyi ilə qeyd etdiyini deyən yazıçı, dəyirmi masanın məhz bu günlərə təsadüf etdiyini xüsusi vurğulayıb: "Əlbəttə, bu tədbirin təşkil olunması mənim üçün xoş hadisə oldu. Təəssüf ki, koronavirus pandemiyası səbəbindən biz canlı olaraq görüşə bilmirik. İnənirəm ki, bu çətin günlər keçəcək və biz yenidən üz-üzə bir araya gələ biləcəyik. Azərbaycan xalqı bu günlərdə öz tarixi qələbəsini qeyd edir. Torpaqlarımızın 20 faizi 30 ilə yaxın idi ki, erməni qəsbkarları tərəfindən işğal olunmuşdu. Azərbaycan ordusu düşməni layiqli cavab verərək onu təslim olmağa məcbur etdi. Artıq qrafik üzrə Ermənistan Azərbaycanın işğal etdiyi rayonlarını boşaldıb. Biz nəyin şahidi oluruq? Ermənilər ərəzilərdən çıxanda evləri, meşələri yandırır, tarixi abidələri məhv ediblər. Amma Azərbaycan dövləti tezliklə Ali Baş Komandanımızın rəhbərliyi altında dağıdılmış şəhər və kəndlərimizi bərpa edəcək, 30 illik didərgin həyatı yaşayan insanlar öz yurd-yuvalarına qayıdacaqlar".

Akademik daha sonra Gürcüstanın elmi və ədəbi ictimaiyyəti ilə dostluq münasibətindən danışib. Qeyd edib ki, Azərbaycan və Gürcüstan dövlətləri arasında bütün sahələrdə, o cümlədən humanitar sahədə əlaqələr yüksək səviyyədədir: "İki ölkə arasında olan dostluq münasibətləri gələcək sıx əlaqələrə təminat verir. Dəyirmi masanın təşkilinə görə sizə bir daha təşəkkürümü bildirirəm. Sevinirəm və fəxr edirəm ki, mənim sizin kimi gürcü dostlarım var".

"Zəfər marşı təzim edir əzim Roma bayrağına..."

Kamal Abdulla yaradıcılığının ana xətləri fonunda çox vaxt kölgədə qalan, lakin əhəmiyyətə bəlkə onlardan heç də geri qalmayan xətləri də vardır.

Bu xətlərdən biri onun təşkilatçılıq və maarifçilik fəaliyyəti ilə bağlıdır. K.Abdullanın bu sahədə fəaliyyətinin Azərbaycan elminin və mədəniyyətinin inkişafında, yeni nəsill Azərbaycan ziyalılarının formalaşmasında müstəsna dərəcədə əhəmiyyətli olduğunu desək, yanılmarıq. Onun təşəbbüsü və bilavasitə rəhbərliyi ilə ölkədə ilk dəfə "Azərbaycan tərcümə ensiklopediyası" (Kamal Abdullanın ideya müəllifi, baş redaktoru və elmi təşkilatçısı olduğu, artıq çətin tapılan kitabə çevrilmiş bu əsərin daha dolğun ikinci nəşri hazırlanır), "Filoloqun kitabxanası -100", "Türkologiya", "Dünya nəşri" layihələri çərçivəsində artıq onlarca kitab işıq üzü görmüşdür.

İkinci xətt Kamal Abdullanın tərcüməçilik fəaliyyəti ilə bağlıdır. Onun rus şairləri Nikolay Qumilyovun, Konstantin Balmontun, Mixail Kuzminin, Valeri Bryusovun, Anna Axmatovanın, Osip Mandelştamın yaradıcılığında etdiyi tərcümələr Azərbaycan bədii tərcümə məktəbinin ən uğurlu nümunələri sırasında yer alır.

Kamal Abdulla tərcümə yaradıcılığını da orijinal yaradıcılıq qədər intim, müəlliflə tərcüməçi arasında psixoloji bağların, oxşar dünya duyumunun, dəyər sistemlərinin mövcudluğu ilə şərtlənən bir poetik yaşantı forması hesab edir. Onun tərcümə etdiyi əsərlərlə orijinal yaradıcılığı arasındakı çoxsaylı paralelləri duymamaq mümkün deyil. Və əlbəttə, məhz bu səbəbdən o, qəlbən özünə yaxın hiss etdiyi ədiblərin əsərlərinə üz tutur, onların yaşantılarını daxilən təkrar yaşayır, öz mədəni-mənəvi mühiti üçün daha anlaşıqlı edir. Məhz buna görə də Kamal Abdullanın tərcümələri "tərcüməçinin avtoportreti" (K.İ.Çukovski) kimi də qəbul edilə bilər. Nümunə kimi A.Axmatovanın "Kleopatra" şeirinin orijinalına və Azərbaycan dilinə tərcüməsinə diqqət yetirək:

Уже целовала Антония мертвые губы,
Уже на коленях пред Августом слезы лила...
И предали слуги. Грохочут победные трубы
Под римским орлом, и вечерняя стелется мгла

Artıq ölü dodağından öpmüşdü o, Antoninin,
Gözü yaşlı sərilmişdi Avgustun da ayağına.
Və qullar da xain çıxır. Axsam düşür həzin-həzin,
Zəfər marşı təzim edir əzim Roma bayrağına.

И входит последний плененный ее красотой,
Высокий и статный, и шепчет в смятении он:
"Тебя - как рабыню... в триумфе пошлет
пред собою..."

Var bu zərif gözəlliyin son əsiri, gəlir o da,
Sərv kimi uca boylu, pıçıldayır dalğın-dalğın:
"səni səni bir qul kimi at önündə..."

Но шеи лебзяжей все так же спокоен наклон.

pay-piyada"
Qu boyunlu isə sakit, qu boyunlu isə solğun.

А завтра детей закуют. О, как мало осталось
Ей дела на свете - еще с мужиком пошутить
И черную змейку, как будто прощальную
жалость,

Sabah isə körpələrə zülm olacaq. Nə yaxşı ki,
Uyumağa lap az qaldı. Zarafatla bu kişiylə
Bir balaca gülüşərik. Sonra isə əlimdəki
Qara ilan balasını döş üstünə - gülə-gülə.

На смуглую грудь равнодушной рукой положить

Seyfəl HƏSƏNOV,
alim, tərcüməçi

Hər şey axır, hər şey dəyişir...

Hərdən illər öncə yazdığım yazılar və ya verdiyim müsahibələr gözümə sataşır. Sonrakı ağımla fikirləşirəm ki, gərək filan yazını yazmayaydım, ya da filan sözü başqa cür deyəydim. Müəllimin - Kamal Abdullanı öz aramızda yalnız "müəllim" adlandırırıq - əsərlərinin poetikası haqqında yazdığım yazılarda isə nəyisə dəyişmək barədə heç fikirləşməmişəm.

Ona görə ki, yazıçı və ictimai xadim kimi Kamal Abdulla fenomeni haqqında danışmağa hər zaman ehtiyac var. Həm də pafos, yersiz mübaligə və dəbdəbəli ibarələrə yol vermədən. Xüsusən də bu yubiley günlərində: Ekklesiastın kitabında deyildiyi kimi, daşları toparlamaq vaxtıdır.

Öncə qeyd edim ki, yaşadığımız dövrün ümummədəni kontekstinə nəzər aldıqda, ənənəvi dəyərləndirmə kriteriyalarının meydan suladığı bir vaxtda, yəni bütün əlverişsiz şərtlərə rəğmən Kamal Abdulla özü özünü yaratmış adamdır. Demək lazımdır ki, tutalım, Rusiyada, Türkiyədə bədii əsərlərin struktur, semiotik, stilistik analizi, mikrotəhlilləri aparıldığı halda, bizdə yeddi dəyərdən su götürən "təhqid" anlayışı hökm sürməkdəydi və Kamal Abdullanın sintaksisində səhvlər axtarırdı. Bu mənada bizim bəzi sənətkarlar vaxtilə Dostoyevskini rus dilinin qaydalarını pozmaqda ittiham edən təhqidçilərdən bir addım da qabağa getməmişdilər. Ona görə, Azərbaycan ədəbiyyatı sferasındakı indiki dözülməz bilən, yeni gerçəkliyin yaranmasında Kamal Abdullanın əməyi böyükdür.

Kamal Abdulla göstərdi ki, insanın qət etdiyi mənəvi yolu arşınla, sajenlə ölçmək cəhdləri arxaizmdir.

Göstərdi ki, kimin deməyindən asılı olmayaraq, həqiqət müqayisədə aşkarlanmır, illah da bədii mətnlərin müqayisəsində. Bu zaman aşkarlanan nəsnə təhlil olunan obyektlərin bu və ya digər keyfiyyətidir. Həqiqət isə bir səciyyəvi xüsusiyyət demək deyil, sonsuz sayda xarakteristikalar məcmusudur.

Göstərdi ki, onun bədii mətnlərdə modelləşdirdiyi dünya istər ölkədə, istərsə də onun hüdudlarından kənarda böyük bir auditoriyanı əhatə edə bilər və bu auditoriyanı əsas etibarilə onun özü formalaşdırıb. Diqqətlə baxanda görmək mümkün deyil: onun bütün davası mifdən yazıya, şifahi ədəbiyyatdan müəllif mətninə aparan yolu, kollektiv əməyin məhsulu kimi, heç bir üslubi özəlliyi olmayan sayız mətnlərin boğanağından qurtulmağın yolunu mürgülü insanlara göstərməkdir.

Bu mənada Kamal Abdullanın əməllicə rezonans doğurmuş "Yarımcıq əlyazma"sı və bütün yaradıcılığı tək əldən çıxan səsdir, bu səsin doğurduğu effektdir.

Rəhmətlik Elçin Səlcuq Kamal Abdullanın yaradıcılığında bəhs edən "Tənhalığın sirri" adlı kitab yazıb, çox qiymətli kitabdır. Bu kitabda bütün yazılanlara əlavə olaraq demək istəyirəm ki, Kamal Abdullanın təkcənəliyi Andersenin nağılındakı məşhur fənərin təkcənəliyi deyil: onun həyatını və yaradıcılığını bütöv bir kitab kimi götürsək, tənhalıq ideyası burada ayrıca xətt və missiyadır. Və bu missiya kitabın bütün personajlarının - həm obrazların, həm də onların müəllifinin - həyatına əlavə rəng qatır, onlara yeni mənalər qazandırır. Bu, "tənha və qərarlı" Feniksin təkcənəliyidir; tənhalıq onun öz seçimi deyil. Aristotel deyir ki: "Tənha adamlar ya Tanrıya çevrilir, ya da quduzlaşır, vəhşiləşir", amma bu, özlərini bilə-bilə tənhalığa düşər etmiş adamlar haqqındadır...

Kamal Abdulla yeni dövrün yazarı kimi sübut etdi ki, ədəbiyyat (o ədəbiyyat ki, min cür tərfi var. çoxu da bir-birilə uyğundur) - hansısa gerçəklikləri, maraqlı həyat situasiyalarını görmək və təsvir etmək bacarığı demək deyil, yəni təkcə bu deyil. Ədəbiyyat daha çox ilk baxışda bizə adi görünən, hətta bəcağı təsir bağışlayan və ya ümumiyyətlə fikir vermədiyimiz məqamları həqiqətə, təkzibolunmaz fakta çevirmək qabiliyyəti və istedadıdır.

Usta Sənətkarın 70 yaşının tamam olması ərəfəsində qısaca olaraq bunları demək istədim. Yaşasın, dünya durduqca var olsun!

Etimad BAŞKEÇİD

Azər TURAN

Kamal Abdullanın zamanı həm miflə gerçəklik arasındakı, həm də Berqsonun qavramındakı zamandır... Elə buna görə də onun yaradıcılığında bütöv və parçalanmaz bir zaman var və bu bütöv zaman Dansökülən, Günortac və Qürubun bir təfəkkürdə, bir düşüncədə inikası, kosmoloji dövrdən ilkin antik dövrə və həm də bugünüməzə qədər bir büllurda sayrışması və cərəyanıdır.

Kamal Abdulla öz ədəbiyyatını özünün qurduğu ədəbiyyat nəzəriyyəsi əsaslarında yaradan tək yazıçımızdır. Dəsti-Müstəqimiyə ilə Dəsti-Məcəziyyə arasındakı ziqzaqlı zaman yolu, tarixə qədərki və tarixi dövrün arasındakı yol, bu yolun vəhdəti - Dolğun An onun həm elmi, həm bədii, həm də poetik yaradıcılığına sirayət edib. Qiyaslandırma üçün uzağa gedə bilməsəm də, yaradıcı şəxsiyyətin bu tipinin analoji-sinə təkə Tanpınarda rast gəldiyimi də etiraf etmək istəyirəm... İstər Zaman amilinə yanaşma, istər modern Avropa estetikalarına sirayət, istər mifolojinin, özü də türk və yunan mifolojisinin eyni bədii mətnə tətbiqi baxımından yalnız onların ikisini qiyaslandırma və fərqləndirə bilərəm. Nəslərində, şeirlərində, elmi yazılarında, sanki bir əqrabalıq və ruhibirlik var...

Onunla söhbət etməyin özü bir yaradıcılıq hadisəsidir. Mövzunu xatırlatmadan səni apardığı bir televiziya verilişinə çağırma bilər. Söz Caviddən düşər. Sən səma şairindən danışarsan. O isə sənin fikirlərini Albatrosa pərvazlandırır. Görərsən ki, yalnız ənginlərdə qanad gərmək üçün doğulmuş Albatrosu XIX yüzilin fransızları elə məhz qanadından zədələyib bir gəminin göyertəsinə salıblar... Albatros məlumdur, gəmidəkilər məsuddur... Əslində, sən demə, məsud olmaq üçün yerə enməmək, göyde, səmada qalmaq, ənginliklərdə qanad çalmaq lazım imiş. İnanarsan ki, Bodlrlə Cavid görünməyən ruhi tellərlə bir-birinə bağlıdır, ruhibirlərdir... Həm də çevrə - gəmidəkilərlə 1937-ci ildəkilər bir-birinə bənzəyir... Heç nə dəyişməyib... "Sən ey qanadlı yolcu, bir zaman nə gözəldin!" ... Yenidən "yüksəl! Ərşi-lahutə doğru aç şəhpər". Yoxsa "sıx-sıx, əylənmək üçün, acımasız tayfalar / Yaxalar qanadından..."

Bir dəfə, lap çoxdan, 2002-ci ilin dekabrında axşam Turan Cavidin evində üçümüz - Turan xanım, Kamal Abdulla və mən bir yerdəydik. Kamal Abdulla çay süfrəsinin arxasında Cavidin özəlliyindən danışdı. "Cavid olmasaydı Azərbaycan ədə-

biyyatı intəhasız ənginliklərdən xali qalacaqdı" - dedi. Sonra elə həmin ərəfələrdə Azərbaycan Mədəniyyət Fondunun layihəsi əsasında nəşr etdiyi üçcildlik Cavid əsərlərinin ön sözündə yazdı ki, "Cavid Azərbaycan ədəbiyyatının söz və fikir zadəganıdır". Həmin üçcildliyin Mahnı Teatrında keçirilən təqdimat mərasimindəki çıxışında isə "Cavid Azərbaycan ədəbiyyatının semiotik bütövlüyünü qorudu" - dedi. Üstündən 15 il keçəndən sonra "Ədəbiyyat qəzeti" üçün söhbətimizdə Coysdan, harmoniyadan, Böyük Partlayışdan, Etrusk mədəniyyətindən, Füzulidən... danışdıq, söz-sözü çəkdi, yenə Cavidə xatırladıq, dedi ki, Yerlə əlləşənlər vardı, Cavid yuxarı, göyü qurdu. Semiotika üçün yuxarı, aşağı

tezi - Borxes, hətta Bəkir Çobanzadə. Çobanzadənin Leningrad Əlyazmalar İnstitutundan tapdığı və Azərbaycanın dövlətçilik tarixini öyrənmək baxımından müstəsna olan Dədə Qorqudun on üçüncü boyu ilə bağlı 1936-cı ildə "Bakinski raboçiy" qəzetinə verdiyi müsahibə... Sonra Xətai ilə bağlı Çobanzadənin sərrast düşüncələri: "XVI əsrdəki Azərbaycan türk ədəbiyyatının bədii yüksəkliyi, vertikalı Füzuli ilə ölçülürsə, dil və yaradıcılıq ünsürləri vasitəsilə və içərisinə də aldığı bədii və lisani komponentlərin genişliyi, horizontal meyarı Xətai ilə təmsil olunur". Sonra şübhəsiz ki, qətlə yetirilmiş Çobanzadə və əbədlilik itirilmiş on üçüncü boyun əlyazması, o əlyazma barədə Çobanzadənin yoxa çıxarı-

Şah" tamaşasına baxır... Orda ədəbiyyatımızda ilk dəfəydi ki, bir mağaranın (və bir mətnin içində) yunan, İran və türk mifoloji küləkləri əsir, intermediallıq - Sen Sansın fleytalarla çalınan "Dans Makaber" havasına rəqs edən fosforlu skeletlər, avtomobil kimi hərəkət edən skelet piramidasının üstündəki qlobusa zincirlənmiş Teymur, Teymurun afepeozunu çəkən rus rəssamı Vereşşaginlə Babilə öldürülmüş Ərjəng yaradıcısı nəqqaş Mani, İsgəndərin cahanı göstərən "ayineyi-ələm-nüma"sı, Zöhhəkin başında odla, küllə dolu manqal şəklindəki əklil, Cəmsidin Cami-Cəmi... ümumi intellektual məkanın estetikasını yaradır. Əli bəy Hüseynzadənin qələmi ilə ədəbiyyatımızda modernizmə doğru ilk sıçrayış baş verir... Bu sıçrayışın, bu prosesin bədii inikası Kamal Abdullanın təbiriyyə desəm, universal mənəvi vətəndə - Mağarada şəkillənir.

...Kamal Abdullada isə Mağaranın ruhu Qarağacın yeddi hərfi ilə sanki mətnə elm tarixinə - Tomsənə, daha doğrusu, Kültiginin sirrini açan Tengri, Türk koduna göndərməkdir... Qarağacla sirr açılır... Əsas olan da budur. Mətn Orxon-Yenisey üslubunda oxunur: "Qarağac səni unutdu. / Sən Qarağacı unutmadın... / Xatırlamağa kimsə yox. / Unutmağa da kimsə yox... / Qarağac səni unutdu..."

Kamal Abdullanın 70 yaşına həsr etdiyimiz özəl sayımız dekabrın 5-də çap olunur. Dekabrın 5-i həm də Hüseyn Cavidin dünyasını dəyişdiyi gündür. Kamal Abdulla Cavidin yaxın qohumudur. Təkcə genetik əqrabalıq mənasında deyil, onlar həm də söz və fikir zadəganı olmaq baxımından qan və ruh qohumudurlar. Elə bu mənada onun Cavid barədə yazdıqlarını özünə aid etmək olar: "Sənin ən böyük təsəllin: Sonuncularsansan! Sonuncu söz və fikir zadəganılardan".

Mən Cavidin bütün şəcərəsini tədqiq etmişəm. Nəslin bütün qaynaqlarına baş vurmuşam. Amma nəsil şəcərəsini yazmaq istəyəndə qohumlar kənara çəkilib və düşüncə şəcərəsi önə keçib: Höte, Nitsşe, Dostoyevski, Andreyev... Cavid qardaşlarından daha çox bu insanlara bənzəyib. Məsələn, onun İxtiyar Şeyxi laübalı Şeyx Məhəmməddən daha çox Nitsşenin Zərdüştnə bənzəyir... Cavid naxçıvanlı Şeyx Məhəmməd kimi düşünür, amma böyüyən səhrada İxtiyar Şeyx mağaradan çıxan Zərdüştnə kimi hərəkət edir. Kamal Abdullanın düşüncə şəcərəsində Dədə Qorqudla yanaşı, Füzuli, Berqson, Tanpınar, Umberto Eko var... Ən başlıcası, Kamal Abdulla yaradıcılığının məhvərində cərəyan edən "uzun və müdhiş sükutun" əks-sədası Cavidəndir... Çiçəkli yazının mətnindəki səslə sükutun əks-sədası kimi...

3 dekabr 2020

"Sən ey qanadlı yolcu" -

Kamal Abdullanın zamansızlığı

ğı, sağ, sol - bu istiqamətlərin, dixatomiya-ların böyük əhəmiyyəti var. Cavidin yaradıcılığını ən azı bu istiqamətdən dəyərləndirmək lazımdır"...

Xatırladığım söhbətdə Kamal Abdulla dedi ki, "Bizim ədəbiyyatın Coysa apararı heç bir yolu yoxdur". O zaman müsahibəni də bu gözlənilməz fikri söhbətimizin başlığına çıxarmaqla çap etdik. Amma buna rəğmən, inanıram ki, o yol ədəbiyyatımızda həm də elə Kamal Abdullanın yaradıcılığı ilə açılır... Simurq quşu, xitonun üzərində alov dilimlərinin fonunda həkk olunmuş İ.X.S. hərfəri, Feniks parkı, Babil sin-

lan məqaləsi... Və nəhayət, "Yarımcıq əlyazma". Mətn içində mətn, sirr içində sirr... Dədə Qorqud və Xətai... Kamal Abdulla fəhminin kəşfi...

Milli yaddaş mağarasının divarında və bətnində çiçəkli yazıdakı sönmüş duyğuların, nəhayət, şöleyi-irfan kimi parlaması ya Əshabi-Kəhfədəki, ya Platonun mağarasındakı sirləri yansıdır... Bizim ədəbiyyatımızda beş min illik sivilizasiyalararası Zamanın bir gündə izhar olunduğu o mağaranın "Siyasəti-fürusət" modeli də var... Orda Əbülbəşər Kəyumərs, yəni Adəm peyğəmbər Nəriman Nərimanovun "Nadir

Baş redaktor: Azər TURAN

Redaksiya heyəti: Adil Cəmil (baş redaktor müavini), Aqil Abbas, Atababa İsmayilovlu (məsul katib), Elçin İsgəndərzadə, Əkbər Qoşalı, Fərid Hüseyn, Hidayət, İsa Həbibbəyli, Kamal Abdulla, Qəzənfər Paşayev, Nəriman Həsənzadə, Nizami Cəfərov, Ramiz Rövsən, Sabir Rüstəmxanlı, Şirindil Alışanlı, Vasif Süleyman, Yunus Oğuz.

Şöbə redaktorları: Elnarə Akimova, Sərvaz Hüseynoğlu, Aydın Xan Əbilov.

Təsisçilər: Azərbaycan Yazıçılar Birliyi, "Ədəbiyyat qəzeti"nin yaradıcı əməkdaşları

Redaksiya şurası: Yavuz Akpınar (Türkiyə), Betti Bleyer (ABŞ), Lüdmila Lavrova (Rusiya), İmdat Avşar (Türkiyə), Yaqub Öməröğlu (Türkiyə), İsmayıl Bozqurd (Şimali Kipr), Mahir Həmzəyev (Litva)

Redaksiyanın ünvanı: Bakı - AZ 1073,
Mətbuat pr. 529-cu məhəllə,
"Azərbaycan" nəşriyyatı, 9-cu mərtəbə

Telefonlar: baş redaktor 539-52-56,
baş redaktor müavini 510-88-61
məsul katib 539-91-68,
şöbələr 538-03-17. Abunə: 0552000585.
E-MAIL: edebiyatqazeti1934@mail.ru

Yazılar elektron və çap variantında qəbul edilir

Çapa imzalanmışdır:
04.12.2020 saat 21⁰⁰

Şəhadətnamə №186 Tiraj 1700
İndeks 66800 Sifariş 2785